

Gemeente Schagen



**INVENTARISATIE OPVALLENDE EN
HISTORISCHE GRAFBEDEKkingEN**
op de gemeentelijke begraafplaatsen van
Schagen



**Bureau Funeraire Adviezen
Amsterdam, augustus 2019**

Opdrachtgever:

Gemeente Schagen
Postbus 3
1740 AA SCHAGEN

Contactpersoon: dhr. G. Buining, afdeling
Openbaar gebied



Uitvoering

Bureau Funeraire Adviezen
Jisperveldstraat 73
1024 AC Amsterdam

Telefoon: 06-10816145

E-mail: info@funerair.nl

Website: www.funerair.nl

Tekst en fotografie : **Bureau Funeraire Adviezen**, Leon Bok
Redactie : **Bureau Funeraire Adviezen**, José Hageman
Bureau Funeralia, René ten Dam

Foto voorzijde: Detail symboliek op het grafmonument voor veehouder Klaas Govers Pz. († 1944) in Dirckshorn.

Amsterdam, augustus 2019

Rapport nr. 2019-74

© Bureau Funeraire Adviezen. Alle rechten voorbehouden.

Conform de algemene voorwaarden, artikel 5, mag het opgeleverde product door de opdrachtgever aangewend worden voor presentatie en publicatie, binnen de strekking van de opdracht. Indien foto's en teksten door opdrachtgever worden aangewend voor andere publicaties of andere doeleinden, dan dient Bureau Funeraire Adviezen hiervoor uitdrukkelijk toestemming te geven. Aan gebruik, anders dan voor de doelstelling van de opdracht, kan Bureau Funeraire Adviezen kosten verbinden.

Ondanks alle zorg die aan de samenstelling van dit rapport is besteed, kan Bureau Funeraire Adviezen niet aansprakelijk worden gesteld voor enige schade die ontstaat of ontstaan is, doordat Bureau Funeraire Adviezen bij de uitvoering van de overeenkomst is uitgegaan van door de opdrachtgever verstrekte onjuiste en/of onvolledige gegevens.

SAMENVATTING

In opdracht van de gemeente Schagen heeft Bureau Funeraire Adviezen (BFA) een inventarisatie uitgevoerd op negen begraafplaatsen in de gemeente Schagen. Deze inventarisatie geschiedt op grond van artikel 25 van de Beheerverordening gemeentelijke begraafplaatsen gemeente Schagen 2018. Daarbij is overigens, in tegenstelling tot lid 2 van dat artikel, ook gekeken naar graven waarvan de rechten nog niet verlopen zijn. Voorts is rekening gehouden met door de gemeente goedgekeurde criteria waarbij grafmonumenten van voor 1989 geïnventariseerd en geselecteerd zijn. Uit het in februari 2019 opgestelde rapport *Quickscan begraafplaatsen gemeente Schagen* is naar voren gekomen dat de volgende begraafplaatsen of delen daarvan in aanmerking kwamen:

- | | | |
|----|-------------------|---|
| 1. | Callantsoog | Gemeentelijk kerkhof |
| 2. | Dirkshorn | Gemeentelijke begraafplaats |
| 3. | Krabbendam | Gemeentelijke begraafplaats |
| 4. | Petten | Gemeentelijke begraafplaats |
| 5. | Schagen | Gemeentelijke begraafplaats aan de Hoep |
| 6. | Sint Maarten | Gemeentelijke begraafplaats |
| 7. | Sint Maartensbrug | Gemeentelijke begraafplaats |
| 8. | Tuitjenhorn | Gemeentelijke begraafplaats (voorheen RK) |
| 9. | Waarland | Gemeentelijke begraafplaats (voorheen RK) |

De inventarisatie heeft zich gericht op de graven die van historische betekenis zijn of waarvan de grafbedekking een opvallende kwaliteit heeft. Alvorens de inventarisatie uit te voeren, is onderzoek gedaan naar de ontstaansgeschiedenis en de karakteristiek van de begraafplaatsen. Daartoe is gebruik gemaakt van de reeds bestudeerde literatuur en het uitgevoerde archiefonderzoek ten behoeve van de quickscan. Daarna is de inventarisatie uitgevoerd aan de hand van de genoemde criteria. Voor Krabbendam waren in de Quickscan reeds vijf monumenten aangewezen. Deze zijn meegenomen in de inventarisatie.

Uiteindelijk is van de negen begraafplaatsen een zogenaamde groslijst samengesteld. Dit heeft in eerste instantie een lijst opgeleverd van 381 graven en 354 grafmonumenten. Deze groslijsten zijn aan de hand van een puntensysteem voorzien van een score. Na scoring vielen twaalf grafmonumenten af. De betreffende grafmonumenten zijn van onvoldoende waarde of van de bijbehorende personen is onvoldoende bekend of de betekenis kon niet worden vastgesteld. Uiteindelijk zijn 342 grafmonumenten op 369 graven geselecteerd.

De geselecteerde graven en grafmonumenten vertegenwoordigen een soort 'benchmark' waartegen de overige grafmonumenten van de geïnventariseerde begraafplaatsen afgemeten kunnen worden. Het is onmogelijk om op termijn alle grafmonumenten te behouden, maar deze selectie kan een hulpmiddel zijn bij het behoud of bij toekomstige ruimingen. Er wordt daarom niet alleen geadviseerd over de wijze waarop omgegaan kan worden met de grafmonumenten uit de selectie, maar ook met de overige grafmonumenten. Primair dient men bij het behoud uit te gaan van een consoliderende aanpak. Daarbij zijn in het advies enkele aandachtspunten opgetekend die het onderhoud op de lange termijn ten goede kunnen komen.

Bureau Funeraire Adviezen adviseert de gemeente Schagen de definitieve selectie formeel vast te laten stellen door het college en deze vervolgens vast te leggen, mede in de grafadministratie. Op grond van de selectie zou een heroverweging gemaakt kunnen worden van de lijst met historische en gemeentelijke grafmonumenten. Alle grafmonumenten die geselecteerd zijn, dienen in de administratie een aantekening te krijgen zodat ze niet per ongeluk verwijderd worden.

Voorts dient nader gekeken te worden naar het beleid rondom toekomstig onderhoud en beheer van de te behouden grafmonumenten in context tot de begraafplaatsen. Aangeraden wordt dit af te stemmen op de grafmonumenten op deze lijst en alle overige grafmonumenten. Het verdient aanbeveling een toegespitst beleids-, onderhoud- of beheerplan op te stellen (in de hoofdstukken 5 en 6 worden daartoe handvaten aangereikt). In het beleid kan de gemeente ook meenemen dat met name de historische

delen van de begraafplaatsen een brede rol kunnen blijven spelen binnen de lijkbezorging in de gemeente. Dat daarbij ook het ruimen van teruggevallen graven een rol speelt, is vanzelfsprekend.

INHOUD

SAMENVATTING	3
INHOUD	5
INLEIDING	7
1 FUNERAIRE HISTORIE EN KARAKTERISTIEK VAN DE BEGRAAFPLAATSEN	9
1.1 Gemeentelijk kerkhof Callantsoog	9
1.1.1 Karakteristiek.....	10
1.2 Gemeentelijke begraafplaats Dirkshorn.....	11
1.2.1 Karakteristiek.....	12
1.3 Gemeentelijke begraafplaats Krabbendam.....	12
1.3.1 Karakteristiek.....	13
1.4 Gemeentelijke begraafplaats Petten.....	13
1.4.1 Karakteristiek.....	14
1.5 Gemeentelijke begraafplaats aan de Hoep, Schagen.....	14
1.5.1 Karakteristiek.....	16
1.6 Gemeentelijke begraafplaats Sint Maarten	17
1.6.1 Karakteristiek.....	18
1.7 Gemeentelijke begraafplaats Sint Maartensbrug	18
1.7.1 Karakteristiek.....	19
1.8 Gemeentelijke begraafplaats Tuitjenhorn	20
1.8.1 Karakteristiek.....	21
1.9 Gemeentelijke begraafplaats Waarland.....	22
1.9.1 Karakteristiek.....	23
1.10 Samenvatting historie en karakteristiek	23
2 GEHANTEERDE CRITERIA	24
2.1 Criteria voor inventarisatie.....	24
2.1.1 Biografische betekenis van de begravene	24
2.1.2 Ouderdom grafmonument	25
2.1.3 Materiaalgebruik en hantering.....	25
2.1.4 Vormgeving van het monument	26
2.1.5 Bijzondere symboliek	26
2.1.6 Passend in karakter van het grafveld	26
2.1.7 Technische staat	27
3 SAMENSTELLING GROSLIJSTEN	28
3.1 Totstandkoming.....	28
3.1.1 Leeswijzer	28
3.2 Groslijst gemeentelijk kerkhof Callantsoog.....	29
3.2.1 Toelichting groslijst gemeentelijk kerkhof Callantsoog.....	32
3.3 Groslijst gemeentelijke begraafplaats Dirkshorn	34
3.3.1 Toelichting groslijst gemeentelijke begraafplaats Dirkshorn	36
3.4 Groslijst gemeentelijke begraafplaats Krabbendam	37
3.4.2 Toelichting groslijst gemeentelijke begraafplaats Krabbendam	38
3.5 Groslijst gemeentelijke begraafplaats Petten	39
3.5.1 Toelichting groslijst gemeentelijke begraafplaats Petten	41
3.6 Groslijst gemeentelijke begraafplaats Schagen	42
3.6.1 Toelichting groslijst gemeentelijke begraafplaats Schagen	49
3.7 Groslijst gemeentelijke begraafplaats Sint Maarten.....	50
3.7.1 Toelichting groslijst gemeentelijke begraafplaats Sint Maarten.....	52
3.8 Groslijst gemeentelijke begraafplaats Sint Maartensbrug.....	53
3.8.1 Toelichting groslijst gemeentelijke begraafplaats Sint Maartensbrug.....	64
3.9 Groslijst gemeentelijke begraafplaats Tuitjenhorn.....	66
3.9.1 Toelichting groslijst gemeentelijke begraafplaats Tuitjenhorn.....	68

3.10	Groslijst gemeentelijke begraafplaats Waarland	69
3.10.1	Toelichting groslijst gemeentelijke begraafplaats Waarland	70
3.11	Totaal aantal geïnventariseerde grafmonumenten en kenmerken	71
4	SELECTIE OP GROND VAN CRITERIA	73
4.1	Toepassing van de criteria.....	73
4.2	Uiteindelijke lijst en gegevens.....	74
4.3	Eindscore	81
5	ADVIES ONGANG MET GESELECTEERDE GRAFMONUMENTEN.....	83
5.1	Juridisch.....	83
5.1.1	Aanpak in (gemeentelijke) administratie	84
5.2	Scenario omgang met grafmonumenten	85
5.2.1	Regels en beleidsuitvoering.....	85
5.2.2	Restauratie en onderhoud	86
5.2.3	Groen en padenstructuur	86
6	ADVIES INZAKE ONGANG MET OVERIGE GRAFMONUMENTEN	88
6.1	Betekenis overige grafmonumenten.....	88
6.2	Wijze van onderhoud en omgang	88
6.3	Voorbescherming	89
7	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN.....	90
	VERKLARENDE WOORDENLIJST.....	91
	LITERATUUR, INTERNET EN BRONNEN	97

INLEIDING

De gemeente Schagen telt in totaal tien gemeentelijke begraafplaatsen. In een eerder uitgevoerde quickscan in opdracht van de gemeente is voor negen van die begraafplaatsen gekeken naar eventuele waardevolle elementen op de begraafplaatsen en in hoe verre er sprake is van te behouden grafmonumenten. Uit de quickscan kwam naar voren dat acht begraafplaatsen geheel of gedeeltelijk geïnventariseerd dienden te worden. Het gaat dan om de volgende begraafplaatsen:

Begraafplaats	Plaats	Te inventariseren
Gemeentelijk kerkhof	Callantsoog	Oude gedeelte
Begraafplaats Oosterdijk	Dirkshorn	Oorspronkelijke deel
Gemeentelijke begraafplaats	Petten	Beperkte
Begraafplaats aan de Hoep	Schagen	Oorspronkelijke deel + uitbreiding gedeeltelijk
Begraafplaats Groenedijk	Sint Maarten	Oudste delen
Gemeentelijke begraafplaats	Sint Maartensbrug	Kerkhof noordzijde, nieuwe kerkhof A, B en deels 1949
Gemeentelijke begraafplaats	Tuitjenhorn	Oudste delen
Gemeentelijke begraafplaats	Waarland	Oorspronkelijke deel

Van de begraafplaats in Krabbendam waren reeds in de quickscan vijf grafmonumenten geselecteerd. De inventarisatie van de overige begraafplaatsen is uitgevoerd aan de hand van vooraf vastgestelde criteria, die samengevat als volgt luiden:

1. Biografische betekenis van de begravenen;
2. Ouderdom grafmonument > 30 jaar;
3. Materiaalgebruik en hantering;
4. Vormgeving van het monument;
5. Bijzondere symboliek;
6. Passend in karakter van het grafveld;
7. Technische staat.
8. Vernoemd in straat.

De grondslag voor de inventarisatie is vervat in artikel 25 van de Beheerverordening gemeentelijke begraafplaatsen gemeente Schagen 2018. Daarbij is overigens, in tegenstelling tot lid 2 van dat artikel, ook gekeken naar graven waarvan de rechten nog niet verlopen zijn.

De inventarisatie heeft plaatsgevonden in april 2019. Daarbij is onder meer gebruik gemaakt van plattegronden van de begraafplaatsen en de lijst van monumentale graven, oorlogs- en historische graven van de gemeente Schagen. De inventarisatie is in eerste instantie vastgelegd in een zogenaamde groslijst per begraafplaats waarbij met hulp van literatuur en verschillende websites onderzoek is gedaan naar de biografische betekenis van de begravenen. Daarna is een nadere selectie gemaakt aan de hand van de beschreven criteria. Graven en grafmonumenten hebben in die selectie een specifieke score gekregen wanneer ze:

- Een aanduiding of verwijzing naar historische persoon of familie geven;
- Een grafmonument bevatten dat ouder is dan dertig jaar (dat wil zeggen dat 1989 als grens is gehanteerd);
- Een grafmonument bevatten waarin sprake is van bijzonder materiaalgebruik en -hantering;
- Een grafmonument bevatten met een vormgeving met cultuurhistorische betekenis;
- Een grafmonument bevatten dat voorzien is van bijzondere symboliek of bijzondere teksten;
- Een grafmonument bevatten dat een impact heeft op de totale aanblik van de begraafplaats of van belang is voor de karakteristiek van het betreffende grafveld, en:
- Waarvan het grafmonument in een dusdanige technische staat verkeert (onderscheiden in Goed, Redelijk, Matig, Slecht) dat geen grote ingreep nodig is.

Aan de hand van deze score wordt uiteindelijk aan de gemeente Schagen een lijst voorgesteld van grafmonumenten (ook aangeduid per begraafplaats) die behouden zouden kunnen blijven. In dit rapport is deze aanpak uitgewerkt. Om een goede selectie te kunnen maken, is in hoofdstuk één eerst een korte beschrijving gemaakt van de funeraire historie van de begraafplaatsen met daarbij een beschrijving van de typerende karakteristiek van de grafmonumenten die daar voorkomen. Bij dit hoofdstuk is gebruik gemaakt van de eerder opgedane kennis rondom de begraafplaats uit de quickscan. De karakteristiek vormt één van de uitgangspunten voor de inventarisatie en selectie van de grafmonumenten. In hoofdstuk twee worden de criteria voor deze inventarisatie nader toegelicht en worden de eerste resultaten per begraafplaats weergegeven. In het derde hoofdstuk worden de groslijsten per begraafplaats opgenomen en kort toegelicht. In hoofdstuk vier wordt ingegaan op de toepassing van de geformuleerde selectiecriteria op de geïnventariseerde grafmonumenten. Hieruit komt een definitieve lijst naar voren die als apart bestand (Excel) bij dit rapport is gevoegd. In dit hoofdstuk wordt op deze definitieve lijst een toelichting gegeven, zoveel mogelijk uitgesplitst naar begraafplaats. Hoofdstuk vijf bevat een aanvullend advies voor de omgang met de geselecteerde grafmonumenten, passend binnen het beleid en beheer van de begraafplaatsen. In hoofdstuk zes wordt kort ingegaan op de wijze waarop omgegaan zou kunnen worden met alle overige grafmonumenten die ook een belangrijk onderdeel vormen van het beeld op de begraafplaats. Hoofdstuk zeven is een afsluitend hoofdstuk waarin enkele conclusies en aanbevelingen op een rij worden gezet.

Voor nadere duiding is nog een verklarende woordenlijst opgenomen waarin een groot aantal begrippen en termen die in dit rapport voorkomt, nader verklaard wordt. Vanzelfsprekend is ook een verwijzing opgenomen naar de gebruikte literatuur, internetsites en bronnen.

1 FUNERAIRE HISTORIE EN KARAKTERISTIEK VAN DE BEGRAAFPLAATSEN

Elke begraafplaats en kerkhof in Nederland heeft zo zijn eigen karakteristiek. In dit geval worden hiermee de kenmerkende eigenschappen bedoeld van de begraafplaats. Die kenmerkende eigenschappen kunnen beschreven worden ten aanzien van de gehele begraafplaats, maar ook meer in detail wanneer gekeken wordt naar de grafmonumenten. Bij het inventariseren van grafmonumenten op begraafplaatsen gaat het niet alleen om losse objecten, maar ook om de samenhang. De grafmonumenten reflecteren een stuk geschiedenis van de begraafplaats, maar ook van de stad of het dorp waartoe ze behoren. In dit hoofdstuk wordt kort ingegaan op de funeraire geschiedenis van de dorpen en de aangetroffen karakteristiek van die begraafplaatsen. Deze beschrijving is van nut bij het volgende hoofdstuk en bij de keuze die in de inventarisatie gemaakt is.

1.1 Gemeentelijk kerkhof Callantsoog

De kerk in Callantsoog met bijbehorend kerkhof werd gebouwd in 1580-1581. De kerk is een van de weinige historische gebouwen in het dorp en ook op het kerkhof zijn nog enkele oude objecten te vinden. Direct vanaf het begin werd in de kerk en op het kerkhof begraven. Het kerkhof is in de loop der tijd wel verplaatst en vergroot. De zuidkant van de kerk was rond 1830 nog niet zo groot als in de loop van de negentiende eeuw toen men het kerkhof aan de zuidzijde inrichtte. In de kerk zijn vooral zerken te vinden uit de zeventiende en achttiende eeuw. Er ligt in de kerk bovendien een zerk uit 1831, maar naar verluidt is deze zerk afkomstig van het kerkhof.



Afb. 1 Kerk en kerkhof van Callantsoog rond 1875.

Het lijkt erop dat het kerkhof van Callantsoog na 1830 aanzienlijk in omvang is toegenomen. Dat zal enerzijds te maken hebben gehad met het feit dat niet meer begraven kon worden in de kerk, maar ook omdat er sprake was van een gestage bevolkingsgroei. Daarnaast spoelden op het strand regelmatig lichamen aan die een plek kregen op het kerkhof. De meeste van die angespoelde lichamen kregen een anonieme rustplaats, maar er waren

er ook die een grafmonument kregen wanneer het lichaam geïdentificeerd kon worden. Zo spoelde in 1907 het lichaam aan van Hendrik-Jan Spijker, een van de grondleggers van de Spyker-autofabriek. Hij was verdronken bij de ramp met de *Berlin*, die op 20 februari 1907 op het havenhoofd bij Hoek van Holland was geworpen. Zijn familie zorgde destijds voor een graf (nr. 111), maar dat is inmiddels verdwenen. Een van de oudste stenen die zich nog op het kerkhof bevindt, is die voor mr. Dirk Burger, daterend uit 1717. Dit monument staat ongetwijfeld niet meer op de originele locatie, gezien het kerkhof destijds niet zo groot was. Volgens de legger op de graven van de burgerlijke begraafplaats bezat de gemeente Callantsoog rond 1870 een aantal graven op het kerkhof. Ook blijkt dat de 'directeur der algemene begraafplaats' door de raad benoemd werd en uit de gemeentekas betaald werd. Dat gold eveneens voor de doodgraver. Een lijkenhuisje bevond zich destijds achter de kerk waar zich nu een lage aanbouw bevindt.

Begin jaren zestig van de twintigste eeuw vond een uitbreiding naar de oostkant plaats. Tuinarchitectenbureau Buys, Meyers en Warnau (dat bestond van 1953 tot 1961) ontwierp deze uitbreiding al in 1957. Op een wat lager gelegen gedeelte, ten oosten van de kerk, werd een grafvak

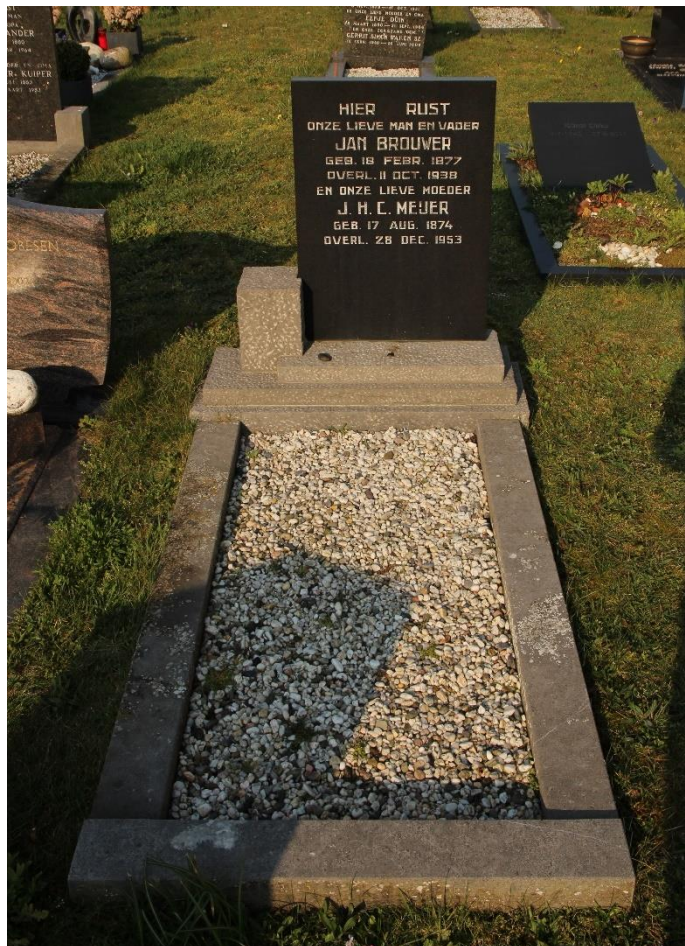
aangelegd met zo'n 130 graven die niet meer dicht op elkaar lagen, maar alle in korte rijen langs paden. De toegang van het nieuwe deel stond los van het oude en bevatte in het noorden een huisje met rondom brede plantstroken.

Ongeveer op de bedachte locatie, de noordoostelijke hoek van het nieuwe gedeelte, werd eind jaren zestig een gebouw neergezet voor gereedschap en dergelijke, ontworpen door de gezamenlijke technische dienst van de gemeenten Zijpe, Callantsoog en Sint Maarten. In de jaren tachtig volgde in een uitstulping achter het huisje een hof waarlangs een urnenmuur werd gebouwd. Rondom het kerkhof staat een houten hekwerk dat bevestigd is aan betonpalen. Dit hekwerk dateert uit de jaren zestig.

1.1.1 Karakteristiek

Het oude gedeelte van het kerkhof, gelegen aan de zuidzijde daarvan, biedt een interessant doorzicht van vier eeuwen begraven. De nadruk ligt evenwel op de grafcultuur uit de twintigste eeuw. Uit de achttiende eeuw dateert een monument voor mr. Dirk Burger († 1717). Het betreft een bijzondere grafpaal, die in de verte wat weg heeft van de Henegouwse stoepalen die we onder meer op de Waddeneilanden terugvinden. In dit geval is de voorzijde van de paal bovenin voorzien van een buste van een manspersoon met daaronder een wapen en nog lager een klassiek ogend gecanneleerd gedeelte dat de indruk moet wekken van een zuil. De afgeronde paal bevat aan de achterzijde een scheef geplaatste tekst voor mr. Dirk Burger. Burger is van belang gezien het feit dat hij niet alleen chirurgijn was, maar ook talloze kronieken heeft geschreven en beschrijvingen maakte van opschriften van klokken. Uit de negentiende eeuw dateert de hardstenen stèle voor burgemeester P. van Marken († 1831). Deze stèle heeft een afgeronde bovenzijde met daaronder inzwenkingen zoals past bij het graftype dat vaker voorkomt op de Waddeneilanden, de kop van Noord- Holland en de kust van Fryslân en Groningen. Ook uit de negentiende eeuw, maar dan in een voor die tijd modernere stijl, is de stèle voor twee Engelse drenkelingen. Zij verdronken in 1890 bij het zinken van de *Logh Moidart* voor de kust van Callantsoog. Ondanks het geringe aantal oudere grafmonumenten drukken deze wel een stempel op het kerkhof. Ze passen in de traditie van hoge stèles zoals die ooit in groten getale voorkwamen.

De grafmonumenten uit de twintigste eeuw tonen vooral een overgangscultuur waarbij de monumenten vaak een meer zakelijk uiterlijk kregen. Ook werden in de twintigste eeuw andere materialen toegepast, waarbij graniet de voorkeur kreeg boven het eeuwenlang gebruikte Belgisch hardsteen. Een mooi ensemble van typische hardstenen monumenten uit de negentiende en begin twintigste eeuw wordt gevormd door een aantal grafmonumenten dat in een monumentale opstelling is geplaatst bij de ingang van het kerkhof. De grafmonumenten, dertien in getal, zijn waarschijnlijk aan het begin van deze eeuw op het kerkhof geruimd en links van de ingang geplaatst. Mogelijk waren de rechten van deze grafmonumenten opgezegd. Al met al maakt het kerkhof een gemengde indruk die, naar mate meer oude grafmonumenten verdwijnen, overgenomen zal worden



Afb. 2 Monument dat dateert uit de jaren dertig waarbij de vormgeving en materiaalgebruik een veel zakelijkere uitstraling kregen.

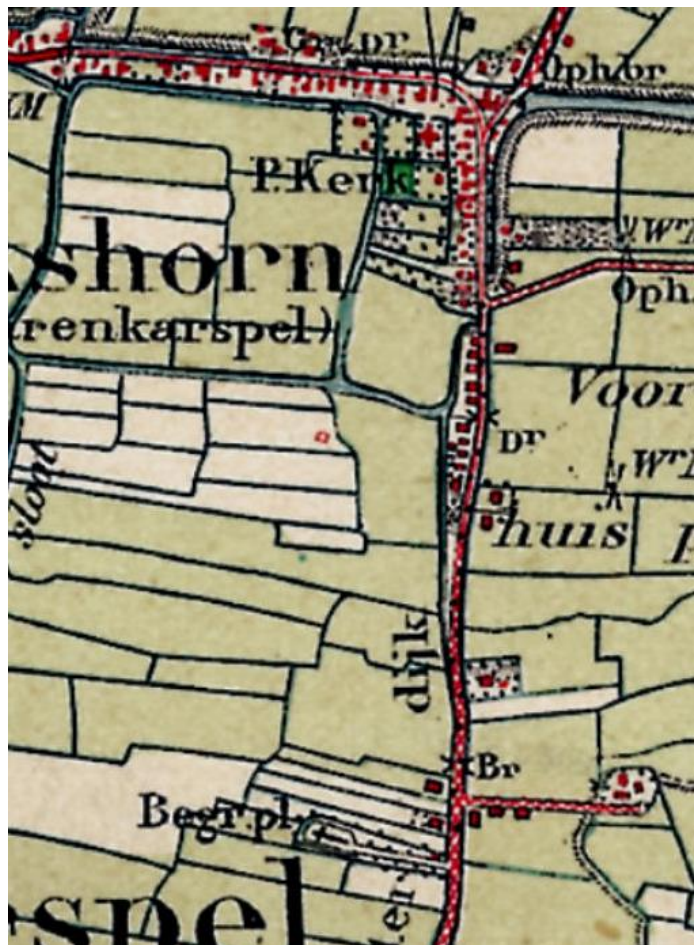
door meer moderne grafmonumenten. Een drietal grafmonumenten zijn aangemerkt als gemeentelijk monument (Burger, Marken en de Engelse zeelieden) en twee graven betreffen erkende oorlogsslachtoffers. Dat betreft een Engelse piloot en een Nederlander die door de Duitsers gedwongen werd daar voor hen te werken en aan de ontberingen overleed.

1.2 Gemeentelijke begraafplaats Dirkshorn

Vanaf de zeventiende eeuw begroef het dorp Dirkshorn zijn doden in het dorp. De oude kerk, midden in het dorp, werd in 1868 vervangen door een nieuwe kerk. Die stond wat meer naar achter langs de huidige Raadhuisstraat. Waar het dorp precies zijn doden begroef, is onduidelijk. Rond 1887 wordt gesproken van een nieuwe begraafplaats in Kerkbuurt om de oude aldaar en die van Dirkshorn te vervangen. Zover is het niet gekomen, want de gemeente koos uiteindelijk een perceel ten zuiden van het dorp, langs de Oosterdijk. Deze begraafplaats werd ruim honderd meter het land in aangelegd met als toegang een smal pad. Ongetwijfeld zal de begraafplaats destijds al verhoogd zijn aangelegd om het begraven goed mogelijk te maken, terwijl het baarhuisje op het maaiveld werd gebouwd, waarschijnlijk om kosten te besparen.

De oudst bekende begravene hier is van 1890, wat er op wijst dat de begraafplaats rond die tijd in gebruik is genomen. De eerste aanleg was vermoedelijk zo'n 1.000 m² groot en besloeg vier vakken van elk 48 graven. Deze graven werden met slechts een geringe ruimte tussen de rijen uitgegeven. Of er al direct een pad rondom de vakken liep, is niet duidelijk. Rondom de begraafplaats zal een strook groen zijn aangeplant om het effect van de wind op deze plek wat te verminderen. Het lijkenhuisje dat aan het eind van het toegangspad aan de linkerkant werd gebouwd, oogt authentiek en zou uit 1890 kunnen dateren. De toegang naar de begraafplaats vanaf de Oosterdijk is afgesloten met een dubbel smeedijzeren hekwerk tussen gietijzeren penanten die bekroond worden door gevleugelde zandlopers.

Een eerste uitbreiding van de begraafplaats heeft waarschijnlijk net na de Tweede Wereldoorlog plaatsgevonden. Toen zijn achter de twee bestaande vakken aan de achterkant twee rijen toegevoegd met in totaal 32 graven. Aan de linkerkant van de begraafplaats zijn toen ook nog twee smalle vakken toegevoegd. Opvallend genoeg zijn deze graven niet aan brede paden aangelegd, maar aan smalle paadjes tussen de graven. Later is er nog een rand toegevoegd met graven, maar nu op een wijze waarbij alle graven wel aan paden liggen. De grootte van de begraafplaats is daarmee bijna verdubbeld tot ruim 1.850 m². In de jaren negentig van de twintigste eeuw is een bakstenen urnenmuur geplaatst.



Afb. 3 In 1910 stond de begraafplaats van Dirkshorn voor het eerst op de Topografische kaart van Nederland.

1.2.1 Karakteristiek

De begraafplaats is door de uitbreiding en het plaatsen van jongere grafmonumenten op de nieuwere delen nog goed in te delen. Op de twee vakken aan de voorzijde van de begraafplaats, op het oudste gedeelte, staan de oudste grafmonumenten. Het zijn hoge stèles die boven de andere grafmonumenten uitsteken en voorzien zijn van een aantal palen met daartussen kettingen. De hardstenen stèles zijn opgebouwd volgens een klassiek schema met acroteria en in de top een treurboom met vlinders. Er staan verder her en der ook wat jongere grafmonumenten met een meer zakelijke vormgeving. Meest opvallende voorbeeld daarvan is het grafmonument voor veehouder Klaas Govers Pz. († 1944). Het zwart

granieten monument heeft een strakke typografie en een rozentak als symbool. Vooraan, bij de ingang van de begraafplaats, ligt nog een wat groter monument. Het betreft een kelder met daarop een granieten zerk op een roef. Hier is de arts Groenhart uit Dirkshorn begraven. Het graf is door de gemeente aangemerkt als een historisch graf.

Al met al maken de verschillende grafvakken een behoorlijk gemengde indruk omdat er tussen de oude grafmonumenten weer nieuwe graven zijn uitgegeven waarop nieuwe grafmonumenten zijn geplaatst. De hoge hardstenen stèles zijn daardoor voor de karakteristiek langzamerhand van ondergeschikt belang.



Afb. 4 Het grafmonument voor de familie Groenhart.

1.3 Gemeentelijke begraafplaats Krabbendam

Krabbendam is weliswaar een oud dorp maar nadat het in de zestiende eeuw grondig werd vernield door de troepen van Diederik Sonoy, verloor het aan betekenis. De kerk werd niet meer opgebouwd en slechts enkele woningen en boerderijen duiden lange tijd het bestaan van Krabbendam. In 1799 werd het weinige wat resteerde van Krabbendam onder de hand van Russen en Engelsen wederom vernield. Bedoeling was om de Fransen uit ons land te jagen maar na enkele maanden trokken de legers zich weer terug. In de negentiende eeuw kwam Krabbendam enigszins tot ontwikkeling en in 1846 had het dorp weer een eigen kerk. Visserij en landbouw waren de voornaamste bron van inkomsten. Een begraafplaats kwam er pas begin twintigste eeuw.



Afb. 5, Begin jaren vijftig kon men de begraafplaats terugvinden op de Topografische kaart van Nederland.

In 1926 kwamen gemeente en kerkbestuur gezamenlijk tot het besluit om een begraafplaats aan te leggen in Krabbendam. De locatie was achter de kerk op een stuk grond dat lange tijd in gebruik was als weiland. In 1927 volgden aanleg en in gebruik name. Via een lang toegangspad was de kleine begraafplaats bereikbaar. Het perceel werd voor aanvang waarschijnlijk enigszins opgehoogd. De afmetingen van de begraafplaats, 21 bij 15 meter betekenen dat er iets meer dan 300m² begraafruimte was. Er zal waarschijnlijk direct een baarhuisje zijn gebouwd, maar het huidige dateert van na de Tweede Wereldoorlog.

Aan de begraafplaats zelf is weinig veranderd, maar de toegang is wel aangepast en nog niet zo lang geleden voorzien van een nieuw toegangshek.

1.3.1 Karakteristiek

De begraafplaats kent een verdeling in vier gelijkvormige grafvakken waarin telkens 24 graven zijn gesitueerd. Die situatie is waarschijnlijk oorspronkelijk. Tussen de vakken lopen paden maar tussen de graven is alleen sprake van kale aarde, wat op zich wel een karakteristiek beeld oplevert. Qua grafmonumenten betreft het vooral stèles in verschillende vormen met op het graf een rand waarbinnen vaak grind is aangebracht. Enkele oudere grafmonumenten zijn de moeite van het bewaren waard vanwege hun ouderdom en verwijzing naar de oudste grafcultuur op deze plek.

1.4 Gemeentelijke begraafplaats Petten

Hoewel Petten al in de achtste eeuw wordt vermeld, dateren de oudste resten van het huidige dorp uit het begin van de achttiende eeuw. In de achter de duinen liggende polder ontstond eind zeventiende eeuw een nieuwe buurt. Er werd hier in 1701 een nieuwe kerk gebouwd van het type kruiskerk. Deze kerk werd in 1846 verbouwd, waarbij het dwarsschip verdween zodat een eenvoudig kerkje resteerde met een kleine toren. In de kerk werd vanzelfsprekend begraven. Men had ook een aantal zerken (of alle?) meegenomen uit de oude kerk. De oudste zerken dateren namelijk uit de zestiende eeuw en de jongste uit het eerste kwart van de negentiende eeuw. Of daarbij de grafresten ook zijn overgebracht is vooralsnog niet bekend.



Afb. 6 Topografische kaart uit 1880 met daarop het dorp Petten met centraal kerk en kerkhof.

Kerk en kerkhof lagen midden in het langgerekte dorp en vormde een open ruimte. Het toenmalige Petten bestond rond 1830, en lang daarna, uit niet meer dan drie rijen huizen met paden daartussen. Op verschillende kaarten uit de negentiende eeuw lijkt het alsof het kerkhof rond de gehele kerk ligt, maar getuige een luchtfoto van voor de Tweede Wereldoorlog lag het kerkhof alleen ten zuiden van de kerk. De rest van het kerkterrein was ingericht als grasveld. In 1829 kreeg de kerkvoogdij ontheffing van Gedeputeerde Staten om het kerkhof te blijven gebruiken. Wel werd de gemeente Petten er daarna op gewezen dat zij niet over een eigen begraafplaats beschikte. Dat leek ook niet hard nodig te zijn geweest, want rond 1863 woonden er maar 293 inwoners in Petten. Maar door de hoge kindersterfte,

drenkelingen en de gewone sterfte was het waarschijnlijk wel noodzakelijk om het kerkhof te vergroten. Dat gebeurde mogelijk al voor 1871 toen het kerkhof van de hervormde gemeente aan de burgerlijke gemeente van Petten werd overgedragen. Uit de overdracht blijkt dat de gemeente al enkele jaren het kerkhof onderhield.

Evenwijdig aan de zuidelijke kerkmuur werden lange rijen graven aangelegd die in de negentiende en twintigste eeuw het dorp tot begraafplaats dienden. Groter dan 750 m² zal het kerkhof niet zijn geweest. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het gehele dorp op last van de Duitsers afgebroken om ter plekke de Atlantikwall aan te kunnen leggen. De kerk werd in 1944 gesloopt, maar de zerken uit de kerk en de grafmonumenten van het kerkhof bleven achter. Na de Tweede Wereldoorlog werd Petten iets ten noorden weer opgebouwd waardoor het kerkhof eenzaam achterbleef. In 1946 werd een nieuw baarhuisje gebouwd en later is een bakstenen muur rond het kerkhof opgetrokken met een historisch ogende poort. In de jaren zestig werd rondom het kerkhof een nieuwbouwwijk aangelegd. De historische zerkenvloer die achter was gebleven, werd in 2001 gerenoveerd en is inmiddels aangewezen als gemeentelijk monument.

1.4.1 Karakteristiek

De vergelijking tussen de historische zerkenvloer en wat nu de begraafplaats is, levert een fors contrast op. De huidige begraafplaats kent nog een aantal hardstenen zerken en nog slechts een handvol oudere



Afb. 7 Op deze foto is rechts het kerkhof goed te zien met karakteristiek stèles (foto Zijper Museum).

grafmonumenten uit de negentiende eeuw. De lay-out, waarbij de grafmonumenten alle aaneen liggen, zonder paden ertussen, is wel nog een authentiek element, maar de meeste grafmonumenten dateren uit de tweede helft van de twintigste eeuw. Doordat er al veel grafmonumenten zijn verdwenen, is er minder samenhang tussen de nog bestaande oude grafmonumenten. Er is met name sprake van een belang dat aan de stenen gehecht kan worden vanwege de betekenis van personen en in mindere mate door de typische vormgeving, materiaalgebruik of symboliek.

1.5 Gemeentelijke begraafplaats aan de Hoep, Schagen

Al in de twaalfde eeuw werd in Schagen de eerste kerk gebouwd en niet lang daarna werd hier ook een kasteel gebouwd door de toenmalige machthebbers. Rond 1450 werd het kerkgebouw vernieuwd. In de kerk werd begraven, getuige de sporen van enkele zestiende-eeuwse grafmonumenten die nog in de kerk te vinden zijn. Veel grafmonumenten zijn in 1895 vernield bij de grote brand in de kerk. In de middeleeuwen werd waarschijnlijk ook begraven bij het klooster dat toen in Schagen aanwezig was. Rond 1580 was het klooster niet meer in gebruik en werden delen verkocht voor winkels en woningen.

Begin negentiende eeuw is het gesloopt. Tot in de negentiende eeuw werd in en bij de kerk begraven. Omdat Schagen al rond 1800 meer dan duizend inwoners kende, werd er rond 1827 conform het besluit van koning Willem I een begraafplaats buiten de bebouwde kom aangelegd. Daartoe werd het terrein van het gesloopte kasteel aangewezen en in 1828 kon hier worden begraven. De eigenaars van graven in de kerk werden gecompenseerd met een graf op de nieuwe begraafplaats. In totaal zouden er op het kleine terrein 500 graven beschikbaar zijn geweest. Dat betekende dat de graven strak aaneen lagen, net zoals in een kerkvloer. In 1853 kregen ook de katholieken in Schagen een eigen begraafplaats. Door de groei die Schagen doormaakte in de tweede helft van de negentiende eeuw was al snel een nieuwe begraafplaats nodig. Bovendien stelde de nieuwe Begrafeniswet van 1869 andere eisen aan begraafplaatsen. De nieuwe begraafplaats werd aangelegd aan de overzijde van de niet veel eerder aangelegde spoorlijn, langs een oude uitvalsweg De Hoep. Op 22 december 1873 vond de laatste begrafenis plaats op de begraafplaats op het oude kasteelterrein.

In 1874 werd de nieuwe begraafplaats in gebruik genomen. In het jaar daaraan voorafgaand zal de nieuwe begraafplaats zijn aangelegd. Die aanleg vond plaats op een onregelmatig perceel dat op enige afstand van de Hoep gelegen was. Daartoe had de gemeente waarschijnlijk twee percelen moeten aankopen en omdat de percelen een stuk van de doorgaande weg lagen, was een lange toegangsweg nodig. Daarmee lag de begraafplaats ook op de vereiste afstand tot de bebouwing. De nieuwe begraafplaats was fors groter dan de oude begraafplaats en kreeg wellicht ook een wat ruimere aanleg. Binnen een kruisvormig padenstelsel kwamen vier grafvakken beschikbaar (de huidige vakken A tot en met D). De smaller toelopende achterzijde van het perceel werd waarschijnlijk ontgraven om de begraafplaats op te hogen. Dit is onder meer te zien op de eerste plattegrond waarop de nieuwe begraafplaats is afgebeeld en waar achter de begraafplaats een waterpartij is te zien (zie afbeelding 7). Langs de Hoep werd een in het oog springend toegangshek geplaatst en bij de begraafplaats zelf een wat soberder en kleiner toegangshek. Geheel conform de verplichting uit de Wet op de besmettelijke ziekten



Afb. 8 Drie begraafplaatsen op een rij op de topografische kaart van 1887. Links de oude algemene begraafplaats, bij de D van De Hoep de katholieke en rechts naast het spoor de nieuwe begraafplaats.

van 1872, werd op de begraafplaats een lijkenhuisje gebouwd. Waarschijnlijk volgde enkele tientallen jaren later al de eerste uitbreiding van de begraafplaats. Het eerder uitgegraven deel zal daartoe weer zijn opgevuld en ingericht. Mogelijk vanwege de vorm van het perceel heeft dit deel een opvallende afgeronde vorm gekregen (vakken E en F). De graven zijn nu meer langs paden gelegen dan op het oude deel. Net voor de Tweede Wereldoorlog kwam een grote uitbreiding aan de oostzijde gereed. De oudste grafmonumenten hier dateren van rond 1940. Hier is ook een katholiek deel ingericht (vakken H, U, V en T). Op het nieuwe gedeelte werden naast gewone graven ook een flink aantal keldergraven uitgegeven die vandaag nog steeds opvallend aanwezig zijn. Wie verantwoordelijk was voor het ontwerp, is onbekend.

In 1974 werd in de toegangslaan een aula gebouwd. Deze is inmiddels niet meer als zodanig in gebruik. Tussen de aula en de begraafplaats is nog een eenvoudig materiaalblok gebouwd. Dit verving het lijkenhuis dat rond die tijd afgebroken werd.

Vanaf 1990 konden op het oudste deel (vak A tot en met F) geen nieuwe graven meer worden uitgegeven. Het aantal beschikbare graven was destijds zo laag dat men een herinrichting van de begraafplaats overwoog.

Uitbreiding was geen optie. Een adviesbureau werkte daarna een aantal modellen uit om weer te voorzien in nieuwe graven. De uitwerking behelsde een inbreiding waarbij veel oude graven werden geruimd. Op de begraafplaats zijn zestien grafmonumenten als historisch aangemerkt, terwijl na een eerder onderzoek van Bureau Funeraire Adviezen de aanleg en de toegangslaan met hekwerken als gemeentelijk monument zijn aangewezen.

1.5.1 Karakteristiek

De oudste vakken zijn inmiddels een stuk leger dan ooit het geval was. Daarnaast zijn vooral in vak F en ook B weer nieuwe graven uitgegeven die de karakteristiek sterk beïnvloeden. Dit heeft vooral op het rechterdeel van vak F geleid tot een rommelig geheel met tussen de nieuwe graven grote betontegels die zo toegang geven tot de graven. De andere vakken ogen nog redelijk intact, met dien verstande dat er veel grafmonumenten zijn verdwenen. Wel is op het oudste gedeelte van de begraafplaats een aantal cultuurhistorisch belangrijke grafmonumenten te vinden. Daarnaast is zichtbaar dat hier ooit naar klasse werd begraven. Eigen graven, huurgraven en algemene graven hebben elk hun eigen beeld nagelaten. Dat valt allereerst op door de vormgeving en grootte van de grafmonumenten. Het gedeelte dat links van de ingang ligt zal het deel voor de eigen graven zijn geweest. Hier zijn dan ook de fraaiste grafmonumenten te vinden. Zo is het als historische aangemerkte grafmonument voor bakker en koopman Gerrit Beute († 1881), zijn vrouw en haar nichtje († 1894) opvallend. Niet alleen door de vorm van het monument, maar ook door het achterliggende verhaal is het een belangrijk monument. De weduwe van Beute en haar nichtje werden namelijk in 1894 op gruwelijke wijze vermoord, iets wat destijds grote consternatie opleverde in Schagen.



Afb. 9 Een begrafenis in 1962 op het nieuwe deel. Hier is te zien dat de paden rond lopen en dat tussen het nieuwe gedeelte en het oude gedeelte op de achtergrond een hoge haag is aangebracht.



Afb. 10 Typische hardstenen stèle (graf D-262).

Daarnaast zijn er veel typische hardstenen stèles en zerken die het beeld van een negentiende-eeuwse begraafplaats geven. Sommige van deze stèles hebben tekstplaten van marmer of marbriet (zwart glas) wat een extra waarde geeft aan het grafmonument. De grafmonumenten staan of liggen alle in het gras en sommige zijn sterk begroeid met klimop. Op de jongere grafvakken vinden we meer moderne grafmonumenten die ook de moeite waard zijn, mede ook omdat ze de overgang naar een andere vormgeving en wijze van materiaalgebruik goed laten zien. Het verschil met andere begraafplaatsen is dat juist hier in Schagen niet zo'n vermenging van grafculturen uit verschillende periodes heeft plaatsgevonden, met name omdat deze vooral op de uitbreidingen terecht kwamen. Ook op het jongere gedeelte, van na 1940, bevindt zich een aantal grafmonumenten dat nadere aandacht verdient, waaronder de eerder genoemde grafkelders. Dergelijke kelders werden vooral gebruikt door destijds goeude families uit Schagen. Maar vooral hun vormgeving en materiaalgebruik maakt ze tot interessante objecten.

1.6 Gemeentelijke begraafplaats Sint Maarten

Het dorp Sint Maarten is ontstaan langs de Westfrieze Zeedijk in de dertiende eeuw. Het werd voor het eerst genoemd rond 1250. In 1462 werd op een terp een kerk gebouwd waar rondom een kerkhof lag. Destijds lag Sint Maarten feitelijk nog aan zee totdat het Zijpe eind zestiende eeuw gesloten werd. In 1799 liep de kerk zoveel schade op bij de inval van de Engelsen en Russen die de Fransen uit Holland probeerden te verdrijven, dat ze als geheel afgeschreven kon worden. In 1875 werd een nieuwe kerk gebouwd die in 1960 alweer gesloopt werd. Ter vervanging werd een moderne kerk gebouwd die in 1998 in gebruik is genomen als woonhuis. Het kerkhof rond de kerk werd in 1930 formeel gesloten nadat eerder ten zuiden van het dorp een nieuwe begraafplaats was aangelegd. De 'bezitters' van een graf op het oude kerkhof werden gecompenseerd met een nieuw graf. Die nieuwe begraafplaats is waarschijnlijk rond 1900 aangelegd. De oudste grafmonumenten die we er nu nog vinden dateren van 1905.



Afb. 11 Ligging van de begraafplaats ten opzichte van het dorp. De keerlus is goed te zien.

Als locatie voor de nieuwe begraafplaats werd gekozen voor een stuk grond gelegen tussen twee wielen ten zuiden van het dorp, met de toepasselijke naam De Wielen. Ongetwijfeld is het perceel opgehoogd, maar daarover bestaan geen gegevens. Wel kan uit de huidige plattegrond en de indeling van de begraafplaats geconcludeerd worden dat het oorspronkelijke deel van de begraafplaats een rechthoekig perceel besloeg ter grootte van ongeveer 1.450 m². Voor de begraafplaats lag een toegangspad met een

kleine rotonde met daarbinnen een plantsoen (zoals goed te zien op afbeelding 10). Gezien de huidige indeling van de begraafplaats is waarschijnlijk aan de linkerzijde gestart met begraven op drie lange rijen van 30 graven. Aan de andere zijde van het perceel lagen ook zulke rijen, terwijl in het midden de invulling pas later tot stand is gekomen. Hier liggen de graven namelijk op korte rijen, dwars op de andere rijen en alle graven liggen aan paden. De zuidzijde van de begraafplaats is benut voor diverse urnenvoorzieningen en erachter ligt een uitbreiding. Die uitbreiding is waarschijnlijk in de jaren negentig van de twintigste eeuw tot stand gekomen. De graven liggen hier op rijen van 20 graven aan paden met telkens een haag achter de graven. Daarmee onderscheidt dit deel zich door zijn aanleg van het oude deel.

1.6.1 Karakteristiek

De begraafplaats heeft door de uitbreiding zijn oorspronkelijk besloten karakter verloren. Het omringende groen is nu ruimer rond de begraafplaats getrokken dan voorheen het geval was. De oudere grafmonumenten zijn vooral te vinden aan de linkerzijde van de begraafplaats. Hier staan voornamelijk hardstenen stèles in een lange rij opgesteld. Hoewel er nu een smal tegelpad tussen de graven ligt, zal dat oorspronkelijk niet het geval zijn geweest. De stèles hebben hier nog een overwegend klassieke uitstraling zoals gebruikelijk bij dergelijke monumenten in de negentiende eeuw. Tussendoor bevinden zich enkele jongere monumenten, maar die passen redelijk goed bij het beeld door hun vormgeving. De stroken grafmonumenten aan de rechterzijde zijn vooral uit de jaren veertig en vijftig van de twintigste eeuw en laten een meer zakelijke stijl zien. In het middenvak staan nog jongere grafmonumenten, maar die passen niet helemaal meer bij de karakteristiek van de hardstenen stèles zoals die aan de zijanten staan. Het betreft hier vooral lagere monumenten met een meer moderne vormgeving. De symboliek is gevarieerd en verwijst overwegend naar het christelijke geloof in een eeuwige leven en de wederopstanding (palmtakken, vlinders, treurbomen).

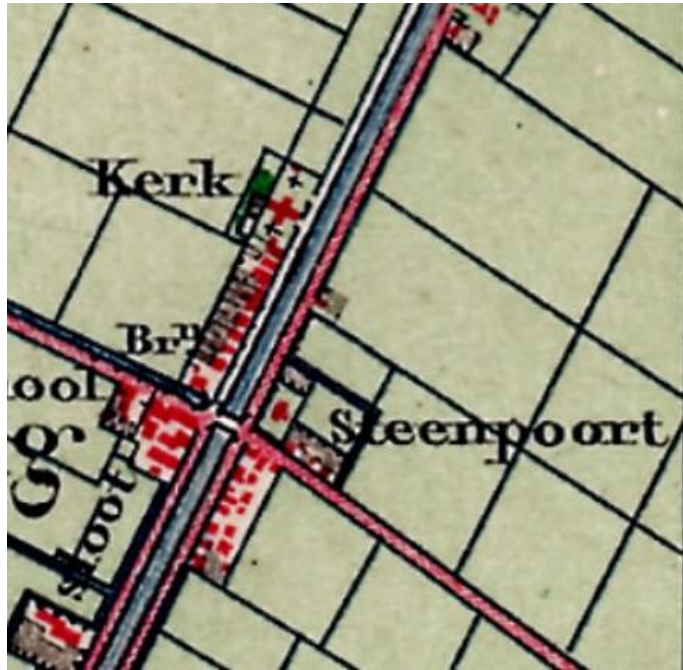


Afb. 12 Typische hardstenen stèle (nr. 20).

1.7 Gemeentelijke begraafplaats Sint Maartensbrug

In 1597 werd de Zijpepolder, ten westen van Sint Maarten drooggemaakt. De afwatering van de polder liep via de centrale Grote Sloot. Bij een brug over die sloot werd begin zeventiende eeuw Sint Maartensbrug gesticht. In 1613 werd noordelijk van de brug een houten kerk gebouwd. Die werd in 1696 vervangen door de huidige kerk. Meteen vanaf het begin van de zeventiende eeuw zal hier begraven zijn, mogelijk ook op het kerkhof ten zuiden van de kerk. Er zijn zerken in de kerk beschreven uit de achttiende eeuw en het eerste kwart van de negentiende eeuw. Voor zover we weten lag het kerkhof aan beide zijden van de kerk. Niet duidelijk is, of er verschil was in wie er werd begraven. Duidelijk is wel dat het kleine perceel noordelijke van de kerk in 1828 apart aangelegd is.

Omdat het kerkhof al aan de rand van het dorp lag en Sint Maartensbrug nooit meer dan duizend inwoners heeft gehad, kon het dorp ter plekke blijven begraven na 1829. Vanaf dat jaar waren alle gemeenten in Nederland verplicht een begraafplaats buiten de bebouwde kom aan te leggen. Ook het begraven in de kerk moest gestaakt worden. De begraafplaats viel destijds al onder de gemeente Zijpe en Hazepolder. In 1828 schreef de gouverneur van Noord-Holland aan de gemeente waarom men nog geen aanvraag voor een nieuwe begraafplaats had gedaan. De gemeente kwam daarna met een plan tot vergroting van het kerkhof dat de goedkeuring van Gedeputeerde Staten kreeg. De gemeente riep meteen ook alle eigenaren van graven in de kerk op om zich te melden. Op 1 december 1828 meldde de gemeente dat het nieuwe gedeelte gereed was en dat alle eigenaren een graf op het nieuwe deel



Afb. 13 Topografische kaart eind negentiende eeuw met daarop kerk en kerkhof ten noorden van het dorp.

hadden gekregen. Om de status van dit deel aan te geven, is het mogelijk in 1828 omgeven met een laag (later vernieuwd) bakstenen muurtje. Aan de voorzijde ligt een kleine tekstplaat met daarop de tekst dat de eerste steen hier gelegd is in 1828 door Willem Blaauwboer, 10 jaar en Gerrit Blaauwboer, 6 jaar, zonen van Gerrit Blaauwboer, burgemeester van de gemeente Zijpe en Hazepolder tussen 1826 en 1841. Een verdere uitbreiding heeft rechts van het ommuurde gedeelte plaatsgevonden. Hier liggen vooral grafmonumenten uit de eerste helft van de twintigste eeuw (nieuwe kerkhof A). Voor de Tweede Wereldoorlog werd een uitbreiding aangelegd achter de begraafplaats (nieuwe kerkhof B). Qua volume werd het kerkhof bijna verdubbeld met het grote verschil dat nu alle graven aan een pad lagen terwijl dat op het oude deel niet het geval was. Op dit nieuwe gedeelte werd, aan het eind van een korte hoofdas, een baarhuisje gebouwd. Niet duidelijk is waar het oude gestaan heeft. Een verdere uitbreiding vond achter het eerder aangelegde perceel plaats. Dit deel is in 1949 in gebruik genomen (nieuwe kerkhof 1949). Omdat nu de sloot achter de eerdere uitbreiding wel in stand werd gehouden, is achter het baarhuisje een brede dam gelegd met aan weerszijden een soort brugleuning met daarop een stalen geleiding. De beide uitbreidingen uit de twintigste eeuw kennen dezelfde opbouw met graven die alle aan paden liggen.

In de jaren zeventig is het perceel achter de begraafplaats nog verder doorgetrokken. Daar werd een nieuwe ontsluiting, vanuit de daar ontwikkelde nieuwbouwwijk, aangelegd en er werd in 1976 een aula gebouwd. Bij de aula is een urnenmuur gebouwd. Door alle uitbreidingen en doordat er op de oude gedeelten nauwelijks is geruimd, is de begraafplaats van Sint Maartensbrug nu de grootste begraafplaats in de gemeente.

1 grafmonument is gemeentelijk monument en in 2 gevallen is sprake van graven van erkende oorlogsslachtoffers. Daarnaast is er nog 1 potentieel oorlogsgraf (nr. 387 op het nieuwe kerkhof A).

1.7.1 Karakteristiek

De begraafplaats van Sint Maartensbrug kent feitelijk meerdere grafvelden met hun eigen karakteristiek. Allereerst is daar het Oude kerkhof, links van de kerk. De karakteristiek hier is sterk negentiende-eeuws met hardstenen stèles op rijen. Hoewel veel grafmonumenten zijn verdwenen, maakt dit deel nog een historische indruk. Het gedeelte rechts van de kerk sluit daar bij aan, met dien verstande dat hier naast veel negentiende-eeuwse grafmonumenten ook jongere grafmonumenten liggen uit de twintigste eeuw. Hardsteen overheerst, vaak in de vorm van stèles, maar tussendoor liggen hier ook nog zerken, waaronder een enkele van marmer. Het ommuurde deel is als apart gedeelte op te vatten met veel grote

en bijzondere grafmonumenten met klassieke vormgeving en veel funeraire symboliek. Dit gedeelte kent een eigen waarde.

Het nieuwe kerkhof A is duidelijk van jongere datum met nog wel oudere type grafmonumenten, maar ook veel jongere, zoals stèles van graniet. Op dit deel vinden we ook een tweetal graftrommels die zeer tijdsbepalend zijn. De grote uitbreiding, nieuwe kerkhof B genaamd, verschilt sterk van de voorgaande velden. Niet alleen omdat hier nu alle grafmonumenten langs paden liggen, maar vooral omdat de grafmonumenten een zeer tijdsgebonden beeld uitstralen qua vormgeving en materiaalgebruik. Hier liggen ook veel begravenen uit de periode rond de Tweede Wereldoorlog. Het materiaal bestaat hier nauwelijks nog uit hardsteen, maar er komt juist veel graniet, marmer en andere kalksteensoorten voor. De grafmonumenten zijn hier ook minder in een collectief of ensemble te plaatsen, maar zijn meer op te vatten als individuele objecten. De grafmonumenten op het gedeelte uit 1949 zijn, op enkele na, van het type dat vanaf de jaren zestig gangbaar werd en die qua stijl en uitstraling veel oppervlakkerig zijn en minder typerend voor de plaats of regio. Nog een decennium later kwamen de confectie-stenen op en is het onderscheid tussen Sint Maartensbrug of een andere willekeurige begraafplaats nauwelijks nog te maken. Hoe bijzonder de vroeg-negentiende grafcultuur was, kan afgeleid worden van het grafmonument voor Willem 't Hart. Hij stierf in 1830 en kreeg een stèle die niet alleen verwees naar zijn leven, maar ook typische funeraire symboliek kent.



Afb. 14 Graftrommel op een graf op de begraafplaats, daterend uit de jaren dertig van de twintigste eeuw.

1.8 Gemeentelijke begraafplaats Tuitjenhorn

Tuitjenhorn is van een buurt ten westen van het dorp Kerkbuurt uitgegroeid toe een volwaardig dorp. In het wegdorp woonden vooral katholieken. In 1810 bouwden zij hier een kerk die in 1857-1859 aanzienlijk werd verbouwd. Achter die kerk werd vanaf 1853 ook begraven. Na de Tweede Wereldoorlog is de begraafplaats waarschijnlijk vol geraakt. Tuitjenhorn groeide, eerst door verdichting van het woningbestand langs de bestaande wegen, later ook door kleine uitbreidingen. Het kerkhof kwam



Afb. 15 De nieuwe begraafplaats op de Topografische kaart van 1961, ten westen van de oude begraafplaats die achter de kerk lag.

1.9 Gemeentelijke begraafplaats Waarland

Waarland ligt in een polder die in de zestiende eeuw werd drooggemalen. Verschillende molens hielden nadien de polder droog. In de polder boerden kleine bedrijfjes, vervoer ging meestal over water. De aanleg van de spoorlijn Amsterdam- Den Helder, met een station in Noord-Scharwoude, zorgde voor een betere bereikbaarheid. Wie in deze polder overleed, werd naar het katholieke kerkhof in Tuitjenhorn of 't Veld gebracht, want nagenoeg de hele bevolking in de polder was katholiek. In 1917 kreeg men een eigen parochie en vanaf 1918 was er een pastoor. Die zorgde ervoor dat in 1922 een kerk in gebruik genomen kon worden. Nadien groeide het dorp uit van een buurtschap tot een heus dorp. Achter de kerk werd tegelijk met de bouw daarvan door de parochie ook een kleine begraafplaats aangelegd en hoefde men de doden niet meer in verderop gelegen dorpen te begraven.



Afb. 17 Centraal de kleine begraafplaats bij de kerk, voor het eerst afgebeeld rond 1950 op de topografische kaart.

Hoogstwaarschijnlijk werd de begraafplaats wat eerder in gebruik genomen dan de kerk. Het ging rond die tijd om een vierkant perceel van ongeveer 26 bij 26 meter met een oppervlak van 672 m². Vanaf de weg waaraan de kerk lag, was een toegangspad aangelegd. Het perceel is mogelijk al voor de aanleg een kleine meter opgehoogd, zodat men boven het grondwater zou blijven met de graven. In de zuidoosthoek werd een klein baarhuisje geplaatst. In 1965 bleken er problemen met de drainage die vervolgens in samenwerking met de gemeente werd vernieuwd. Destijds lag de begraafplaats aan de rand van het dorp met achter de begraafplaats een groot leeg perceel dat later ook nog in gebruik is geweest als sportveld. Een deel van dat perceel is vandaag de dag ingericht als uitbreiding van de begraafplaats. Tegenwoordig is de begraafplaats rondom geheel ingebouwd. Vanaf de jaren zeventig van de twintigste eeuw zijn er verschillende uitbreidingen tot stand gekomen, maar die zijn nog nauwelijks interessant qua grafcultuur. In 1972 gaf de gemeente aan in principe bereid te zijn tot overname van de begraafplaats. Nog voor de aanleg van de eerste uitbreiding nam de gemeente voor 1 gulden en een bijdrage van 10.000 gulden van de parochie voor de aanleg van de uitbreiding, het kerkhof over. De uitbreiding werd daarna onder regie van de gemeente aangelegd.

Begin jaren negentig zijn drie urnenmuren gebouwd, direct voor het oorspronkelijke deel op het normale grondniveau.

1 grafmonument betreft een erkend oorlogsslachtoffer en een 2^e is als historisch aangemerkt.



Afb. 18 Priestergraf centraal op het oude deel van de begraafplaats.

1.9.1 Karakteristiek

Het oudste gedeelte van de begraafplaats heeft door de lange tijd die er zat tussen de aanleg en de uitbreidingen een eigen karakter weten te behouden. Dat uit zich in een aantal grafmonumenten die nog een signatuur dragen uit de eerste helft van de twintigste eeuw. Hardsteen is het materiaal dat het meest gebruikt is in de grafmonumenten. Bovendien kent een aantal grafmonumenten nog de originele katholieke signatuur die inmiddels nauwelijks meer herkenbaar is bij jongere grafmonumenten. Die originele signatuur is het meest herkenbaar in de verticaal gerichte vorm van de stenen met daarin verwerkt het kruis, als symbool van het geloof.

Focuspunt is het priestergraf dat niet alleen een typische vormgeving kent, maar ook uitgevoerd is in hardsteen met de symboliek die verwijst naar degene die hier begraven is.

1.10 Samenvatting historie en karakteristiek

Zoals uit de quick scan naar voren kwam, zijn de begraafplaatsen van Callantsoog, Schagen en Sint Maartensbrug qua grafcultuur het meest interessant. Zoals verderop in het rapport naar voren zal komen, zijn de meeste grafmonumenten op die drie begraafplaatsen meegenomen in de inventarisatie. Maar liefst 74% van de totale voorraad voor de inventarisatie is afkomstig van deze drie begraafplaatsen waarbij met name Sint Maartensbrug een groot aandeel levert.

De beschreven karakteristieken van de begraafplaatsen verschillen sterk en zijn ten dele ook sterk onderhevig aan ingrepen uit het verleden. Deze ingrepen betroffen niet alleen het ruimen en opnieuw uitgeven van graven, maar ook het opnieuw indelen van grafvakken. Dat laatste is het sterkst te zien in Schagen, terwijl op de meeste andere begraafplaatsen vooral veel grafmonumenten lijken te zijn verdwenen. Toch zijn enkele belangrijke elementen nog intact en geven zij vorm aan de karakteristiek van de begraafplaatsen in de gemeente Schagen. Punten die daarbij van belang zijn, zijn de volgende:

- Hoogte van de grafmonumenten: op veel begraafplaatsen staan hoge stèles die, uitgevoerd in het karakteristiek hardsteen, een belangrijk aandeel opleveren in het aanzien van de oudere delen;
- Op de van oudsher katholieke begraafplaatsen is nog beperkt de oude katholieke signatuur aanwezig;
- De variatie in vorm en vormgeving is vaak typerend en geeft (los van bijvoorbeeld de oude zerken in Petten) een goed overzicht van zeker drie eeuwen grafcultuur in de gemeente;
- De hoge toepassingsgraad van Belgisch hardsteen als natuursteensoort is van belang voor het karakter;
- Er is sprake van een uiteenlopende hoeveelheid symboliek en die is ook nog sterk gebonden aan het type begraafplaats, zoals blijkt uit het feit dat het kruis als symbool bij de voormalige katholieke begraafplaats het sterkst aanwezig is.

Met de benoemde karakteristiek kan in de toekomst gekozen worden in het beleid voor behoud en versterking van bepaalde elementen. Dat zal evenwel niet overal mogelijk zijn door de aard van de begraafplaats en de beschikbare ruimte.

2 GEHANTEERDE CRITERIA

Op de negen geïnventariseerde begraafplaatsen in de gemeente Schagen vinden we duizenden graven. Niet op elk graf is een grafmonument geplaatst en in sommige gevallen zijn de grafmonumenten al geruime tijd verdwenen. In de voorgaande karakteristieken is beschreven hoe de verschillende begraafplaatsen of grafvelden zijn opgebouwd. De gemeentelijke begraafplaats van Sint Maartensbrug bevat een zeer uiteenlopend palet aan grafmonumenten, terwijl die van de begraafplaats van Waarland of Tuitjenhorn juist een heel rooms-katholieke uitstraling kennen. De begraafplaatsen van Petten en Callantsoog zijn weer meer typerend voor hun ligging aan zee. Dat laatste blijkt vooral wanneer gekeken wordt naar de rollen of beroepen van de overledenen.

Er is uiteraard ook een groot verschil in de intensiviteit waarmee de begraafplaatsen gebruikt zijn. Alle begraafplaatsen zijn nog in gebruik, maar de impact die dat heeft op de begraafplaatsen verschilt sterk. In Petten bijvoorbeeld wordt begraven op één grafveld. Nieuwe grafmonumenten op dit veld vallen op en kunnen de karakteristiek veranderen. Dat geldt in iets mindere mate ook voor Dirkshorn, maar op de andere begraafplaatsen wordt nu meestal begraven op jongere uitbreidingen. Van begravingen op die delen is op de oudere gedeelten nauwelijks impact te verwachten. De gemeentelijke begraafplaats van Schagen vormt in die zin een uitzondering, omdat daar ervoor gekozen is op de oudste grafvakken nieuwe graven uit te geven. Dat zorgt voor een nieuwe dynamiek, maar tast gelijk bestaande waarden aan. Bij de inventarisatie is met bovenstaande getracht rekening te houden.

Niet alle grafmonumenten die nu nog op de begraafplaatsen staan, zijn even waardevol om te behouden of te beschermen. De waarde van een grafmonument kan op verschillende manieren worden vastgesteld. De beste wijze is die waarbij achteraf aangetoond kan worden dat er geen sprake is geweest van willekeur bij het selecteren van de grafmonumenten. De gemeente Schagen heeft daartoe de geformuleerde criteria van Bureau Funeraire Adviezen geaccepteerd. Deze criteria luiden als volgt:

1. Biografische betekenis van de begravene;
2. Ouderdom grafmonument;
3. Materiaalgebruik en hantering;
4. Vormgeving van het grafmonument;
5. Bijzondere symboliek;
6. Passend in karakter van het grafveld;
7. Technische staat.

Toegevoegd is nog het criterium of er een straat is vernoemd naar een persoon die op de begraafplaats ligt begraven. Soms kan dit de doorslag geven om een grafmonument een hogere waarde toe te kennen.

2.1 Criteria voor inventarisatie

Om de hierboven genoemde criteria verder te objectiveren is per criterium een nadere uitwerking gemaakt. Deze wordt nader verklaard in de volgende paragrafen.

2.1.1 Biografische betekenis van de begravene

Om op grond van dit criterium op de lijst te kunnen worden geplaatst, dienen onder meer de volgende richtlijnen:

- ✓ De overledene moet minimaal dertig jaar geleden overleden zijn (voor 1989), of;
- ✓ De overledene moet publicaties van enig belang op zijn naam hebben of er is over hem/haar gepubliceerd, of;
- ✓ Het moet gaan om een overledene die bij leven openbare functies bekleedde die van betekenis waren voor de gemeenschap in de gemeente Schagen of de regio. Maatgevend is bijvoorbeeld de duur van de functie, vernoeming van de persoon in straatnaam (aparte indicatie) of naam van een openbaar gebouw. Ook kan de persoon betrokken zijn geweest bij een bijzondere gebeurtenis die nu nog breed herinnerd wordt, of;
- ✓ De persoon moet over een zekere (lokale) status beschikken, bijvoorbeeld door het uitgeoefende beroep of de bekendheid die de persoon bij leven genoot en die nu nog als zodanig wordt herinnerd.

De termijn van dertig jaar dient om een besluit louter op subjectieve gronden uit te sluiten. Voor het maken van keuzes op basis van de bovengenoemde criteria, zijn de personen in categorieën ingedeeld. De aanduiding van de categorie is, indien van toepassing, ook opgenomen in de lijst. Uiteraard bestaan er omstandigheden om af te wijken van dit criterium, zeker als al duidelijk is dat de persoon nu al van belang is. Dat is bij deze inventarisatie echter niet voorgekomen. Wel is een aantal graven opgenomen waar na 1989 nog bijzettingen hebben plaatsgevonden.

De categorieën voor de gemeente Schagen zijn als volgt:

- v1 bijzondere gevallen, inzake betrokkenen bij bijzondere gebeurtenissen;
- v2 notabelen zoals burgemeesters, wethouders, raadsleden, politici, geestelijken;
- v3 onderwijzers, schrijvers, dichters, kunstenaars, sportlieden;
- v4 slachtoffers Tweede Wereldoorlog en andere oorlogen en strijdtoneelen;
- v5 landbouwers, ondernemers, scheepvaart, visserij, ambachten.

Bij de categorieën v1 en v4 wordt vooral gelet op de verhalende omstandigheden, terwijl bij de andere categorieën meer gekeken wordt naar het belang van de overledene zelf. De mate van belang die aan de verdiensten van een persoon gehecht kan worden, wordt met behulp van een cijfer tot uitdrukking gebracht. De cijfers lopen van 1 tot en met 5, waarbij het hoogste cijfer staat voor het meeste belang. Daarbij gaat het vooral om het belang voor de historie van de gemeente Schagen:

- 1: minst wel enige bekendheid, maar (uiteindelijk) geen invloed op de historie;
- 2: matig wel bekend, maar weinig invloed op de historie;
- 3: gemiddeld bekend en heeft enige invloed gehad op de historie;
- 4: belangrijk heeft de nodige invloed gehad op de historie;
- 5: zeer belangrijk heeft veel invloed gehad op de historie.

In een aantal gevallen wordt bij de puntentoekenning ook gekeken naar betrokkenheid van de personen bij een grote of belangrijke gebeurtenis. Dergelijke gebeurtenissen kunnen bijvoorbeeld de drenkelingen zijn die in Callantsoog zijn aangetroffen, maar ook ongelukken die een grote impact hadden zoals het jachtongeluk van dokter Jansen in 1975 in Dirkshorn. In Schagen betreft dit bijvoorbeeld de dubbele moord op de weduwe Beute en haar nicht in 1894. Dergelijke gebeurtenissen maakten destijds veel indruk en zullen tot in de wijde omgeving het gesprek van de dag zijn geweest. Aan personen die in de Tweede Wereldoorlog zijn gesneuveld of gefusilleerd vanwege hun verzet tegen de vijand of anderszins betrokken waren bij een belangrijke gebeurtenis in die periode, wordt in het algemeen minimaal twee punten toegekend. Dit in verband met het historische belang van de periode 1940-1945.

In het geval dat de persoon vernoemd is in een straat in de gemeente Schagen, is dat ook een criterium om de persoon op de lijst te plaatsen en nader te kijken naar het grafmonument. Voor de verwijzing in de straat kan ook een punt worden toegekend.

2.1.2 Ouderdom grafmonument

Niet alle grafmonumenten komen zondermeer in aanmerking om op de lijst te worden geplaatst. Een nieuw of vernieuwd monumenten wordt niet opgenomen, tenzij deze op een graf van een persoon staat die historische betekenis heeft. Verder wordt een ouderdomsgrens aangehouden. Dit om enige afstand te laten bestaan tussen de hedendaagse grafcultuur en datgene wat van historische waarde is. Voor deze inventarisatie wordt gekozen voor dertig jaar, aansluitend op die voor personen. Een dergelijke termijn geeft voldoende distantie om de kwaliteit van de grafcultuur op waarde te kunnen schatten. Voor bijzondere grafmonumenten van personen die korter geleden begraven zijn, kan een uitzondering gemaakt worden.

2.1.3 Materiaalgebruik en hantering

Bij dit onderdeel wordt zowel gelet op bijzondere materialen als op materialen die typerend zijn voor de begraafplaatsen. Bijzondere materialen zijn vooral materialen die in het algemeen niet vaak gebruikt zijn voor grafmonumenten op de begraafplaatsen of die inmiddels zeldzaam zijn geworden, zoals gietijzer, hout, zandsteen of marmer. Metaal komt in Schagen op de begraafplaatsen minder voor dan verwacht.

Er zijn nauwelijks hekwerken, zo bleek bij een eerste schouw. Bij de selectie is daar rekening mee gehouden. Materialen die typerend zijn voor de begraafplaatsen in de gemeente Schagen betreffen vooral Belgisch hardsteen en in mindere mate graniet. Hantering gaat over de wijze waarop bijvoorbeeld een grafmonument technisch bewerkt is. Dus het gebruik van een bijzonder materiaal met een slechte afwerking zal minder snel in aanmerking komen dan een goed verwerkt materiaal. In dit geval geldt dat bij de inventarisatie extra gelet is op afwijkende materialen met de vraag of ze daadwerkelijk bijzonder zijn. De materiaalsoort zelf is in een aparte kolom vermeld als een vaststaand gegeven.

2.1.4 Vormgeving van het monument

De vormgeving van een individueel grafmonument of een ensemble kan van doorslaggevende betekenis zijn om deze te selecteren. Dat kan bijvoorbeeld vanwege het feit dat het zeldzaam is of omdat het binnen de stijl een goed voorbeeld vormt. Om die reden is bijvoorbeeld gekeken naar grafmonumenten die te maken hebben met de zogenaamde 'armere' grafcultuur waarbij geen natuursteen wordt toegepast. Dergelijke grafmonumenten zijn echter nauwelijks aangetroffen. Of dergelijke grafmonumenten zijn alle opgeruimd of ze kwamen gewoon niet voor. Dat laatste lijkt het meest voor de hand te liggen. Bij dit onderdeel is overigens ook gelet op de wijze van belettering van het grafmonument, bijzondere teksten en de betekenis van het grafmonument binnen het algehele karakter van de begraafplaats.

2.1.5 Bijzondere symboliek

Symbolen op grafmonumenten zijn er in veel varianten en die zijn op de begraafplaatsen in de gemeente Schagen ook te vinden. Op Nederlandse begraafplaatsen zijn vooral symbolen te vinden die verwijzen naar het christelijke geloof. Dat geldt in zekere mate ook voor de gemeente Schagen. Wanneer sprake is van een uitzonderlijke vormgeving, zal zo'n algemeen symbool opgenomen worden in de lijst. Symboliek die verwijst naar een persoon of gebeurtenis zelf, vaak een samenvoeging van verschillende betekenissen, kan een dusdanig symbool opleveren dat er sprake is van een bijzonderheid, zoals tijdens de inventarisatie een aantal keer is aangetroffen op graven. Een voorbeeld is het graf van de familie C. Paarlberg in Sint Maartensbrug. Cornelis Paarlberg was een zogenaamde landman, maar hij zal zeker wat met paarden gehad hebben, getuige het keramische beeld van een paard dat verwerkt is in het grafmonument. Sommige symbolen hebben een beladen betekenis of vallen ons niet meer op omdat de betekenis verloren is gegaan. Een voorbeeld van dat eerste is de wolfsangel op het graf van Cornelis Smit (1951). Door grafmonumenten met deze symbolen te behouden, kan het symbool altijd in de juiste context worden geplaatst.



Afb. 19 Alleen met meer kennis over de familie Paarlberg kan de betekenis van het paard op dit monument achterhaald worden.

Voor dit criterium is niet alleen gekeken naar de algemene deler, maar ook naar de uitzonderlijke symbolen.

2.1.6 Passend in karakter van het grafveld

Hierbij wordt feitelijk niet gekeken naar de intrinsieke waarde van het grafmonument, maar naar de collectieve waarde. Dat betekent dat het grafmonument bijvoorbeeld goed aansluit bij het karakter van een begraafplaats of grafveld, zoals beschreven in de karakteristiek van de begraafplaatsen en de grafvelden. Dat betekent dat groepen van grafmonumenten in aanmerking kunnen komen, zoals een verzameling zerken met een gave vormgeving of monumenten die sterk opvallen in het beeld en

ankerpunten vormen in de beleving. Grote en hoge grafmonumenten worden om die reden in de inventarisatie meegenomen. Het verdwijnen van zulke grafmonumenten van de begraafplaatsen zou immers een zeer grote impact hebben. Het kan ook zijn dat er door de verscheidenheid aan grafmonumenten op een vak geen sprake is van een echte karakteristiek. Soms kan de verscheidenheid het grafveld juist betekenis geven. Waar dit het geval is dat ook meegenomen in de beschrijving. Is er geen beschrijving van de karakteristiek dan is nauwelijks aandacht gegeven aan dit onderdeel.

2.1.7 Technische staat

Niet van doorslaggevende betekenis bij het toekennen van punten, maar wel belangrijk, is de technische staat van de geïnterpreteerde grafmonumenten. Wanneer bijvoorbeeld grafmonumenten onherstelbaar beschadigd zijn, dan is bij de inventarisatie dat monument niet opgenomen. Vaak zijn er van dat type grafmonumenten gavere voorbeelden te vinden. Als selectiecriteria kan de technische staat een rol spelen in het geval geïnterpreteerde grafmonumenten in een staat verkeren die matig tot slecht is. De technische staat wordt uitgedrukt in vier categorieën:

- Goed het grafmonument is constructief in orde en vertoont uiterlijk nauwelijks gebreken. Een verweerd uiterlijk speelt geen rol;
- Redelijk het grafmonument is constructief in orde maar vertoont gebreken als scheurvorming, uitzetting door roestende dokken, sterke vervuiling of slijtage;
- Matig het grafmonument vertoont constructieve gebreken zoals afgebroken, verschoven of missende onderdelen;
- Slecht het grafmonument is constructief afgeschreven. Alleen compleet herstel of vernieuwing kan het oude voorkomen herstellen.



In een aparte kolom met “opmerking” is eventueel omschreven wat precies de conditie is, bijvoorbeeld of er sprake is van breuk, scheurvorming, steken, missende onderdelen of dat het grafmonument sterk vervuild of verweerd is.

Afb. 20 Deze stèle is opgenomen bij de eerste inventarisatie ondanks het feit dat deze van de sokkel is gevallen. De stèle is evenwel van belang vanwege materiaalgebruik en vormgeving. Herstel is hier nodig.

3 SAMENSTELLING GROSLIJSTEN

Aan de hand van bovenstaande criteria zijn in april 2019 acht begraafplaatsen bezocht (die van Krabbendam was niet nodig). Ter voorbereiding was tijdens de voorafgaande quickscan al een beeld verkregen van welke graven of personen van belang konden zijn. Verder is vooraf al gekeken naar bijvoorbeeld straatnamen waarin overleden personen vernoemd zijn. Daarnaast kon beschikt worden over een overzicht van graven van personen die eerder in de gemeente waren vastgelegd vanwege hun historische waarde of als gemeentelijk monument. Ook kon informatie geput worden uit enige literatuur die beschikbaar is over de dorpen (zie literatuur en bronnen). Daaraan toegevoegd zijn alle grafmonumenten van erkende oorlogsslachtoffers (zoals vermeld op de website www.oorlogsgravenstichting.nl) en particuliere grafmonumenten die op de een of andere manier verwijzen naar de Tweede Wereldoorlog. Deze graven of personen zijn vooraf in de lijst opgenomen en ze zijn tijdens de inventarisatie zoveel mogelijk meegenomen.

3.1 Totstandkoming

Ter plekke zijn op elke begraafplaats alle grafmonumenten bekeken en waar ze voldeden aan een of meerdere criteria, gefotografeerd en toegevoegd aan de eerder opgestelde lijst. Verder zijn de aanwijzingen uit de quickscan gevolgd. De bezoeken hebben geleid tot 9 afzonderlijke groslijsten, voor elke begraafplaats 1. In totaal staan op deze groslijsten 354 objecten verdeeld over 381 graven met dien verstande dat 15 grafmonumenten feitelijk niet meer op een graf staan. In 307 gevallen gaat het om enkelvoudige grafmonumenten. In 29 gevallen ligt een grafmonument over 2 graven en 3 keer over 3 graven. Een uitzondering vormt het priestergraf in Tuitjenhorn waar ruimte is voor 7 graven. Bij het opstellen van de groslijsten is nog niet gekeken is naar mogelijke puntenscore per grafmonument. Hieronder is per begraafplaats de groslijst opgenomen om een indruk te geven om welke graven, grafmonumenten en aantallen het per begraafplaats gaat. In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de score van alle grafmonumenten waarna de selectie wordt gemaakt van de grafmonumenten die behouden zouden moeten worden.

3.1.1 Leeswijzer

In de groslijsten zijn alle geïnventariseerde grafmonumenten opgenomen. De grafmonumenten hebben zo veel mogelijk de grafaanduiding gekregen zoals die voorkomt op de plattegronden van de begraafplaatsen en de uitdraaien uit het grafregister (daar waar nodig wordt een toelichting gegeven op de nummering). De bijbehorende foto's van de grafmonumenten hebben dezelfde aanduiding gekregen. Binnen een kader met een gele kleur om 2 of meer graven wordt aangegeven dat die grafmonumenten als ensemble zijn beoordeeld. In vrijwel alle gevallen betreft het directe familieleden. Het is echter niet zo dat een groep grafmonumenten per definitie als ensemble is beoordeeld. De oranje kleur bij de namen betekent dat deze personen met hun graven zijn opgenomen op de lijst van historische en monumentale graven.

De eerste 4 kolommen in het bestand betreffen achtereenvolgens: de plaats waar de begraafplaats ligt, de grafaanduiding, de op het grafmonument voorkomende overleden personen (voor zover leesbaar of van belang), het jaar van overlijden en daarna, wanneer van toepassing, het beroep of de rol van de personen. De volgende kolommen betreffen de staat van het grafmonument door middel van de aanduiding G(oed), R(edelijk), M(atig), S(lecht), het soort grafbedekking en de toegepaste materialen met het hoofdmateriaal als eerste. Verder nog een kolom voor de symboliek of de afbeelding op het grafmonument en een kolom 'Aantekening', voor eventuele opmerkingen over de staat van het monument of de persoon.

3.2 Groslijst gemeentelijk kerkhof Callantsoog

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
Callantsoog	1	Crockart, N.D.	1940	Piloot RAF	G	Stèle, rand met grind	Kalksteen	Wapen	
Callantsoog	50	Kruit, Arie Kruit, Simon Leeuw, Arie de Baken, Aaltje	1943 1944 1917 1935	Arbeider Arbeider, omgekomen in Duitsland	G	Stèle, rand met grind, tekstplaat	Hardsteen	Geometrische motieven	Oorlogsgraf
Callantsoog	58	Kossen-Dissel, Klaasje Kossen, Arie	1935 1961	Winkelier	G	Stèle op rand, grind	Hardsteen	Geometrische motieven	
Callantsoog	68	Vos-Mooij, Grietje Vos, Piet Kiezeling, Aafje Mooij, Jan	1976 1979 1922 1925	Timmerman Postbode, verhuurder	G	Stèle (dubbel), rand met grind, tekstplaat, vaasjes	Hardsteen		
Callantsoog	69	Snel-Boonacker, N. Snel, Willem	1930 1953	Arbeider	G	Stèle	Hardsteen	Palmtak	
Callantsoog	78	Kooger-De Leeuw, Anna Kooger, Hendrik	1947 1971	Arbeider	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen		
Callantsoog	85	Langereis, Dirk Twuijmer, Neeltje van Langereis, Cornelis	1911 1936 1945	Kind Arbeider	G	Stèle, rand met flagstones, tekstplaat en bloemvaasje	Hardsteen	Palmtak	Voorbeeld van hergebruik
Callantsoog	89	Rezel, Neeltje Cornelisd. Leeuw, Maartje de Leeuw, Dirk de	1865 1885 1907	Arbeider	R	Zerk op roef	Hardsteen, baksteen		
Callantsoog	99	Marken, Pieter van	1831	Burgemeester	R	Stèle	Hardsteen		
Callantsoog	112	Toes, Arend Zijdewind, Jannetje Toes, Hendrik Weij, Neeltje	1945 1956 1916 1942	Veeverloeskundige Jachtopziener	G	Stèle, rand met palen en stangen, tekstplaat	Hardsteen		Zakelijke stijl
Callantsoog	124	Schagen, Albert Komin, Grietje	1944 1954	Conducteur	G	Stèle op rand, tekstplaat, grind	Hardsteen, marmar	Palmtak	

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
Callantsoog	126	Brouwer, Jan Meijer, J.H.C.	1938 1953	Koopman	G	Stèle op rand, grind	Graniet, hardsteen	Trap	
Callantsoog	128	Louw, Grietje Vos, Jacob	1921 1937	Veehouder	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Palmtak	
Callantsoog	132	Berg, Arie van den Vos, Cornelia	1964 1977	Stoker	G	Stèle op rand, deksteen, bloembak	Hardsteen	Palmtak, bloemen	
Callantsoog	144	Vos, Nettie Vos, Dirk Vos-Visser, Immetje	1946 1980 1981	Melkrijder	G	Stèle op rand, grind met vaasje	Graniet	Geknakte bloem	
Callantsoog	150	Mulder-Stuit, Anna Margaretha	1959		G	Stèle op rand	Marmer	Zuil	
Callantsoog	154	Buik, Jan Drooger, Klasina Klok, Pieter	1916 1949 1968	Arbeider	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen		Neogotische vormgeving
Callantsoog	165	Vel-Govers, Aarjentje Vel, Jacob	1956 1964		G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Aedicula	
Callantsoog	178	Bakker-Schouten, Aaltje Bakker, Pieter Bakker, Jacob Pz.	1937 1943 1958	Arbeider, visser	G	Stèle, rand met grind	Graniet, hardsteen		
Callantsoog	179	Bakker, Jacob Kuiken, Trijntje	1909 1883	Arbeider, visser	G	Stèle (drie), rand met grind	Hardsteen	Bloemmotieven	Jugendstil, hergebruik
Callantsoog	182	Wright, John Moxon, Charles N.P.	1890 1890	Steward (drenkeling) Leerling (drenkeling)	G	Stèle	Hardsteen		Steenhouwersmerk
Callantsoog	A	Baken, Gerrit Pz. Baken, Trijntje Pd.	1912 1914	Kinderen	R	Stèle	Hardsteen	Afgebroken zuil	
Callantsoog	B	Das, Cornelis den Jz. Smit, Maartje Das, Jacob den Cz.	1890 1912 1925	Kind Schipper	G	Stèle	Hardsteen	Treurboom, vlinder, rups	
Callantsoog	C	Zander, Jan Pz.	1924	Landman	G	Stèle	Hardsteen	Aedicula, palmtak	
Callantsoog	D	Zelm, Maria Elizabeth van Vis, Johannes Hemmer, Cornelis	1901 1919 1906	Hoofd der school Boekhouder	G	Stèle	Hardsteen		Deed vaak aangifte van geboorten

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
Callantsoog	E	Kuiper, Jacob Kuiper, Cornelis Baken, Jannetje	1924 1947 1969	Steenzetter	G	Stèle	Hardsteen	Aedicula, treurboom	
Callantsoog	F	Baken, Adriaan Baken-Zeeman, Neeltje	1924 1931	Landman Veehoudster	G	Stèle	Hardsteen	Treurboom	
Callantsoog	G	Twuijver, Dieuwertje van Haan, Meindert de	1915 1935	Zeeman	R	Stèle	Hardsteen		
Callantsoog	Gedenkmuur-024	Correljé, Willem Leendert Correljé-Baken, G.	1979 1986	Burgemeester (1946-1970)	G	Tekstplaat	Graniet		In urnenmuur
Callantsoog	H	Koopmans, T.J.	1885		G	Stèle	Hardsteen	Aedicula	Fraai frijnwerk
Callantsoog	I	Leeuw-Raven, Dieuwertje de Leeuw, Cornelis de	1899 1922	Arbeider	G	Stèle	Hardsteen	Aedicula, bloemmotieven	
Callantsoog	J	Meijer, Trijntje Biersteker, Jan Biersteker, Pieter Kruisveld, Guurtje	1901 1904 1906 1924	Landman Landman	G	Stèle	Hardsteen	Aedicula	
Callantsoog	K	Marken, Klaas van	1872	Hoofdonderwijzer	G	Stèle	Hardsteen		
Callantsoog	L	Kruit, Floris	1872	Boer	G	Stèle	Hardsteen		Typografie
Callantsoog	M	Kerlévéo, Louis	1922	Drenkeling	G	Stèle	Marmar	Kruis	
Callantsoog	N	Burger, Dirk	1717	Chirurgijn	M	Stèle	Hardsteen	Buste, wapen, zuil	Bijzonder

3.2.1 Toelichting groslijst gemeentelijk kerkhof Callantsoog

In Callantsoog zijn 36 grafmonumenten op 22 graven geïnventariseerd met dien verstande dat 15 grafmonumenten feitelijk niet meer op een graf staan. De meeste daarvan zijn gesitueerd ter linkerzijde van het pad dat vanaf de ingang het kerkhof op voert. Op één urnengedenkplaats na zijn alle grafmonumenten geïnventariseerd op het oude gedeelte bij de kerk. Bij ruim 77% van de grafmonumenten is hardsteen het hoofdmateriaal of komt het voor naast een ander materiaal. Graniet kwam in 10% uit de inventarisatie naar voren. Voorts is marmer in ruim 7% van de grafmonumenten toegepast. Verder nog kalksteen (het geallieerde oorlogsgraf) en baksteen. Op een na betreffen alle grafmonumenten stèles. Er is één zerk geïnventariseerd. Een deel van de stèles is wel voorzien van een tekstplaat.

Het merendeel van de geïnventariseerde grafmonumenten in Callantsoog verkeert in goede staat, ruim 86%. Zo'n 11% is in redelijke staat terwijl 3% (hier één monument) in matige staat verkeert: dat betreft de stèle voor Dirk Burger die dateert uit de achttiende eeuw. Het monument is door weer en wind sterk aan slijtage onderhevig. Over het algemeen kan gesteld worden dat de grafmonumenten goed onderhouden worden. Wat symboliek betreft, komen we een aantal uiteenlopende voorbeelden tegen op de begraafplaats. Een klein gedeelte van de stèles is voorzien van een specifiek decoratief schema, 'aedicula' genaamd¹. Verder komt een aantal malen een palmtak voor, bloemen, een treurboom of een zuil. Afwijkende symboliek in de vorm van een wapen is te vinden op het monument van een hier aangespoelde piloot. Het is een wapen van de Royal Air Force. Uiteraard is ook gekeken naar beroepen en rollen van de op de stenen genoemde personen. Bij 33 grafmonumenten konden die achterhaald worden. Het gaat vooral om beroepen als arbeider, landman en enkele typisch met de zee verbonden bezigheden zoals schipper, zeeman en visser. Verder de beroepen die je in een dorp als Callantsoog kan verwachten zoals een onderwijzer, timmerman en postbode. Er zijn ook nog 2 burgemeesters aangetroffen. In drie gevallen gaat het om een graf van een kind of waar een kind is bijgezet. Meest interessant is wel de chirurgijn Dirk Burger die ook verschillende kronieken over steden in Noord-Holland schreef. Interessante verhalen zijn verbonden aan enkele drenkelingen die verhalen over hoe de zee soms tekeer kon gaan en de doden achterliet op het strand.



Afb. 21 Voorbeeld van een stèle met op het graf een tekstplaat voor andere hier begraven familieleden.

¹ Versieringsmotief ontleend aan de klassieke kunst. Zie voor verdere toelichting de verklarende woordenlijst.

Vermeldingswaardig, maar buiten de criteria, is de urn in de gedenkmuur (024) voor Stennie Pratomo-Gret († 2010) en Djajeng Pratomo († 2018). De eerste was een actief verzetsstrijdster en zetten zich na de Tweede Wereldoorlog in voor vrouwenrechten. Haar man was ook actief in het verzet en zette zich na terugkeer in Nederland in voor een vrij en onafhankelijk Indonesië. Hun plek in de gedenkmuur zou alvast gemarkeerd kunnen worden in de administratie als zijnde bijzonder.

3.3 Groslijst gemeentelijke begraafplaats Dirkshorn

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
Dirkshorn	27	Swan, Antje Reuvers-De Vries, F. Reuvers, Leendert	1902 1936 1947	Onderwijzer	R	Stèle, palen met kettingen	Hardsteen	Aedicula, treurboom, vlinder en rups	
Dirkshorn	48	Dam, Jacob Blaaiboer, Aaltje	1943 1957	Ambtenaar, secretaris gem. Harenkarspel	G	Stèle op rand, grind met vaasje	Hardsteen	Trap	
Dirkshorn	58	Schagen, Pieter van Schagen, Jacob van Moeyes, Grietje	1916 1929 1937		G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Papaverbollen, geometrische motieven	
Dirkshorn	65	Groot, Jan Pz. Snijder, Neeltje	1949 1954		G	Stèle op sokkel, rand met deksteen	Graniet, hardsteen		Voorbeeld van hergebruik
Dirkshorn	82	Spoor-Raap, Maartje Spoor, Pieter	1936 1939	Timmerman	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Palmtak	
Dirkshorn	97	Jansen, Johannes Hendrikus Casper	1975	Arts, omgekomen bij jachtongeluk	G	Zerk op roef	Graniet	Aesculaap	
Dirkshorn	103	Kruit, Willem Kruit, C. Scherpenzeel, Berendina Elisabeth	1927 1930 1967		G	Stèle	Hardsteen	Geometrische motieven	
Dirkshorn	108	Spoor-Delver, Maartje Spoor, Adriaan	1930 1984		G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Bloemen	
Dirkshorn	111	Schuijt, Klaas Rus, Jaantje	1926 1939		G	Stèle, rand met grind	Hardsteen		Tekst
Dirkshorn	134	Molenaar, Jb. Molenaar-Kuijper, Alida Molenaar, Cornelis	1923 1964 1973		G	Stèle, rand met flagstones	Hardsteen	Eikenloof, aedicula	
Dirkshorn	141	Govers, Klaas Pz. Govers-Blaaiboer, Grietje	1944 1975	Veehouder	G	Stèle op rand, grind	Graniet, hardsteen	Bloemen	Zakelijke stijl
Dirkshorn	163	Blad, Albertus Louwe, Agnes Roberdina A.	1924 1932		G	Stèle	Hardsteen	Vaas	
Dirkshorn	164	Manneveld-Kossen, Hendrika Manneveld, Klaas	1922 1964	Landbouwer	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Bloemen	

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbol, afbeelding	Aantekening
Dirkshorn	176	Boer, Grietje de Spaans, Jan Rz.	1919 1943	Landman	G	Stèle, palen met kettingen	Hardsteen	Aedicula, treurboom, vlinder en rups	
Dirkshorn	178	Smit, Trijntje Kuiper, Gerrit Wz.	1919 1932		R	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Bloemmotieven, geometrische motieven	Palen verdwenen
Dirkshorn	105 tm 107	Groenhart, Dirk Groenhart-Van Thiel, Louise Maria	1940 1944	Arts	G	Zerk op roef, kelder met rand, palen en kettingen	Graniet, hardsteen	Palmtak	

3.3.1 Toelichting groslijst gemeentelijke begraafplaats Dirkshorn

Op de gemeentelijke begraafplaats van Dirkshorn zijn 16 grafmonumenten op 18 graven geïnteriseerd. De meeste daarvan werden op het oorspronkelijke gedeelte van de begraafplaats geïnteriseerd. Bij de inventarisatie zijn maar twee materiaalsoorten aangetroffen. In bijna 80% was dat hardsteen en in ruim 20% betrof het graniet.

Op twee na betroffen alle geïnteriseerde grafmonumenten een stèle (87%) terwijl het bij de rest om een zerk ging.

Het merendeel van de geïnteriseerde grafmonumenten op de gemeentelijke begraafplaats van Dirkshorn verkeert in goede staat (87%). Daarnaast verkeert 13% in redelijke staat, wat in dit geval betekent dat er sprake is van verwerking of, zoals bij een van de graven geconstateerd werd, verwijdering van onderdelen. Wat symboliek betreft, geven de geïnteriseerde grafmonumenten een gevarieerd beeld en werden op sommige grafmonumenten meerdere symbolen aangetroffen. Bij ruim 21% van de geïnteriseerde monumenten betrof dat een bloem of bloemmotief, gevolgd door een specifiek decoratief schema, aedícula genaamd (12,5%). Met eenzelfde percentage komt ook een geometrische decoratie voor op de grafmonumenten. Verder zijn nog enkele palmtakken, papaver en een samenstelling van treurboom met vlinder en rups aangetroffen. Bijzonder is ook de uitvoering van een vaas op één van de stèles. Feitelijk gaat het hier om een afbeelding van een klassieke urn als verwijzing naar dood en rouw.

In 9 gevallen kon een beroep of rol achterhaald worden. Opvallend zijn de 2 artsen, waarvan 1 op jonge leeftijd bij een jachtongeluk om het leven kwam en de andere vernoemd is in een straat en park in Dirkshorn (zie ook afbeelding 4). Verder zijn 3 beroepen uit de landbouw en veeteelt aangetroffen, een timmerman, onderwijzer en ambtenaar bij de gemeente.



Afb. 22 Stèle met daarin de vorm van een vaas of urn. Dit is een van de vier voorbeelden die geïnteriseerd zijn.

3.4 Groslijst gemeentelijke begraafplaats Krabbendam

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
Krabbendam	11	Molen, Elisabeth van der Bakker, Leuntje Grin, Jacob	1934 1945 1949	Tuinbouwer	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen		Grin overleefde zijn twee vrouwen
Krabbendam	17	Prins, Pieter Blaauw, Alida	1933 1961		R	Stèle	Marmer	Palmtak	
Krabbendam	19	Frans, Pieter Cornelis Frans, Pieter Pzn. Frans, Cornelis Pieter	1929 1964 1967	Landbouwer	R	Stèle, rand met grind	Marmer, hardsteen		
Krabbendam	20	Wagenaar, Jacob Wagenaar-De Jong, Wobbigjen Wagenaar, Gerben Wierds	1940 1962 1968		G	Stèle, rand met grind	Hardsteen		Wagenaar is geboren in 1913 en stierf op 23-02-1940, 26 jaar oud. Mogelijk is er een connectie met de mobilisatie/Tweede Wereldoorlog. Dat kan betekenen dat dit grafmonument mogelijk toch behouden zou kunnen blijven.
Krabbendam	34	Gerben Wagenaar Wiertje Wagenaar	1950 1953	Kind	R	Tekstplaat, rand met grind	Marmer, hardsteen	Engelen	

3.4.2 Toelichting groslijst gemeentelijke begraafplaats Krabbendam

Op de gemeentelijke begraafplaats van Krabbendam zijn 5 grafmonumenten op 5 graven geïnteriseerd. Deze grafmonumenten zijn al bij de quick scan genoemd en een verdere inventarisatie heeft niet plaatsgevonden. Bij de inventarisatie zijn twee materiaalsoorten aangetroffen, bijna 60% betrof hardsteen en in ruim 40% ging het om marmer.

Op één na betroffen alle geïnteriseerde grafmonumenten een stèle (80%) terwijl de uitzondering werd gevormd door een tekstplaat.

Het merendeel van de geïnteriseerde grafmonumenten op de gemeentelijke begraafplaats van Krabbendam verkeert in redelijke staat (60%), terwijl de overige twee goed te noemen zijn. De redelijke staat betreft kleine gevallen van vertering van materiaal of losse banden. Qua symboliek komen alleen een palmtak en een engel voor, met dien verstande dat die laatste best bijzonder is.

In 2 gevallen kon een beroep of rol achterhaald worden, in beide gevallen agrarische beroepen. Van een derde, Jacob Wagenaar, overleden in februari 1940, zou nader onderzoek wellicht kunnen uitwijzen of zijn overlijden iets te maken heeft met de mobilisatie, voorafgaand aan de Tweede Wereldoorlog. Via internet is op zich niets te vinden over de persoon.

3.5 Groslijst gemeentelijke begraafplaats Petten

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
Petten	8	Bellis-Visser, Emma Bellis, Jacob	1940 1953	Steenzetter, uitvoerder, visser	G	Stèle, rand met schelpen	Hardsteen	Bloemen	Palen en kettingen zijn verdwenen
Petten	38	Keppel, Nicolaas van Bakker, Maria	1909 1928	Onderwijzer	R	Stèle, rand met palen, grind	Hardsteen	Treurboom	Kettingen missen
Petten	39	Heslinga, Pieter	1921		R	Stèle	Hardsteen	Aedicula, treurboom	
Petten	46	Slik, Maartje Pons, Jan Pons, Jan	1887 1888 1939	Kind Landman	R	Stèle	Hardsteen	Aedicula, treurboom	
Petten	48	Nottelman, Abraham Eriks, Maartje Nottelman, Grietje Nottelman, Klaas	1905 1922 1869 1871	Landbouwer Kind Kind	R	Stèle (twee), rand met grind	Hardsteen	Aedicula	
Petten	49	Eriks, Klaas Govers, Grietje	1867 1887	Landbouwer, winkelier	G	Zerk, rand met grind	Hardsteen	Zon	
Petten	50	Harp, Sophia Eriks, Arie	1917 1918	Landbouwer, burgemeester (1875- 1917)	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen		
Petten	51	Eriks, Hendrik Simon Stuij, Sijtje	1950 1966	Landman, burgemeester (1917-1929)	G	Stèle, rand met grind	Graniet, hardsteen		
Petten	62	Vriendtjes, Jan Liefhebber, Jacoba	1962 1967	Steenzetter, boswachter	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Palmtak	
Petten	71	Timmerman, Aafje Beurs, Jacob de	1929 1934	Slager	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen		
Petten	84	Waard, Frederik de	1953	Steenzetter	G	Stèle, rand met grind	Graniet, hardsteen		Zakelijke stijl
Petten	86	Doorn, Gerrit Korver, Maria	1923 1938	Bakker	R	Zerk	Hardsteen		
Petten	87	Roozing, Pieter Bakker, Aagje	1903 1929	Arbeider, kastelein	G	Stèle	Hardsteen	Treurboom	
Petten	88	Bakker, Maarten Keete, Willemina Maria	1891 1905	Visser, winkelier, arbeider	R	Stèle	Hardsteen		Slecht leesbaar

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
Petten	108	Duijn, Jan Schotvanger, Neeltje	1944 1958	arbeider/winkelier	G	Stèle met vaas, rand met grind	Hardsteen	Palmtak	

3.5.1 Toelichting groslijst gemeentelijke begraafplaats Petten

Op de gemeentelijke begraafplaats van Petten zijn 15 grafmonumenten op 15 graven geïnventariseerd. Dat zijn niet de grafmonumenten die uit de oude kerk komen, want die liggen op een apart gedeelte. Bij de geïnventariseerde monumenten op het huidige grafveld is bij 88% hardsteen als hoofdmateriaal aangetroffen. In twee andere gevallen (12%) is sprake van graniet. Dat betreft in 1 geval het wat jongere grafmonument van een burgemeester.

Zo'n 87% van de geïnventariseerde grafmonumenten betreft een stèle, terwijl daarnaast 13% een zerk betreft (in dit geval twee stuks). De meeste stèles zijn voorzien van een rand met grind op het grafvak.

Hoewel het merendeel van de geïnventariseerde grafmonumenten op begraafplaats van Petten in goede staat (60%) verkeert, is 40% in redelijke staat. Dit heeft vooral te maken met de hoge mate van verwerking van de oudere grafstenen. Dit maakt de stenen minder goed leesbaar en ook details in vormgeving gaan zo verloren. Deze achteruitgang is niet te stoppen en dient dus geaccepteerd te worden.

Wat symboliek betreft is de treurboom onder de geïnventariseerde grafmonumenten het meest voorkomend (36%). Zo'n 27% is voorzien van het decoratieschema dat we aedicula noemen. Ook de palmtak komt een tweetal keer voor, naast een bloem en een afgebeeld zonnemotief in de hoeken van een ouder grafmonument.

Voor de 15 grafmonumenten konden 16 beroepen of rollen achterhaald worden. In een aantal gevallen blijkt dat de begravene meerdere rollen of beroepen kende. Zo was burgemeester Arie Eriks daarnaast landbouwer en ook diens zoon die hem als burgemeester opvolgde was een landbouwer. Naast hen kwamen ook nog 3 andere landbouwers voor. Vaak werd het beroep van visser niet voor lang of naast andere functies uitgevoerd. In de winter werd waarschijnlijk niet gevist en om in het levensonderhoud te kunnen voorzien waren sommige vissers daarnaast ook steenzetter, winkelier of arbeider. Dat laatste kon van alles inhouden. Veel van de gevonden beroepen hadden te maken met de ligging van Petten. De zee en zeeeringen leverden werk voor steenzetters op de dijken, maar ook als visser.



Afb. 23 In de hoeken van deze zerk zijn telkens zonnen afgebeeld met hun stralen, als teken van het christelijk geloof in een wederopstanding.

3.6 Groslijst gemeentelijke begraafplaats Schagen

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbol, afbeelding	Aantekening
Schagen	A-004	Roggeveen, Willem Roggeveen, Geertruida Roggeveen, Cornelia Boele, Anna Margaretha	1881 1883 1899 1903	Timmerman, winkelier	R	Zerk	Hardsteen		
Schagen	A-006	Kant, Meindert Kant-Witsen, Trijntje	1961 1978		G	Stèle op blokken, rand met grind	Graniet, hardsteen		
Schagen	A-007 en 008	Hopman-Kant, A. Hopman, Jac.	1911 1917	Landman	G	Zerk op roef	Graniet		
Schagen	A-009	Schager, Jan Schager, Alijda Jacoba	1922 1951		G	Zerk op roef, opstand	Graniet		
Schagen	A-019	Smit, Pieter Pz. Wagenmaker, Antje	1882 1886	Kuiper	G	Stèle	Hardsteen	Treurboom	Typografie
Schagen	A-030	Schenk, Dirk Jz. Schenk, Abraham Borst, Cornelia	1921 1926 1936		G	Stèle	Hardsteen	Geometrische motieven	
Schagen	A-035	Meurs, Pieter Pater, Immetje de Meurs, Cornelis	1882 1904 1937	Landman, regent gereformeerd weeshuis Landman	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Zandloper, zeisen	Rand kan verwijderd worden!
Schagen	A-037	Buis, Jan Jz. Klaren, Aafje	1920 1925	Landman, mede- oprichter Coöperatieve Boerenleenbank	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Zon	
Schagen	A-038	Vliet, Matthijs van	1920		G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Papaverbollen, kruis	
Schagen	A-066	Borst, J.A. Borst, Jan Oord, Trijntje van Borst, Abraham	1877 1855 1915 1921	Landman, bakker Landman	G	Zerk	Hardsteen	Zon	
Schagen	A-092 en 093	Pater, Adriaantje de Pater, Cornelis de Pater, Willem de	1919 1918 1921		G	Stèle	Hardsteen	Aedicula, treurboom, zandloper, vlinders	

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
Schagen	A-097	Rezelman, Trijntje Rezelman, Hopman, H. Rezelman, Klaas	1881 1892 1906	Landbouwer	G	Stèle	Hardsteen	Aedicula, treurboom, vlinder en rups	
Schagen	A-103	Grootes, Pieter Swaag, Elisabeth	1882 1909	Landman	R	Zerk	Hardsteen		
Schagen	A-110	Beute, Gerrit Beute-Stoel, Jansje Beiers, Anna	1881 1894 1894	Bakker, koopman Beide vrouwen vermoord!	G	Beeld op basement	Zandsteen, leisteen, marmer	Treurende vrouw	
Schagen	A-114	Denijs, Klaas Denijs, Izeling Denijs, Jannetje	1886 1938 1884	Bakker, koopman, winkelier	G	Stèle	Hardsteen	Geometrische motieven	Steen dateert van na 1938!
Schagen	A-116 en 117	Houvast, Maartje Pater, Cornelis de Pater, Arie de	1886 1894 1899	Molenaar, regent gereformeerd weeshuis	G	Stèle	Hardsteen	Aedicula, treurboom, zandloper, vlinders	
Schagen	A-119	Vissier, Arien Pz. Hoogschagen, Maartje Ruiter, Trijntje	1883 1892 1936	Timmerman	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Aedicula, treurboom, vlinder en rups	Rand kan verwijderd worden!
Schagen	A-120	Vries, Jacob Johan de Vries, Jacob de Vries-Govers, Jannetje de	1919 1939 1964	Handelsreiziger	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen		Typografie
Schagen	B-144	Bakker, Jacob Buis, Dieuwertje	1925 1930	Ambtenaar	G	Stèle, rand met palen en kettingen, grind	Hardsteen, gietijzer		
Schagen	B-145	Hogetoorn, Jannetje Visser, Arie Az. Olie, Elizabeth	1925 1933 1951	Bakker	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Geknakte bloem	Rand kan verwijderd worden!
Schagen	B-149	Klees, Pieter Delver, Adriana	1925 1962	Timmerman	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Eikenloof	Rand kan verwijderd worden!
Schagen	B-159	Roggeveen-Los, Maartje Roggeveen, Klaas	1924 1936	Banketbakker	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Papaverbollen	

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
Schagen	B-161	Berkhouwer, Cornelis Cz. Boontjes, Grietje Jd.	1927 1932	Veehouder, kastelein "De liggende os"	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Ster	Rand kan verwijderd worden!
Schagen	B-162	Bakker, Gerrit Az. Bakker-De Groot, Marijtje	1927 1951	Landman	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Krans, palmtak, geometrische motieven	
Schagen	B-216	Kesteloo, Willem Johannes Tuinman, Geertruida	1925 1939	Politieagent	G	Stèle	Hardsteen, marmar	Palmtak	
Schagen	B-226	Spierdijk, Volkert Spierdijk, Geertje Wit, Cornelis	1926 1927 1945	Arbeider Arbeider	R	Stèle (twee), rand met grind	Hardsteen, marmar	Palmtak	Palen en kettingen zijn verdwenen
Schagen	B-232	Ellen, Aagje Leeuwen, Jacob van Az.	1927 1936		G	Stèle	Graniet		
Schagen	B-243	Jimmink, Jacoba Maria Boer, Pieter de	1927 1938		G	Stèle, rand met palen en kettingen, grind	Hardsteen	Aedicula, treurboom, vlinder en rups, bloemmotieven	Struik overgroeid graf
Schagen	B-246	Ham, Cornelis van Keuris, Catharina	1927 1932	Schipper, kastelein	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Palmtak	Struik overgroeid graf
Schagen	B-247	Boer, Pieter de Kz. Boer, Koenraad de Heinstman, Rensje	1927 1954 1956	Kind Winkelier	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Bloemen, geometrische motieven	
Schagen	C-383	Kant, Jacob Blaauwboer, Trijntje	1888 1900		R	Stèle	Hardsteen		Overwoekerd met klimop
Schagen	C-391	Koorn, Dieuwertje Schouten, Cornelia Klos, Antje	1890 ? 1912		G	Stèle, rand met palen en kettingen, grind	Hardsteen	Aedicula, palmtak	
Schagen	C-399 en 400	Govers, Isa Meurs, Piet Pz.	1922 1941	Koopman in graan	G	Zerk op groef	Hardsteen		
Schagen	C-402	Blaauboer, A. Grootes, Jan Stammes, Trijntje Grootes, Meiert Grootes, Pieter	1872 1901 1952 1944	Landman, kastelein Kastelein	R	Stèle, zerk op roef	Hardsteen, marmar	Ster	Neogotische vormgeving

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
Schagen	C-412-413	Govers, Jan Jz Boer, Grietje de	1900 1924	Winkelier, regent geref. Weeshuis	R	Obelisk op basement, rand met palen en kettingen, grind	Hardsteen, grind	Obelisk	
Schagen	C-418	Mul, Catharina Sompelen, Grietje van Mul, Cornelis	1894 1916 1926	Watermolenaar	G	Stèle	Hardsteen	Bloemen	
Schagen	C-425	Timmerman, Guurtje Pater, Dirk de Pater, Cornelis Pater, Jan de	1868 1867 1873 1916	Kind Kind Winkelier	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Aedicula, treurboom, vlinder en rups	
Schagen	C-428	Kossen, Sijtje Kossen, Anthonius Corn. Kossen Jerenome Koster, Antje	1896 1897 1906 1926	Kind Winkelier	G	Stèle	Hardsteen	Geometrische motieven	
Schagen	C-429	Veer, Johanna de Veer, Bertha Maria de	1896 1912		G	Stèle	Hardsteen	Treurboom	
Schagen	C-445	Veer, Jan de Blaauboer, Johanna	1930 1943	Landbouwer, onderwijzer, mede- oprichter coöperatieve Boerenleenbank	R	Zerk	Hardsteen		Breuk
Schagen	C-446	Veer-Blaauboer, Marie de Veer, Jacob de	1937 1984	Landbouwer	G	Stèle	Hardsteen	Palmtak	
Schagen	C-452	Timmerman, Neeltje Stammes, Jacob	1900 1914	Landman, dijkgraaf	G	Stèle, tekstplaat, rand met grind	Hardsteen, marbriet	Aedicula, treurboom	
Schagen	C-470	Bakker, A.A.E. Spaans, Willem	1928 1959	Koopman	G	Stèle	Hardsteen	Palmtak	
Schagen	C-471	Roggeveen, Leonard Johan Francis, Dieuwertje Roggeveen, Leonard Johan	1902 1938 1948	Zadelmaker	G	Stèle	Graniet		
Schagen	C-476	Levendig, Neeltje	1901		G	Stèle	Hardsteen	Kruis	

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
Schagen	C-489	Geel, Catharina Maria Geel, Cornelis Az. Geel, Johannes Anne	1906 1917 1917		G	Stèle	Hardsteen		
Schagen	C-493	Bijpost, Jan Bakker, Aaltje	1906 1940	Barbier	G	Stèle	Hardsteen	Aedicula	
Schagen	D-262	Waiboer, Neeltje Kaan, Rens Cz.	1909 1947	Koffiehuishouder	G	Stèle	Hardsteen, marmar	Palmtak	Bijzondere opbouw
Schagen	D-285 en 286	Hagen, Elisabeth M. Grootes, Simon Grootes, Albert Hoogschagen, Antje	1912 1912 1936 1938	Landman	G	Zerk op roef, opstand met tegels rondom	Graniet		
Schagen	D-300	Broekhuizen, Jacob Broekhuizen, Adriaantje Broekhuizen, Cornelis Broekhuizen-De Beurs, Neeltje	1914 1918 1973 1974	Kind Kind Landbouwer	G	Stèle	Hardsteen		
Schagen	D-327	Meurs-Veuger, G. Meurs, Willem Meurs, Elisabeth	1915 1918 1935	Bakker	G	Stèle	Hardsteen	Geometrische motieven	
Schagen	D-334	Schagen, Grietje Geertsema, Adolf Cornelis Brans, Hendrica C.R.	1916 1932 1949	Landbouwer	R	Stèle, rand met grind	Hardsteen		
Schagen	D-338	Rotgans, Bregje Schermerhorn, Wijbrand W.	1916 1942		R	Zerk	Hardsteen		Breuk
Schagen	D-358 en 359	Kuiper, Gerrit Tz. Schoorl, Jantje	1918 1923	Landman	G	Stèle	Hardsteen	Geometrische motieven	
Schagen	D-361	Molenaar, Jacob Molen, Guurtje van den	1918 1919	Sigarenmaker	G	Stèle, rand met vaasje, grind	Hardsteen	Fotoportretjes	
Schagen	D-363 en 364	Buis, Antje Visser, Corn.	1919 1929	Timmerman, aannemer	R	Stèle (breed)	Hardsteen	Geometrische motieven	Meander-motief
Schagen	D-370	Ploeger, Meijert Cleveringa, Neeltje Ploeger, Aaltje	1919 1924 1949	Arbeider	G	Tekstplaat op console	Hardsteen		Struik overgroeid graf

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
Schagen	E-011 en 012	Govers, Joh. Jz. Pater, Maartje de Jd.	1928 1941	Landman, winkelier	G	Opstand, rand met hoekpalen, grind	Graniet, hardsteen		
Schagen	E-072	Schouten, Petrus Schouten-Ooteman, Cornelia Schouten, Klaas	1932 1962 1971	Timmerman	G	Stèle op rand, grind	Hardsteen	Sterren, zon, palmtakken	
Schagen	E-097	Bruin-Baken, Maartje Bruin, Jacob	1934 1967	Landbouwer	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Geknakte bloem	
Schagen	E-098	Boekel, Marie	?	Kind	G	Stèle	Hardsteen	Bloemen, zuil	
Schagen	E-121 en 122	Vader, Willem Dz. Govers, Maria	1936 1948	Winkelier	G	Stèle, rand met grind	Graniet, hardsteen		
Schagen	E-133	Nijs, Johan de Kuiper, Geertruida Laurina	1936 1958		R	Stèle, zerk op roef	Hardsteen		Zakelijke stijl
Schagen	F-014 en 015	Jager, Frederika Elisabeth de Buiskool, Hendrik	1937 1956	Dominee (waaronder bij de Marine)	G	Stèle (breed), op rand met grind	Graniet, hardsteen		
Schagen	F-034	Brommer, Jan Pz. Spaans, Grietje	1939 1952	Landman	G	Stèle op rand, stangen, grind	Hardsteen		Zakelijke stijl
Schagen	F-035	Borst, Abraham Abr.z. Bakker, Jannetje Borst, Jan	1939 1970 1979	Landman	G	Stèle op rand, dekplaat	Graniet, hardsteen	Palmtak	
Schagen	F-041	Bodegraven, Gerrit van Harder, Grietje	1939 1948	Schilder	G	Stèle met bloembak, rand met grind	Hardsteen		
Schagen	F-051	Blaauboer, Nicolaas Jan Blauboer, Joop	1940 1956	Chauffeur, monteur (omgekomen als korporaal tijdens de mobilisatie)	G	Stèle, rand met dekplaat	Hardsteen, graniet		
Schagen	F-062	Bras, Gerrit	1940		G	Stèle op rand, palen met kettingen, grind	Graniet, hardsteen	Afgebroken zuil, trap, bijbel	Zakelijke stijl

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
Schagen	G-036	Jimmink, Albertus Diz. Bood, Maria	1941 1947		G	Stèle, rand met begroeiing	Hardsteen		Zakelijke stijl
Schagen	G-042 en 043	Timmerman, Dirk Pieter Timmerman-Bakker, Maartje	1941 1973	Veehouder, dijkgraaf	G	Zerk op roef, rand met palen en kettingen op kelder	Graniet		
Schagen	K-055 en 056	Volten, Hendrik Johan Volten-Sanstra, Cornelia W.	1943 1967	Steenhouwer	G	Zerk op roef, rand op kelder	Graniet		
Schagen	K-062 en 063	Zwaag, Leendert Stipriaan, Trijntje van	1928 1965	Conducteur	G	Zerk op roef, rand op kelder	Graniet		
Schagen	K-064 en 065	Schenk-Zwaag, Agatha Schenk, Jan	1943 1959		G	Zerk op roef, rand op kelder	Graniet		
Schagen	K-099 en 100	Schenk, Dirk Geerligs, Niesje	1945 1957	Landbouwer	G	Zerk op roef, rand op kelder	Graniet		
Schagen	L-131	Wardenaar-Boontjes, Greta E. Luider-Wardenaar, Nellie Wardenaar, Pieter	1947 1951 1962	Handelsreiziger	G	Stèle tussen blokken, rand met tegels	Graniet, hardsteen	Bloemen	
Schagen	L-135 tm 137	Loggers-Boontjes, Agatha Greta Boontjes, Cornelis Gz. Boontjes, Johanna Maria Boontjes-De Veer, Sijtje	1947 1954 1968 1975	Met kind	G	Zerk op roef, rand met grind op kelder	Hardsteen		
Schagen	R-351 en 352	Buiskool, Johannes Ate Eildert Buiskool-Smit, J.	1960	Burgemeester, Advocaat, president Hof van Justitie Suriname, Premier van Suriname	G	Stèle op rand, grind op kelder	Graniet		https://nl.wikipedia.org/wiki/Jan_Buiskool_(1899-1960)
Schagen	T-450	Komrij, Melle Feddema, Elisabeth	1970 1973	Kruidenier, verzet	G	Stèle, deksteen	Graniet		www.geheugenvanschagen.nl/inhoud/1900-2000/305-wo-ii-verzet-in-schagen-melle-komrij.html

3.6.1 Toelichting groslijst gemeentelijke begraafplaats Schagen

Op de gemeentelijke begraafplaats van Schagen zijn 78 grafmonumenten op 99 graven geïnventariseerd. Dat betreft vooral grafmonumenten op het oude gedeelte van de begraafplaats (vakken A tot en met F). Op het jongere deel zijn 9 grafmonumenten meegenomen die of zeer karakteristiek zijn voor dit deel of de oudste nog voorkomende grafmonumenten zijn op dit gedeelte. In 71% is bij de geïnventariseerde grafmonumenten sprake van de toepassing van hardsteen als hoofdmateriaal. In bijna 20% is sprake van graniet en bij ruim 5% van marmer. Bij nog een aantal andere grafmonumenten komt ook gietijzer voor (enige toepassing in de gemeente), leisteen, marbriet en zandsteen. Ook dat laatste materiaal is zelden toegepast bij monumenten in de gemeente. Zo'n 72% van de geïnventariseerde grafmonumenten betreft een stèle, terwijl daarnaast ruim 21% een zerk betreft. Deze aantallen zijn feitelijk niet representatief voor de gemeente, wat er al op duidt dat de begraafplaats van Schagen wat minder een dorpsbegraafplaats is dan de andere begraafplaatsen. Wel zijn ook hier veel stèles voorzien van een rand met grind op het grafvak. Overigens is er ook een aantal grafmonumenten, waarbij deze randen verwijderd zou kunnen worden omdat het mogelijk latere toevoegingen zijn.



Afb. 24 Bij het grafmonument B-144 komen gietijzeren grafpalen voor.

Van de 78 geïnventariseerde grafmonumenten verkeert 86% in goede staat en 14% in redelijke staat. Hoewel dat laatste percentage iets boven het gemiddelde ligt, heeft dit vooral te maken met de verwerking van de oudere grafstenen en het feit dat een aantal monumenten geheel of gedeeltelijk overgroeid is met klimop.

Verhoudingsgewijs komt er wat minder symboliek voor in Schagen dan op andere begraafplaatsen. Het gaat wel om een behoorlijk aantal uiteenlopende symbolen en ook een aantal uitzonderlijke. De combinatie treurboom (13%) met vlinder (8%) en rups (5%) komt een aantal keer voor en ook de palmtak is meerdere keren (13%) gebruikt. Het decoratieschema dat we aedicula noemen komt bij ruim 11% van de grafmonumenten voor en ook de geometrische motieven en bloemen (beide 10%) komen vaak voor. Uitzonderlijk is de vrouwfiguur op het graf van Gerrit Beute, diens weduwe en haar nichtje. De laatste twee werden op gruwelijke wijze vermoord in 1894. Op het bijzondere grafmonument is een marmeren beeldje van een treurende vrouw opgenomen. Ze bedekt haar gezicht met een doek, mogelijk om haar tranen te drogen. Voor zover bekend is er van dit beeldje geen tweede in Nederland te vinden.

Voor de 78 grafmonumenten is 67 keer een beroep of rol achterhaald. Het meest voorkomende beroep is dat van landman of landbouwer (25%). Verder laat het overzicht een grote hoeveelheid beroepen zien die typisch zijn voor een marktplaats als Schagen: bakkers, kasteleins, koopmannen, molenaars, winkeliers en timmerlieden. Ook is een aantal regenten van het weeshuis tussen de begravenen te vinden. Meest bijzonder tussen de begravenen is het graf voor Jan Buiskool. De jurist en politicus was niet alleen waarnemend burgemeester na de oorlog, maar in de jaren vijftig was ook een tijdje premier van Suriname. Van 1953 tot 1957 was Buiskool lid van het Internationaal Gerechtshof in Tanger en nadien werd hij kantonrechter in Deventer en Apeldoorn. Hij overleed op 60-jarige leeftijd. In Schagen is een straat naar hem vernoemd.

3.7 Groslijst gemeentelijke begraafplaats Sint Maarten

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
St Maarten	2	Groet, Antje Jonker, Gerrit Pz. Brak, Dieuwertje	1914 1935 1925	Landman	G	Stèle, rand met palen en kettingen, grind	Hardsteen	Aedicula, treurboom, vlinder en rups	
St Maarten	3	Swart-Smit, A. Swart, D.	1931 1953		R	Stèle, rand met palen en kettingen, grind	Hardsteen	Geknakte bloem	Kettingen missen
St Maarten	6	Biesboer, Cornelisje Biesboer, Pieter Brommer, Trijntje	1922 1932 1951	Landman	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Eikenloof	
St Maarten	8	Blankman, Maartje Bas, Jan	1921 1921	Arbeider	R	Stèle, rand met palen, grind	Hardsteen	Aedicula, eikenloof	Kettingen missen
St Maarten	9	Klerk, Abraham	1921	Kind	R	Stèle, rand met grind	Marmer	Bloemmotief	
St Maarten	19	Biesboer, Guurtje Biesboer, Grietje Biesboer, Aldert	1905 1906 1918		G	Stèle	Hardsteen	Aedicula, treurboom, vlinder en rups	
St Maarten	20	Biesboer, Jacob Kz. Schager, Guurtje	1912 1929	Landman	G	Stèle	Hardsteen	Aedicula, treurboom, vlinder en rups	
St Maarten	21	Nieuwland, Aaftje Bruin, Pieter Boer, Jannetje de Bruin, Gerrit	1912 1915 1942 1946	Landman Landman	G	Stèle, rand met palen en kettingen	Hardsteen	Aedicula, palmtak	
St Maarten	28	Brak, Dieuwertje Bruin, Klaas Gz.	1919 1931	Landman	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Palmtakken, bloemmotieven	
St Maarten	31	Stuurman, M. Barten, Willem	1913 1925	Landbouwer, winkelier	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Bloemen	
St Maarten	35	Roos, Willem Roos, Willem Graaf, Neeltje de	1927 1955 19	Arbeider	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Geometrische motieven	
St Maarten	36	Blom, Klaas Dz. Borst, Teetje Ad.	1907 1927	Landman, burgemeester (1900-1907)	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen, marmer	Aedicula, treurboom, vlinder en rups	

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
St Maarten	39	Kuit, Hendrik Veter, Neeltje	1908 1941	Veldwachter	G	Stèle	Hardsteen	Aedicula	
St Maarten	41	Schermerhorn, Rens Schermerhorn, Dirk Waiboer, Maria	1927 1928 1953	Kind Veehouder	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Geknakte bloem, zon	
St Maarten	64	Peetoom, Cornelis Bakker, Marijtje	1938 1940	Bakker	R	Stèle, rand met grind en graftrommel	Hardsteen, glas en metaal	Krans, bloemen	
St Maarten	78	Cnossen, Sjierk Cnossen-Nicolaï, Aafje Cnossen, Foeke	1958 1995 1935	Hoofd lagere school	G	Stèle op rand, flagstones	Grانيت		Tekst, voorbeeld van hergebruik
St Maarten	84	Blom, Dirk Aalbert Peetoom, Trijntje	1933 1969		G	Stèle op sokkel, rand met flagstones	Grانيت	Palmtak, geometrische motieven	
St Maarten	94	Dekker, Gerrit Brak, Guurtje	1940 1953	Landman, winkelier	G	Opstand, rand met grind, vaas	Hardsteen		
St Maarten	95	Breed, Geeri Breed-Herman, Antje	1940 1951		G	Stèle op rand, grind	Hardsteen	Palmtak	Bijzonder inzetstuk aan voorzijde
St Maarten	113	Geus-Schuijt, Trijntje de Geus, Teunis	1944 1964		G	Stèle, rand met grind	Hardsteen		Tekst
St Maarten	115	Sman-Spiedijk, Geertje	1945		G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Palmtak	
St Maarten	11 en 12	Kuiper, Dirk, Wz. Kuiper-Biesboer, Elizabeth	1921 1951	Landman	R	Stèle, rand met palen en kettingen	Hardsteen	Eikenloof	Kettingen los of missen

3.7.1 Toelichting groslijst gemeentelijke begraafplaats Sint Maarten

Op de gemeentelijke begraafplaats van Sint Maarten zijn 22 grafmonumenten op 23 graven geïnventariseerd. Dat betreft vooral grafmonumenten in drie rijen aan de linkerkant op het oorspronkelijke gedeelte van de begraafplaats. In 76% is bij de geïnventariseerde grafmonumenten sprake van de toepassing van hardsteen als hoofdmateriaal terwijl bij 8% sprake is van graniet en bij eveneens 8% van marmer. Vanwege het feit dat op een van de grafmonumenten een graftrommel voorkomt is ook metaal en glas opgenomen.

Naast de graftrommel betreft ruim 90% van de geïnventariseerde grafmonumenten een stèle. Er is ook nog een monument dat we een opstand noemen. Op de begraafplaats zijn geen zerken aangetroffen. Net als elders in de gemeente zijn ook hier veel stèles voorzien van een rand met grind op het grafvak.

Van de 22 geïnventariseerde grafmonumenten verkeert 77% in goede staat en 23% is in redelijke staat. Net als in Schagen ligt dit aantal boven het gemiddelde maar heeft met dezelfde factoren te maken. Er is dus geen sprake van achterstallig onderhoud of verwaarlozing. Vaak gaat het om natuurlijke verwerking.

De grafmonumenten zijn behoorlijk voorzien van symbolen. De meeste stèles (bijna 18%) kennen het decoratieschema dat bekend staat als aedicula. Dergelijke stèles zijn vaak ook nog voorzien van andere symboliek zoals de combinatie treurboom (10%) met vlinder (10%) en rups (10%). Ook de palmtak vinden we verschillende keren (13%). Verder doen bloemen, sommige geknakt, het goed met 22%. 3 grafmonumenten (8%) zijn voorzien van eikenloof, een verwijzing naar de onvergankelijkheid omdat eikenhout werd gezien als onverwoestbaar.

Voor de 22 grafmonumenten kon 16 keer een beroep of rol achterhaald worden. Daaronder kwam 10 keer het beroep van landman, landbouwer of veehouder voor. Sint Maarten is daarmee een echt agrarisch dorp waar ook nog beroepen of functies als bakker, burgemeester, veldwachter of arbeider voorkomen. Er zijn verder geen bijzondere personen gevonden.



Afb. 25 Op graf 64 staat een stèle met daarvoor een graftrommel.

3.8 Groslijst gemeentelijke begraafplaats Sint Maartensbrug

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbol, afbeelding	Aantekening
st Maartensbrug	49/01	Bakker, Joh. Czn. Bekendam, Antje	1949 1959		G	Stèle op rand, grind	Hardsteen		Zakelijke stijl
st Maartensbrug	49/06	Rademaker, Maartje Rademaker, Grietje	1950 1954		G	Stèle op rand, grind	Hardsteen		
st Maartensbrug	49/10	Kossen, Simon Kz. Sluis, Cornelia	1933 1955		G	Stèle, rand met palen en stangen, grind	Hardsteen	Palmtak	
st Maartensbrug	49/11	Kossen, Simon Doorn, Aafje Kossen-Sijbrands, E. Kossen, Klaas	1914 1925 1958 1962	Schipper	G	Stèle, rand met palen en stangen, grind	Hardsteen	Palmtak, schip	Achterzijde ook gebruikt!
st Maartensbrug	49/45	Swarthof-Hoogvorst, Trijntje Swarthof, Jacob	1953 1965	Timmerman	G	Stèle op sokkel, rand, beplanting	Graniet		
st Maartensbrug	Geen nr.	Hart, Willem 't	1830	Walvisvaarder, schipper	G	Stèle	Hardsteen	Schip, schedel met knoken	Bijzonder!
st Maartensbrug	KNz 014	Watertor, Cornelis Kater, Geertje Watertor, Adam	1909 1922 1939	Landman	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Aedacula	Fraai frijnwerk
st Maartensbrug	KNz 020	Boonacker-Breed, Trijntje Boonacker, Jacob	1935 1941	Groenteboer	G	Stèle op rand, grind	Hardsteen	Paard	Bijzondere symboliek
st Maartensbrug	KNz 032	Klees, Antje Jimmink, George Willem	1891 1895	Landman, molenaar	G	Stèle	Hardsteen	Aedacula	
st Maartensbrug	KNz 043	Rampen, Pieter Tz. Delver, Geertje	1941 1947	Landman	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Bloemen	
st Maartensbrug	KNz 054	Boontjes, Maartje Francis, Klaas Francis, Pieter Klinkert, Trijntje	1878 1924 1935 1936	Landman, dijkgraaf Landman	G	Stèle	Hardsteen	Aedacula, geometrische motieven	
st Maartensbrug	KNz 055	Boer, Jan de Liefhebber, Antje	1923 1954	Landman	G	Stèle, rand met palen en kettingen, grind	Hardsteen	Aedacula, eikenloof	

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
st Maartensbrug	KNz 062	Witsen, Neeltje Gd. Heman, Lucas Wz. Iwema, A.M.	1925 1960 1973	Pleegde zelfmoord Smid	M	Stèle op sokkel, rand met grind	Graniet	Geometrische motieven	Stèle van sokkel gevallen
st Maartensbrug	KNz 074	Verkroost, Willem Sluijs, Maartje van der	1894 1897	Bakker, landman	G	Zerk	Hardsteen		
st Maartensbrug	KNz 088	Smit, Cornelis P. Breed, M.	1908 1909	Winkelier	G	Stèle	Hardsteen	Aedicula, treurboom, vlinder en rups	
st Maartensbrug	KNz 089	Francis, Klaas Bruin, A.	1929 1955	Landman	G	Stèle op sokkel, rand met grind	Graniet	Palmtak met strik	
st Maartensbrug	KNz 090	Hulst, Gerhardus Cornelis Boom, Sophia Dorothea	1913 1917	Burgemeester (1870- 1913)	G	Zerk op roef	Marmar, hardsteen	Eikenloof	
st Maartensbrug	KNz 091	Verkroost, Engeltje Bos, Karel	1928 1939	Smid	G	Tekstplaat, hekwerk	Hardsteen, smeedijzer	Palmtak	Bijzonder hekwerk
st Maartensbrug	KNz 097	Kruijer, Nicolaas Kater, Cath. Kruier, Cornelis	1859 18 18	Landman	R	Opstand met urn	Zandsteen, hardsteen	Urn	
st Maartensbrug	KNz 101	Blaaiboer, Maartje Kos, Reijer Blaaiboer, Elizabeth	1888 1917 1930	Landman	G	Stèle, zerk	Hardsteen	Aedicula, palmtak	
st Maartensbrug	KNz 108	Brommer, Dieuwertje Delver, Jan	1924 1962	Landman	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Bloemmotieven	
st Maartensbrug	KNz 134	Barneveld, Maria Bos, Jannetje Bos, Cornelis Pz.	1874 1880 1895	Landman	G	Stèle	Hardsteen	Aedicula, treurboom, vlinder en rups	
st Maartensbrug	KNz 151	Wijk, Janke van der Vries, Sipke de Wamelink, Willemina	1930 1941 1952	Onderwijsinspecteur	G	Vaas op basement, rand met palen en stangen, grind	Hardsteen	Vaas	
st Maartensbrug	KNz 153	Brommer, Dirk Sz. Rampen, Geertje Wd.	1928 1934	Landman	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Treurboom, vlinder	

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
st Maartensbrug	KNz 154	Moor, Grietje de Dalenberg, Arie Dalenberg, Hendrik Dalenberg, Maartje Dalenberg, Cornelis	1875 1862 1871 1887 1914	Kind Kind Boer	G	Stèle	Hardsteen	Aedicula, treurboom, vlinder en rups	
st Maartensbrug	KNz 157	Wagenaar, Anna Wagenaar, Dirk Gutker, Marijtje	1917 1927 1938	Veehouder	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Aedicula, bloemmotieven	
st Maartensbrug	KNz 167	Rademaker, Trijntje Dekker, P.	1932 1958	Landman	G	Stèle op sokkel, rand met grind	Graniet	Palmtak met strik	
st Maartensbrug	KNz 169	Smit, D. Cd. Brommer, D.	1908 1913	Landman	G	Stèle	Hardsteen	Aedicula, treurboom	
st Maartensbrug	KNz 173	Gorter, Aafje Geerlink, Andries Schuitemaker, Jantje	1896 1905 1936		G	Stèle	Hardsteen	Treurboom	
st Maartensbrug	KNz 182	Smit, Hendrik Gz. Smit, Immertina Catharina Struijf, Aagtje	1913 1918 1947		G	Stèle	Hardsteen	Aedicula, bloemen	
st Maartensbrug	KNz 196	Rampen, Maartje Schoorl, Dieuwertje Eriks, Jan	1873 1890 1919	Winkelier, landman	R	Zerk	Hardsteen	Zon	Breuk
st Maartensbrug	KNz 210	Dekker, Trijntje Schrieken, Cornelis Schrieken, Antje	1889 1900 1938	Veearts	G	Stèle	Hardsteen	Krans, palmtak	
st Maartensbrug	KNz 229	Leeuwen, Gerrit Frans, Jannetje	1848 1842	Landman	G	Stèle	Hardsteen	Aedicula, bijbel	Achterzijde ook gebruikt!
st Maartensbrug	KNz 232 en 244	Koning, Pieter Koning, Elisabeth	1929 1946	Landman	G	Stèle op sokkel, rand met palen en kettingen, grind	Graniet	Palmtak met strik	
st Maartensbrug	KNz 234 en 246	Oord, P. van der Thomas, Maartje	1926 1934		G	Stèle op sokkel, rand met palen en kettingen, grind	Graniet, hardsteen	Ster	

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
st Maartensbrug	KNz 235	Delver, Jacob Delver, Jan	1913 1915		G	Stèle	Hardsteen	Aedacula, geometrische motieven	
st Maartensbrug	KNz 243	Leeuw, Dirk Pz. de Zeeman, H.	1931 1961	Schipper, postbode	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Vaas	
st Maartensbrug	KNz 263	Bruijn, Fulps Kossen, Aafje	1929 1954		G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Palmtak, bloemmotieven	Rand kan verwijderd worden!
st Maartensbrug	NG 01 en 02	Jimmink-Thomas, Johanna Jimmink, Cornelis Jacobus Jimmink, Daniel Dz.	1913 1904 1918		G	Opstand, zerk op roef	Hardsteen	Gesluierte urn, guirlandes	
st Maartensbrug	NG 03	Knaap, Johannes van der Knaap-Lanser, Johanna Cornelia	1930 1948	Notaris	G	Zuil op basement, rand met zerk	Hardsteen	Afgebroken zuil	
st Maartensbrug	NG 05 en 06	Veuger, Gerrit Leeuw, Engeltje de Veuger, Neeltje Pd. Veuger, Gerrit Gz. Veuger, Elisabeth Gd.	1894 1904 1930 1936 1941	Winkelier Timmerman, opzichter	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Aedacula, treurboom, vlinder en rups	
st Maartensbrug	NG 07 en 08	Thomasz, Trijntje Blaauboer, Neeltje Thomasz, Cornelis Jacob Thomasz, Cornelia Adriana Jimmink, Cornelis Jacobus	1868 1873 1888 1914 1919	Korenmolenaar	R	Zuil op basement, deksteen met tekstplaat	Hardsteen, marmer	Afgebroken zuil	
st Maartensbrug	NG 09	Nobel, Arie Schuijt, G.	1910 1915	Landman, raadslid, voorzitter div. verenigingen	R	Stèle, rand	Hardsteen	Aedacula, treurboom, vlinder en rups	Palen en kettingen zijn verdwenen
st Maartensbrug	NG 12	Groenveld, Aaltje Gutker, Willem	1922 1923	Landman	G	Stèle	Hardsteen	Palmtak	
st Maartensbrug	NG 16	Kooij, Jan Sijtsma, Sijke	1925 1940	Watermolenaar	G	Stèle op console, rand met kettingen, grind	Hardsteen	Molen	
st Maartensbrug	NG 17	Schuijt, Neeltje Burgo, Marijtje	1947 1949		G	Stèle op rand, grind	Graniet		

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
st Maartensbrug	NG 18 en 19	Os, Willem van Blaaiboer, Ijda	1877 1910	Landman	G	Stèle	Hardsteen	Aedicula, treurboom	
st Maartensbrug	NG 20	Jimmink, Hendrik Dz. Stam, Maartje	1911 1935	Landman	G	Stèle, rand met palen en kettingen, grind	Hardsteen	Palmtak	
st Maartensbrug	NG 21	Sluis, Grietje van de Nieuwland, Gerbrand Jzn.	1922 1930	Landman, winkelier	G	Stèle, rand met palen en kettingen, grind	Hardsteen	Aedicula, bloemmotieven	
st Maartensbrug	NG 24	Hooij, Jacob Swerver, Catharina E.M.	1913 1905	Landman, winkelier	G	Stèle	Hardsteen	Aedicula, bloemmotieven	
st Maartensbrug	NG 28	Marees, Elizabeth Jd.	1909		G	Stèle	Hardsteen	Aedicula	
st Maartensbrug	NG 31	Schrieken, Aagje Brak, Jan	1935 1937	Landman	G	Stèle	Hardsteen	Aedicula	
st Maartensbrug	NG 33	Zijp, Arie Bremer, N.	1901 1933	Koopman	G	Zerk	Hardsteen		Breuk
st Maartensbrug	NG 36	Schenk, Antje Blaaiboer, Willem Blaaiboer, Ijda Blaaiboer, Maartje	1913 1915 1957 1966	Timmerman, opzichter	G	Stèle, rand met palen en stangen, grind	Hardsteen	Aedicula, treurboom, vlinder en rups	
st Maartensbrug	NG 37	Vries, Tjitske de Carpentier, Pieter Helenus de	1904 1939	Winkelier	G	Stèle	Hardsteen, marmor	Aedicula, treurboom, vlinder en rups	
st Maartensbrug	NG 39	Houter, Elisabeth Boer, Timon Jan de	1876 1893		G	Stèle	Hardsteen	Aedicula	
st Maartensbrug	NG 41	Rademaker, Neeltje Raat, Jan	1925 1939	Landman, winkelier	G	Stèle op rand, palen met kettingen, grind	Hardsteen	Geometrische motieven	
st Maartensbrug	NG 42	Buisman, Reindert Carpentier, Grietje de	1892 1896	Landman	G	Stèle	Hardsteen	Aedicula, gevleugelde zandloper	
st Maartensbrug	NG 44	Schuijt, Gerrit Gz. Swarthof, Geertje Schuijt, Gerrit	1890 1904 1907	Heemraad, wethouder, landman	G	Stèle, zerk	Hardsteen	Aedicula, treurboom, vlinder en rups	
st Maartensbrug	NG 46	Paarlberg, Cornelis Leeuwen, Elisabeth	1904 1918	Landman	G	Stèle, zerk	Hardsteen, keramiek	Paard	

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
st Maartensbrug	NG 48	Oord, A.M.C. van der Oord-Buisman, N. van der Oord, Pieter van der Jbz. Oord, R. van der	1904 1917 1928 1931	Landman	G	Stèle, rand met tekstplaat, grind	Hardsteen	Aedicula, treurboom, vlinder en rups	
st Maartensbrug	NG 51	Smit, Antje Jimmink, Willem Dz. Jimmink, Daniel	1917 1929 1955	Landman	G	Stèle, rand met tekstplaat, grind	Hardsteen	Aedicula, bloemmotieven	
st Maartensbrug	NG 53	Lanser, Joost Lanser, I. Blaauboer, J. Lanser, Marie	1872 1885 1919 1929	Dijkgraaf, aannemer	G	Stèle	Graniet		Koperen letters
st Maartensbrug	NG 54	Jimmink-Noot, Dirkje Jimmink, Willem G.Wz.	1929 1936	Landman	G	Stèle, rand met palen en kettingen, grind	Hardsteen	Aedicula, palmtak	
st Maartensbrug	NG 55	Jimmink, George Willem Geerligs, Maria	1940 1949	Landbouwer	G	Stèle, rand met palen en kettingen, grind	Hardsteen	Treurboom, vlinder en rups	
st Maartensbrug	NG 57	Oosterman, Trijntje Blokland, Jan Langedijk, Maartje	1858 1873 1875	Griendbaas, dijkwerker	G	Stèle	Hardsteen	Aedicula, treurboom, vlinder en rups	
st Maartensbrug	NG 60	Voorthuijsen, P. Bossen, M.	1910 1910	Gemeentesecretaris	G	Stèle	Marmar		
st Maartensbrug	NG 62	Peters, Elizabeth Gesina	1905		G	Zerk op lage roef	Hardsteen		
st Maartensbrug	NG 63	Maats, Cornelis	1856	Verloskundige	G	Stèle	Hardsteen		
st Maartensbrug	NG 65	Lanser-Blaauboer, M. Lanser, Anna Petronella	1869 1932		G	Opstand, zerk	Hardsteen		Bijzondere vormgeving
st Maartensbrug	NG 67	Koning, Anna Pool, Jacobus	1916 1940	Kleermaker	G	Zuil op basement	Hardsteen	Afgebroken zuil	
st Maartensbrug	NKA 331	Kreijger, Jochem Kossen, Maartje	1917 1923		G	Stèle	Hardsteen, marmar	Aedicula, bloemmotieven	
st Maartensbrug	NKA 347	Volder, Dieuwertje Voorthuijsen, J.	1919 1938	Wagenmaker	G	Stèle	Hardsteen	Vlinder, hamer, penseel	Tekst
st Maartensbrug	NKA 362	Borst, Klaas Smit, Maartje	1923 1952	Arbeider	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Papaverbollen	
st Maartensbrug	NKA 376	Groenveld, Johanna Petronella Kramer, Jacob	1918 1955	Landman	G	Stèle	Hardsteen	Aedicula, treurboom, vlinder en rups	

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
st Maartensbrug	NKA 387	Stove-Niestadt, Wilhelmina G. Stove, Herman Gerhard Wilhelm	1924 1943	Winkelier (omgekomen in Duitsland)	G	Stèle op sokkel, rand met palen en kettingen, grind	Graniet	Ster	Slachtoffer van de oorlog
st Maartensbrug	NKA 392	Rens, Klaas Cz.	1934		G	Stèle, rand met palen en stangen, grind	Graniet, hardsteen		
st Maartensbrug	NKA 397	Duijn, Pieter van Koning, Grietje	1927 1948	Landman	G	Stèle	Hardsteen	Palmtak	
st Maartensbrug	NKA 401	Hoogschagen, Klaas Zeeman, Grietje	1924 1930	Landbouwer	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Papaverbollen	Rand kan verwijderd worden!
st Maartensbrug	NKA 410	Bakker, Dirk Jacobus Bakker, Tine Bakker-Borst, J.	1929 1975 1987		G	Stèle op sokkel, rand met palen en kettingen, grind	Graniet	Ster	
st Maartensbrug	NKA 413	Kroonenburg, Margaretha C. Kroonenburg, Pieter	1928 1929	Kind Kleermaker	G	Tekstplaat op console, rand met grind	Marbriet, hardsteen		
st Maartensbrug	NKA 415	Bakker, Elisabeth Tuinman, Jacob	1927 1927	Timmerman, veehouder	G	Stèle op sokkel, rand met palen en kettingen, grind	Graniet	Ster	
st Maartensbrug	NKA 424	Tuinman, Aafje Elisabeth	1928		G	Stèle op sokkel, rand met palen en kettingen, grind	Graniet	Ster	
st Maartensbrug	NKA 417	Blokker, Gerbrand Burger, Grietje	1926 1944	Veehouder, weesvader	G	Stèle	Hardsteen	Bloemen	
st Maartensbrug	NKA 429	Boontjes, Pieter Eriks, Grietje Jn.d.	1920 1930	Landman	G	Stèle, rand met palen en kettingen, grind	Hardsteen	Aedricula, palmtak	
st Maartensbrug	NKA 441	Brands, Fenna Otten, Pieter	1944 1971	Arbeider	G	Stèle, rand met tekstplaat, grind	Hardsteen	Ster	
st Maartensbrug	NKA 462	Muntjewerf, Arie	1940	Soldaat (gesneuveld)	G	Stèle, rand met grind	Kalksteen	Leeuw	Oorlogsgraf
st Maartensbrug	NKA 490	Wegener Sleeswijk, Sjoerd Wilhelm Balen-Blanken, Yda Suzanna E. van	1931 1970	Notaris	R	Stèle, rand met grind, graftrommel	Graniet, metaal, glas	Krans, bloemen	

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
st Maartensbrug	NKA 491	Stam, Guurtje Hooij, Cornelis	1931 1935	Dijkgraaf, landman	G	Stèle op sokkel, rand met palen en kettingen, grind	Graniet	Bloemmotieven	
st Maartensbrug	NKA 492	Eriks, Alie Eriks, Floris C. Eriks-Borst, Helena	1931 1964 1976	Kind Arbeider	G	Stèle, rand met palen en stangen, grind, tekstplaat	Marmar	Engel	
st Maartensbrug	NKA 493 en 502	Vrijburg, Gerben Berkhouwer, Antje	1930 1950	Notaris	G	Stèle op sokkel, rand met palen en kettingen, grind	Graniet	Palmtakken met strik	
st Maartensbrug	NKA 495	Kater, Aldert Goet, Cornelis	1931 1945	Arbeider	R	Stèle, rand met grind, graftrommel	Hardsteen, metaal, glas	Treurboom, vlinder, rups, krans, bloemen	
st Maartensbrug	NKA 501	Jimmink, Jacob Dz. Eriks, Geertje	1934 1934	Landman	G	Stèle op sokkel, rand met grind	Graniet	Ster	
st Maartensbrug	NKA 511	Bleek-Rentenaar, Trijntje Bleek, Jacob Jan	1932 1938	Secretaris, notarisklerk	G	Stèle op rand, grind	Marmar	Bloemmotieven	
st Maartensbrug	NKA396	Zeeman, Pieter Appel, Trijntje	1927 1939	Arbeider, landman	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Bloemen	
st Maartensbrug	NKB 004	Kreijger, Pieter Johan Kreijger, Jan Kreijger, Antje	1936 1949 1959		G	Stèle op rand, grind, tekstplaat	Hardsteen		Zakelijke stijl
st Maartensbrug	NKB 006	Smit, Cornelis Kos, Trijntje	1951 1959	Armvoogd, landman (lid NSB)	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Palmtak, runenteken	Verwijzing naar WOII
st Maartensbrug	NKB 012	Leeflang, L. Kreijger, Hendrik	1937 1941		G	Stèle op sokkel, rand	Graniet		
st Maartensbrug	NKB 014	Schoorl, Trijntje	1936		R	Stèle op sokkel, rand met palen en stangen, grind	Graniet		
st Maartensbrug	NKB 021	Baken, Klaas Schoorl, Guurtje	1936 1945	Arbeider	G	Stèle op rand, palen met stangen, grind	Marmar, hardsteen		Koperen letters
st Maartensbrug	NKB 023	Graaf, Maartje de Dekker, Pieter Pzn.	1939 1956	Landbouwer	G	Stèle op rand, grind	Hardsteen		Zakelijke stijl
st Maartensbrug	NKB 027	Zwaan-Zeeman, Dieuwertje Zwaan, Simon	1937 1939	Arbeider	G	Stèle op rand, palen met stangen, grind	Hardsteen		Zakelijke stijl

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
st Maartensbrug	NKB 048	Jimmink, Geri Jimmink, Maartje	1938 1960	Kind	G	Stèle, rand met dekplaat, tekstplaat	Marmmer, graniet	Zon	
st Maartensbrug	NKB 054	Baken, Krijn Biesboer, Trijntje	1938 1948	Landman	R	Stèle, rand met palen en stangen, grind	Hardsteen	Zon	
st Maartensbrug	NKB 064	Smit-Schoen, Neeltje Smit, Dirk	1938 1944	Bakker	G	Stèle, rand met palen en stangen, grind	Hardsteen		
st Maartensbrug	NKB 080	Nieman, Pieter Roozing, Roozing Aagje, Roozing Thomasz-Nieman, Jansje	1940 1910 1913 1942	Timmerman Kind Kind	G	Stèle, rand met palen en stangen, begroeiing	Hardsteen		
st Maartensbrug	NKB 093	Boer-Blankman, Elisabeth de Boer, Pieter de	1940 1948	Landman	G	Stèle, rand met palen en stangen, grind	Marmmer		
st Maartensbrug	NKB 097	Boer, Willem de	1940	Matroos Kon. Marine, gesneuveld op 12 mei	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Geknakte bloem	Oorlogsgraf
st Maartensbrug	NKB 098	Waiboer, George Willem	1940		G	Stèle, rand met grind	Hardsteen		Zakelijke stijl
st Maartensbrug	NKB 112	Brouwer-Molenaar, Antje J. Brouwer, Jacobus Gerrit Brouwer, Wietse	1941 1945 1967	Chauffeur, monteur	G	Stèle op rand, grind	Hardsteen	Trap	
st Maartensbrug	NKB 113	Glas, Menno Schrieken, Jannetje Glas, Cornelis	1941 1957 1970	Landbouwer (omgekomen door kabelballon) Landbouwer	G	Stèle op rand, palen met stangen, grind	Hardsteen	Afgebroken zuil	Slachtoffer van de oorlog
st Maartensbrug	NKB 118	Schuijt, Klaas Gz. Groenveld, Maartje Cd.	1942 1956	Landman	G	Stèle, rand met bloembak, grind	Graniet, hardsteen		
st Maartensbrug	NKB 124	Schoen, Jacob Hollander, Aaltje	1942 1949	Metselaar, winkelier	G	Stèle op rand, grind	Marmmer	Bloemen	
st Maartensbrug	NKB 152	Rens-Van Essen, Anna Rens, Hendrik	1943 1963	Landbouwer, arbeider	G	Stèle, rand met palen en stangen, grind	Hardsteen		
st Maartensbrug	NKB 160	Wartenhorst, Greetje Wartenhorst, Simon Wartenhorst-De Groot, Antje	1943 1964 1982	Kind Arbeider	G	Stèle, rand met begroeiing	Kalksteen	Zon	

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
st Maartensbrug	NKB 161	Oord, Jan van der	1944		G	Stèle op rand, dekplaat	Marmmer	Vaas met bloemen	
st Maartensbrug	NKB 162	Oord-Schermer, Trijntje van der Oord, Jan van der	1952 1959	Bakker	G	Stèle op rand, dekplaat	Marmmer	Bloemmotieven	
st Maartensbrug	NKB 171	Prins, Maartje	1955		G	Stèle, rand met grind	Marmmer	Bloemen	Tekst: Peace!
st Maartensbrug	NKB 205	Kooij-Kuiper, Guurtje Kooij, Klaas	1945 1947		G	Stèle op rand, grind	Hardsteen		Zakelijke stijl
st Maartensbrug	NKB 207	Jimmink, Martinus Bakker, Grietje	1925 1931	Arbeider, schipper	G	Stèle, rand met grind, tekstplaat	Hardsteen	Treurboom, bloemmotieven	
st Maartensbrug	NKB 216	Rijs-Struijf, M. Rijs, Cornelis	1946 1968		G	Stèle op rand, dekplaat	Graniet	Palmtak	Koperen letters
st Maartensbrug	NKB 222	Veuger, Sijtje en Aafje Veuger-Plevier, Bregtje Veuger, Gerrit	1918 1940 1963	Caféhouder, winkelier	G	Stèle op rand, grind	Hardsteen		Mogelijk Spaanse griep?
st Maartensbrug	NKB 226	Haan, Anne G. de Peetsma, Hendrikje	1954 1966	Melkcontroleur	G	Opstand met tekstplaat, rand met grind	Baksteen, graniet		
st Maartensbrug	NKB 232 en 233	Keijzer-Doves, Trijntje Keijzer, Jacob Keijzer-Talsma, Grietje Keijzer, Nan	1920 1926 1945 1954	Kind Veehouder	G	Stèle (breed), rand met grind	Hardsteen		
st Maartensbrug	NKB 251	Vries, Abraham Vries-Kooij, Catharina	1946 1985	Landman	G	Stèle op rand, dekplaat	Graniet		Zakelijke stijl
st Maartensbrug	NKB 280	Kossen-Visser, Trijntje	1948		G	Stèle op rand, grind	Hardsteen		Zakelijke stijl
st Maartensbrug	OK 03	Biersteker, Reijer Brak, Antje Biersteker, Dieuwertje Biersteker, Pieter	1914 1895 1940 1954	Landman	G	Stèle	Hardsteen	Aedicula, treurboom, vlinder en rups	
st Maartensbrug	OK 04	Koorn, Grietje Schrieken, Adam	1915 1938		G	Stèle	Hardsteen	Aedicula, krans, palmtakken	
st Maartensbrug	OK 05	Morra, Johan Frederik Struijf, Ariaantje	1913 1947	Bloemkweker, handelaar	R	Stèle	Hardsteen, marmmer	Aedicula, klimop	

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
st Maartensbrug	OK 15	Groenveld-Blokland, C.M. Groenveld, Cornelis Brommer, N.	1890 1921 1928	Landman	G	Stèle	Hardsteen	Aedicula, treurboom, vlinder en rups	
st Maartensbrug	OK 24	Keijzer, Arie Baken, Grietje Keijzer, Adriaan	1895 1915 1916	Boer, bakker	G	Stèle op rand, grind	Graniet		
st Maartensbrug	OK 25	Brak, Arie Jz. Kater, Aagje	1943 1948	Landman	G	Stèle op rand, grind	Hardsteen	Trap	Zakelijke stijl
st Maartensbrug	OK 29	Hopman, Klaas	1924		G	Stèle	Hardsteen	Treurboom	
st Maartensbrug	OK 35	Kater, Jacob Brak, Immetje	1910 1937	Landman, raadslid (pleegde zelfmoord)	G	Stèle, rand met palen en stangen, grind	Hardsteen	Aedicula, palmtak	Grafdicht
st Maartensbrug	OK 38	Tates, Immetje Struijf, Klaas	1915 1923	Landman	G	Stèle	Hardsteen		
st Maartensbrug	OK 40	Jong, Neeltje de Od. Mosk, Jan Jz.	1929 1944		G	Stèle	Hardsteen	Aedicula, palmtak	
st Maartensbrug	OK 48	Zeeman, Klaas Zeeman-Beek, Aafje	1948 1950	Landman	G	Stèle	Hardsteen	Palmtak	
st Maartensbrug	OK 58	Struijf, Pieter Swarthof, Neeltje	1922 1939	Watermolenaar, landman	G	Stèle	Hardsteen	Palmtak, ster	
st Maartensbrug	OK 67	Nottelman, Aagje	1932		G	Stèle	Hardsteen	Palmtakken	
st Maartensbrug	OK 68	Delver, Gerrit Eriks, Anna	1925 1945	Koopman, winkelier	G	Stèle	Hardsteen		
st Maartensbrug	OK 74	Paarlberg, Neeltje Nieuwland, Jan	1894 1903	Bakker	G	Stèle	Hardsteen	Aedicula, treurboom, vlinder en rups	

3.8.1 Toelichting groslijst gemeentelijke begraafplaats Sint Maartensbrug

Op de gemeentelijke begraafplaats van Sint Maartensbrug zijn 142 grafmonumenten op 153 graven geïnventariseerd. Meer dan honderd grafmonumenten zijn geïnventariseerd op het oude gedeelte van de begraafplaats, links en rechts van de kerk. Het zogenaamde 'Kerkhof Nieuw gedeelte' is in zijn geheel geïnventariseerd vanwege het unieke karakter van dit gedeelte. Op het jongste deel, het Nieuwe kerkhof 1949, zijn enkel een aantal oudere grafmonumenten meegenomen².

Bij 68% van de geïnventariseerde grafmonumenten is sprake van de toepassing van hardsteen als hoofdmateriaal. Bij ruim 15% gaat het om graniet en bij 10% om marmer. De overige 7% bestaat uit kalksteen, baksteen, keramiek, metaal, glas, smeedijzer en zandsteen. Het laatste materiaal is toegepast in een fraaie klassiek vormgegeven opstand die bekroond wordt met een urn (graf KNz 097). Het glas en metaal komt voor in de vorm van 2 graftrommels.

In 87% van de geïnventariseerde grafmonumenten gaat het om een stèle, waarvan een deel met tekstplaat. In 7% gaat het om een zerk en in 2,5% gaat het om een opstand. 2% betreft een zuil en er is zelfs sprake van een hekwerk, het enige dat op de 8 begraafplaatsen meegenomen is in de inventarisatie. Veel stèles zijn voorzien van een rand met grind op het grafvak, zeker op de wat jongere grafvakken. Overigens zijn er 2 grafmonumenten waarbij deze randen verwijderd zouden kunnen worden omdat het mogelijk latere toevoegingen zijn.

Van de 142 geïnventariseerde grafmonumenten verkeert 93% in goede staat, ruim 6% in redelijke staat en minder dan 1% in matige staat. De grafmonumenten vertonen nauwelijks sporen van schade, verwaarlozing of andere gebreken, behalve enige lichte veroudering.

Aan symboliek is geen gebrek op de begraafplaats. Er zijn ruim 200 symbolen aangetroffen op de 142 stenen. Naar verhouding is het decoratieschema aedicula het meest toegepast (20%) en dat verklaart meteen ook de hoeveelheid omdat dergelijke stèles vaak ook symbolen dragen. Veel voorkomend zijn bloemen of bloemmotieven (16%), de palmtak (ruim 11%) en de combinatie treurboom (10%) met vlinder (9%) en rups (8%). Bij 4% van de grafmonumenten is een ster afgebeeld terwijl het aantal symbolen dat 1 of 2 keer is toegepast groot is. Daaronder bijvoorbeeld een anker, engel, hart en molen. Ook 2 keer is een schip te vinden op een grafmonument. In een geval is dat op een stèle uit 1830 voor een schipper en walvisvaarder. Op de stèle komt ook een schedel voor, als vermaning naar de dood voor de levenden.

Voor de 142 grafmonumenten is 120 keer een beroep of rol achterhaald met soms meerdere functies tegelijk. Agrarische beroepen werden het meest gevonden. Ruim 40% betreft een landman (50), landbouwer (5), veehouder (4) of boer (3). Daarnaast is een aantal arbeiders gevonden (7%) en veel beroepen in de middenstand: bakkers, winkeliers, kleermakers, molenaars, smeden en timmermannen.



Afb. 26 Marmeren zerk op roef (graf NG 62). Op de begraafplaats is nog een tweede exemplaar te vinden.

² De afkortingen in de lijst lezen als volgt: 49/-- staat voor Nieuwe Kerkhof 1949, KNz --- staat voor Kerkhof noordzijde, NG – staat voor Kerkhof nieuw gedeelte, NKA – staat voor Nieuwe Kerkhof A, NKB --- staat voor Nieuwe Kerkhof B en OK – staat voor Oude kerkhof.

Opvallend is ook dat maar liefst vier keer een notaris is aangetroffen. Op de begraafplaats zijn ook enkele graven uit de oorlog te vinden, waaronder één dat een bijzonder verhaal met zich draagt. Eind augustus 1941 werd Menno Glas, 23 jaar oud, op het land gegrepen door de kabel van een sperballon die uit Engeland afkomstig was. Door de sterke wind werd de jonge man de lucht in getrokken en drie kilometer meegesleept. Toen men het lichaam vond, was Menno reeds overleden. Bijzonder is ook het grafmonument voor Willem 't Hart. Hij stierf in 1830 en werd op de begraafplaats begraven, terwijl zijn eerder overleden vrouw in de kerk werd begraven. 't Hart was in de winter van 1775-1776 commandeur op de walvisvaart, zoals destijds niet ongewoon was. Hij werd later schipper op de 'Noord-Holland' die op West-Indië voer. In zijn laatste jaren was 't Hart een vermogend rentenier. Aan de hand van zijn belevingen in die tijd is een boek verschenen.



Afb. 27 De stèle voor 't Hart is op een speciale plek geplaatst nadat het jaren daarvoor was verwijderd van het graf, zelfs kwijt was en weer gevonden werd.

3.9 Groslijst gemeentelijke begraafplaats Tuitjenhorn

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
Tuitjenhorn	A 11	Tesselaar, Willem Pater, Cornelis	1960 1961		G	Kruis	Hardsteen	Kruis	
Tuitjenhorn	A 24	Pelt, Johannes Pelt-Stroet, Agatha	1975 1990		G	Kruis op rand, grind	Marmer	Kruis	Typische vormgeving
Tuitjenhorn	B 05	Duin-Zutt, Catharina van Duin, Jan van	1954 1971		G	Stèle, rand met beplanting	Hardsteen	Kruis	
Tuitjenhorn	B 08	Filmer, Cath. Tesselaar, Johannes	1950 1970		G	Stèle op sokkel, rand met grind	Hardsteen	Kruis	
Tuitjenhorn	C 02	Kruijer, Simon	1967		G	Stèle	Hardsteen	Kruis, palmtak	
Tuitjenhorn	C 18	Glas, Johannes Korver, Cornelia Glas, Gerardus Jolas	1943 1954 1968		G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Kruis	
Tuitjenhorn	E 24	Strooper-Burger, Cornelia Strooper, Johannes	1963 1967		G	Stèle, rand met flagstones, beplanting	Kalksteen	Kruis	Koperen letters
Tuitjenhorn	O 02	Tesselaar, Catharina Dekker, Pieter	1921 1951	Metselaar	R	Stèle op rand, schelpen	Hardsteen, keramiek	Kruis	Rand stuk
Tuitjenhorn	O 04	Mulder, Nicolaas Mulder, Petrus M. Mulder-Zoon, Maria	1950 1955 1960		G	Stèle	Hardsteen	Kruis	
Tuitjenhorn	O 05	Jongh, Catharina de Jongh, Willem de Duijves, Adrianus	1918 1928 1948	Landbouwer	G	Stèle	Hardsteen	Kruis, geometrische motieven	
Tuitjenhorn	O 07	Lucassen-Van Kan, J.W. Lucassen, Antonius	1956 1957		G	Stèle op rand, gravel	Hardsteen	Kruis	
Tuitjenhorn	O 08	Baas, Johannes H.Th. Groot, Maria	1956 1958	Landbouwer	R	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Kruis	
Tuitjenhorn	O 09	Schotten-Leek, Maria Schotten, Johannes	1951 1957	Arbeider	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Kruis	
Tuitjenhorn	O 11	Karskens, Theodorus J. Karskens-Groot, Elisabeth	1959 1971		G	Stèle	Hardsteen	Kruis	

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
Tuitjenhorn	O 12	Zutt, Jacobus Zutt-Stet, Christina	1948 1959		G	Stèle, rand met beplanting	Hardsteen	Kruis	
Tuitjenhorn	O 13	Kruijer, Reijer Kruijer-Wever, Petronella	1957 1975		G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Kruis	Rand kan verwijderd worden!
Tuitjenhorn	O 15	Burger, Catharina Anna Moras, Jan	1948 1957		G	Stèle op blokken, rand met grind	Hardsteen	Kruis	
Tuitjenhorn	O 16	Buter, Hendrikus Beemsterboer, Elizabeth Buter, Hendrikus	1946 1960 1958	Arbeider	G	Stèle op rand, grind	Hardsteen	Kruis, Chi Ro	
Tuitjenhorn	O 19	Blom, Gerardus P. Blom, Cornelis	1954 1956		G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Kruis	
Tuitjenhorn	O 20	Blankendaal-Slijkerman, G.C. Blankendaal, Joh.	1947 1970	Landbouwer	R	Stèle, blok met rand en grind	Hardsteen, baksteen	Kruis	
Tuitjenhorn	O 21	Burger, Johannes	1928	Burgemeester (1909-1928)	G	Stèle, rand met palen en kettingen, grind	Hardsteen, marmer	Kruis, Chi Ro	
Tuitjenhorn	O 28	Hoogeboom-Gieling, Cath.	1958		G	Stèle	Hardsteen	Kruis	
Tuitjenhorn	O 32	Siem	-	Kind	G	Stèle	Marmer, hardsteen	Kruis	
Tuitjenhorn	O 33	Kuilboer, Johannes Kuilboer-Filmer, Anna	1957 1966		G	Stèle	Hardsteen, marmer	Kruis	
Tuitjenhorn	P1	Mathot, Bernardus Voortmans, Ludovicus Meijnders, E.L.J.M. Wijnker, Th.P. Timmer, J.N. Berkhout, Jan	1859 1906 1969 1985 2000 2018	Priesters	G	Kelder met kruis	Baksteen, beton	Kruis	

3.9.1 Toelichting groslijst gemeentelijke begraafplaats Tuitjenhorn

Op de gemeentelijke begraafplaats van Tuitjenhorn zijn 25 grafmonumenten op 31 graven geïnventariseerd. Dat betreft, afgezien van de grafkelder voor de priesters, vooral grafmonumenten op het linker gedeelte van de begraafplaats (vakken A, B, C en O). Dit gedeelte is ongetwijfeld als eerste in gebruik genomen, maar ook staan hier grafmonumenten die afkomstig zijn van het oude kerkhof. In 71% van de geïnventariseerde grafmonumenten is sprake van de toepassing van hardsteen als hoofdmateriaal. Marmer vormt een goede tweede met bijna 13%. Doordat in twee gevallen sprake is van baksteen scoort ook dit materiaal hier net als beton en keramiek.



Afb. 28 De grafkelder voor de priesters is van beton en baksteen en ligt op een cruciaal punt op de begraafplaats.

Zo'n 88% van de geïnventariseerde grafmonumenten betreft een stèle, terwijl daarnaast in 12% van de gevallen een kruis voorkomt. De meeste stèles staan op een rand of de rand sluit aan op de stèle. Het grafvak is vaak gevuld met grind, beplanting of een enkele keer met flagstones.

Van de 25 geïnventariseerde grafmonumenten verkeert 88% in goede staat en 12% in redelijke staat. Die laatste staan met name in de rij met oudere grafmonumenten en hebben last van verwerking of er missen onderdelen.

Qua symboliek zien we nu een compleet andere verhouding dan op de voorgaande begraafplaatsen. Maar liefst 86% van de geïnventariseerde grafmonumenten is voorzien van een kruis, als verwijzing naar het geloof. Andere symbolen of tekens die voorkomen hebben ook een christelijke betekenis, zoals de Chi Ro (Christusmonogram) en de palmtak. In een geval is er sprake van een grafmonument met geometrische motieven.

Voor de 25 grafmonumenten kon er voor 8 een beroep of rol achterhaald worden. In een enkel geval gaat dat gelijk om 6 priesters, terwijl de andere beroepen die van landbouwer zijn (3 stuks), 2 arbeiders, een burgemeester en 1 metselaar. Er kon van de begravenen minder informatie gevonden worden dan bij andere begraafplaatsen. Dit heeft deels te maken met het feit dat het veelal om jongere graven gaat, daterend uit de tweede helft van de twintigste eeuw.

3.10 Groslijst gemeentelijke begraafplaats Waarland

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
Waarland	A 02	Bleeker, Jacobus Bleeker-Appel, Jacoba	1956 1981	Arbeider	G	Stèle	Hardsteen	Kruis	
Waarland	A 15	Bakker-Van Schaik, Maria C. Hoedjes, Petrus Bakker, Klaas	1920 1931 1949	Kind	G	Stèle	Hardsteen	Chi Ro	
Waarland	A 33	Groen, Gerardus Groen-Schouten, Anthonia	1959 1994	Landbouwer	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Kruis	Rand kan verwijderd worden!
Waarland	A 34	Dekker, Johannes Dekker, Th.J. Dekker-Oudeman, Hanna	1963 1973 1984		G	Stèle, rand met grind	Hardsteen, marmar	Kruis	
Waarland	A 46	Moras, Cornelia Zut, Johannes	1955 1973	Landbouwer	G	Stèle, rand met grind, beplanting	Hardsteen	Kruis, palmtak	
Waarland	A 53	Kramer-Bleeker, Cornelia Kramer, Corn.	1948 1954	Landbouwer	R	Stèle	Hardsteen	Chi Ro	Kruis verdwenen
Waarland	A 57	Dekker, Bertje Volker, Jantje	-	Kinderen	G	Stèle (klein)	Marmar	Kruis, engel	Typografie
Waarland	A 58	Gerard	1948	Kind	G	Stèle op rand	Hardsteen	Geknakte bloem, kruis	
Waarland	B 06	Pater, Petrus	1943	Neergeschoten op de vlucht	G	Stèle	Hardsteen	Kruis, palmtak	
Waarland	B 11	Bruin, Gerardus Bruin, Cornelis Bleeker, Maria	1952 1961 1970		G	Stèle	Marmar	Kruis	
Waarland	B 30	Bakker, Johannes P. Bakker-Schouten, Cornelia B.	1966 1970		G	Stèle, rand met grind	Kalksteen	Kruis, zon	
Waarland	C 08	Groen-Stam, Catharina	1945		G	Stèle	Kunststeen	Kruis	
Waarland	C 29	Tesselaar, Catharina Zutt, Maria Schaik, Maria van	1945 1946 1946		G	Stèle (twee), rand met grind	Hardsteen	Kruis, Chi Ro	
Waarland	P1	Vollering, Johannes Jacobus	1939	Priester, stichter parochie	G	Zerk op roef	Hardsteen, baksteen	Graanhalmen, kelk	

3.10.1 Toelichting groslijst gemeentelijke begraafplaats Waarland

Op de gemeentelijke begraafplaats van Waarland zijn 14 grafmonumenten op 14 graven geïnventariseerd. Dat betreft alleen grafmonumenten op het oorspronkelijke gedeelte van de begraafplaats. In 63% is bij de geïnventariseerde grafmonumenten sprake van de toepassing van hardsteen als hoofdmateriaal. In bijna 19% is sprake van marmer en verder is baksteen, kalksteen en kunststeen toegepast. Dat laatste materiaal is nergens anders aangetroffen wat deze toepassing daarmee bijzonder maakt.

Op 1 grafmonument na gaat het in alle gevallen om een stèle, terwijl 1 keer een zerk op roef is aangetroffen. In een geval zijn zelfs 2 stèles op 1 graf aangetroffen, 1 op het hoofdeind en 1 op het voeteneind. Een aantal monumenten staat in of tegen een struik.

Van de 14 geïnventariseerde grafmonumenten verkeren alle grafmonumenten op een na in goede staat. Bij het in redelijke staat verkerende grafmonument ontbreekt een kruis dat de stèle waarschijnlijk heeft bekroond. In ruim 52% van de geïnventariseerde grafmonumenten is een kruis toegepast. Daarnaast vinden we enkele christelijke symbolen zoals de Chi Ro, alfa en omega, een engel en twee keer een palmtak. Op de zerk voor priester Vollering is onder meer een graanhalm opgenomen, verwijzing naar een van de bekende symbolen voor het christendom. Een graanhalm wordt gezien als de vrucht van Gods arbeid waarin alle gaven van hem opgenomen zijn die de mens dienen om Gods plannen uit te voeren.

Voor de 14 grafmonumenten is in 6 gevallen een beroep of rol achterhaald. Het gaat om een drietal landbouwers, een arbeider en een priester. Er is ook een oorlogsslachtoffer te vinden. De jonge Petrus Pater vluchtte in 1943 nadat hij tijdens de spertijd op straat was. Hij werd gesommeerd te stoppen, maar vluchtte waarbij hij neergeschoten werd en overleed. Het priestergraf is een van de grootste graven en betreft de stichter van de parochiekerk. Naar hem is ook een straat in Waarland vernoemd.



Afb. 29 2 stèles zoals hier op 1 graf is bijzonder te noemen.

3.11 Totaal aantal geïnventariseerde grafmonumenten en kenmerken

Van de 9 begraafplaatsen die geïnventariseerd zijn, is het volgende aantal grafmonumenten/graven opgenomen in de groslijsten:

<i>Begraafplaats</i>	<i>Aantal grafmonumenten</i>	<i>Aantal graven</i>
<i>Callantsoog</i>	36	22 ³
<i>Dirkshorn</i>	16	18
<i>Petten</i>	15	15
<i>Krabbendam</i>	5	5
<i>Schagen</i>	79	100
<i>Sint Maarten</i>	22	23
<i>Sint Maartensbrug</i>	142	153
<i>Tuitjenhorn</i>	25	31
<i>Waarland</i>	14	14
	354	381

Vooralsnog zijn de meeste grafmonumenten in kaart gebracht op de gemeentelijke begraafplaats in Sint Maartensbrug, gevolgd door de gemeentelijke begraafplaats in Schagen. De verdere verschillen in aantallen laten zich gemakkelijk verklaren door de grootte van de overige begraafplaatsen en de leeftijd van sommige begraafplaatsen.

Een blik op de groslijsten leert dat er op alle begraafplaatsen 308 stèles, 34 zerken, 20 tekstplaten en 8 opstanden zijn te vinden. Verder vinden we nog 3 graftrouwen, 3 zuilen, 3 kruizen en 1 obelisk. Er zijn geen graven geïnventariseerd zonder grafmonument.

Voor de 354 grafmonumenten die geïnventariseerd zijn, is ook gekeken naar het type materiaal dat gebruikt is. Daarvan is hier een overzicht gegeven van het materiaal dat gebruikt is. Er komen veel grafmonumenten voor waarin meerdere materialen naast elkaar zijn gebruikt. Qua gebruikte materialen is de volgende inventarisatie gedaan:

Materiaal	Aantal	%
Baksteen	5	1,2%
Beton	1	0,2%
Gietijzer	1	0,2%
Glas	3	0,7%
Graniet	57	13,8%
Hardsteen	292	70,9%
Kalksteen	5	1,2%
Leisteen	1	0,2%
Keramik	2	0,5%
Kunststeen	1	0,2%
Marbriet	2	0,5%
Marmer	36	8,7%
Metaal	3	0,7%
Smeedijzer	1	0,2%
Zandsteen	2	0,5%
	412	

³ Waarbij aangetekend dient te worden dat 15 grafmonumenten niet meer op een graf staan.

Het meest toegepaste materiaal in de geïnventariseerde grafmonumenten is Belgisch hardsteen. Dat is in bijna 71% van alle grafmonumenten toegepast. In bijna 14% is graniet toegepast, vooral in grafmonumenten uit de periode 1910-1940 met een sobere en vaak zakelijke stijl die typerend is voor de vroege toepassing van graniet. Op de derde plaats komt marmer met ruim bijna 9%. De toepassing daarvan varieert van complete grafmonumenten tot zuilen en forse tekstplaten. Metaal komt in geringe mate voor omdat hekwerken nagenoeg ontbreken. Baksteen komt nog in een vijftal grafmonumenten voor, maar is vaak een ondersteunend en opvallend materiaal. Dat hardsteen het meest voorkomt, is een gegeven op veel oudere Nederlandse begraafplaatsen. Graniet wordt tegenwoordig veel gebruikt, terwijl marmer niet zo vaak toegepast wordt. Dure materialen als diabas of rijk bewerkte granieten monumenten komen eigenlijk niet voor. Zelfs kunststeen, een materiaal dat veel in de eerste helft van de twintigste eeuw werd toegepast, komt maar één keer voor. Andere ‘arme’ materialen zoals hout of emaille ontbreken.

Qua vormgeving sluiten de geïnventariseerde grafmonumenten goed aan op de grafcultuur uit de periode 1830-1980 met enkele eerdere uitzonderingen die met name in Callantsoog te vinden zijn. Deze lange periode toont enerzijds een beeld zoals gebruikelijk was in de grafcultuur van de negentiende en twintigste eeuw, anderzijds markeert een aantal van de jongere grafmonumenten een overgangperiode in de grafcultuur waarin meer met nieuwe materialen werd gewerkt, zoals gepolijst graniet. Dit beeld is vooral goed zichtbaar in Schagen en Sint Maartensbrug. Opvallend is het ontbreken van grote aantallen smeedijzeren hekwerken. Die zou bij begraafplaatsen zoals in Schagen, Sint Maartensbrug en bijvoorbeeld ook Sint Maarten zeker te verwachten zijn geweest. Uit de inventarisatie blijkt overigens niet dat er hekwerken zijn verdwenen. Een aantal monumenten met een wat meer zakelijke stijl is ook vertegenwoordigd in de inventarisatie.

Kijken we nog even naar de staat van alle geïnventariseerde grafmonumenten, dan komt het volgende beeld naar voren:

Staat	Aantal	%
Goed	308	87%
Redelijk	44	12%
Matig	2	1%
Slecht	0	0%
	354	

Uit dit overzicht blijkt dat 99% van de geïnventariseerde grafmonumenten in redelijk tot goede staat verkeert. Slechts een gering percentage verdient enige aandacht.

In het volgende hoofdstuk wordt ingegaan op de scoring van alle grafmonumenten per begraafplaats waarmee de selectie wordt gemaakt van de grafmonumenten die behouden zouden moeten worden.

4 SELECTIE OP GROND VAN CRITERIA

Met de groslijsten compleet is vervolgens door het toekennen van punten aangegeven welke grafmonumenten, per begraafplaats, uiteindelijk voor behoud in aanmerking komen. In hoofdstuk 2 is al een voorzet gegeven om welke criteria het gaat. De gemeente Schagen heeft deze criteria gekozen als uitgangspunt voor de inventarisatie. Daarbij is onder meer gebruik gemaakt van het boekje *Begraafplaatsen als cultuurbezit*, dat in 2003 is uitgegeven door Vereniging De Terebinth, de Landelijke Organisatie van Begraafplaatsen en de toenmalige Rijksdienst voor de Monumentenzorg (nu de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed). Verder is gebruik gemaakt van jarenlange ervaring van de eigenaar van Bureau Funeraire Adviezen en is bij het toekennen van de punten gekeken naar de grafcultuur in omliggende plaatsen.

4.1 Toepassing van de criteria

De criteria waarop punten gescoord kunnen worden, zijn in het kort als volgt te benoemen:

- A) Biografische betekenis van de begravene;
- B) Materiaalgebruik en hantering.
- C) Vormgeving van het grafmonument;
- D) Bijzondere symboliek;
- E) Karakteristiek;
- F) Straat vernoemd.

Niet elk criterium legt evenveel gewicht in de schaal. Zoals in paragraaf 2.1.1 al naar voren komt, kan aan de genealogische of biografische betekenis van een persoon een hogere waarde toegekend dan aan de losse onderdelen betreffende de monumentale waarden. Deze vormen feitelijk de twee hoofdcategorieën voor de beoordeling. In deze paragraaf wordt ingegaan op de wijze van toepassing van de criteria en hun gewicht in de afweging om het monument op te nemen in de lijst.

In eerste instantie kunnen de personen van wie meer bekend is inzake hun rol tijdens hun leven een waardering krijgen van 1 tot en met 5, waarbij 5 voor het meest uitzonderlijke en belangrijke staat. Dat laatste betekent dat een hoge waarde aan de persoon en diens historie gehecht kan worden. Vervolgens is bij de inventarisatie al gekeken naar het grafmonument zelf. Elk van de genoemde items (vormgeving, karakteristiek, symboliek en materiaal) krijgt 1 punt indien het grafmonument op dat item scoort. Ook het feit dat iemand in een straat in de gemeente Schagen vernoemd is, kan een punt opleveren. In totaal kan een grafmonument met een bekende persoon dus maximaal 10 punten scoren.

De technische staat van het monument wordt wel vermeld, maar is geen factor die de uiteindelijke weging beïnvloed. In één kolom staat het aantal punten dat een grafmonument op deze wijze behaald heeft. Indien men later een andere weging wil toepassen dan kan de score altijd aangepast worden.



Afb. 30 De trap die bij dit grafmonument in Callantsoog (nr. 126) is vormgegeven is ondermeer reden om het monument daarvoor een punt toe te kennen.

4.2 Uiteindelijke lijst en gegevens

Voor het samenstellen van de definitieve lijst op grond van de door de gemeente Schagen goedgekeurde criteria, is uitgegaan van een selectie van 381 graven met daarop 354 grafmonumenten of ensembles. Daarvan is uiteindelijk aan 342 grafmonumenten of ensembles één of meerdere punten toegekend. De twaalf grafmonumenten die afgefallen zijn, zijn de volgende:

Plaats	Grafnr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep/rol
Callantsoog	G	Twuijver, Dieuwertje van Haan, Meindert de	1915 1935	Zeeman
Callantsoog	K	Marken, Klaas van	1872	Hoofdonderwijzer
Petten	84	Waard, Frederik de	1953	Steenzetter
Schagen	A-007 en 008	Hopman-Kant, A. Hopman, Jac.	1911 1917	Landman
Schagen	D-300	Broekhuizen, Jacob Broekhuizen, Adriaantje Broekhuizen, Cornelis Broekhuizen-De Beurs, Neeltje	1914 1918 1973 1974	Kind Kind Landbouwer
Schagen	D-334	Schagen, Grietje Geertsema, Adolf Cornelis Brans, Hendrica C.R.	1916 1932 1949	Landbouwer
st Maartensbrug	KNz 032	Klees, Antje Jimmink, George Willem	1891 1895	Landman, molenaar
st Maartensbrug	NG 17	Schuijt, Neeltje Burgo, Marijtje	1947 1949	
st Maartensbrug	NKB 098	Waiboer, George Willem	1940	
st Maartensbrug	NKB 152	Rens-Van Essen, Anna Rens, Hendrik	1943 1963	Landbouwer, arbeider
st Maartensbrug	NKB 222	Veuger, Sijtje en Aafje Veuger-Plevier, Bregtje Veuger, Gerrit	1918 1940 1963	Caféhouder, winkelier
Waarland	A 53	Kramer-Bleeker, Cornelia Kramer, Corn.	1948 1954	Landbouwer

Hoewel een aantal grafmonumenten op deze lijst op zich past binnen de karakteristiek, zijn er toch redenen die aanleiding geven om er geen punten aan toe te kennen. Dat kan zijn omdat het monument te jong is, of omdat er andere 'gavere' voorbeelden beschikbaar zijn. Sommige grafmonumenten zijn tijdens de inventarisatie opgenomen omdat ze op de door de gemeente verstrekte lijst stonden. In twee gevallen kon voor deze grafmonumenten onvoldoende aanknopingspunten gevonden worden om ze ook te selecteren. Monument D-300 lijkt te zijn vernieuwd in de jaren zeventig en D-334 voegt weinig toe aan de selectie. Over de personen is ook niets bijzonders gevonden, maar dat kan eventueel nog aangepast worden. Voorlopig zijn ze afgefallen. De definitieve inventarisatie is opgenomen als losse bijlage in een Excel-overzicht. Per criterium wordt hieronder een uiteenzetting gegeven, voor zover van toepassing op de selectie. Daarbij wordt naar de gehele selectie gekeken, met waar nodig uitzonderingen per begraafplaats.

A. Biografische betekenis van de begravenen

De personen die om hun verdiensten, beroep of betekenis opgenomen zijn op de lijst, tonen een beeld dat vooral verwijst naar de agrarische achtergrond en de economische betekenis van de dorpen in de gemeente Schagen. De rollen of beroepen zijn gevonden op de grafmonumenten of via websites voor genealogisch onderzoek zoals opgenomen in de literatuur- en bronnenlijst. De geselecteerde personen laten een grote verscheidenheid aan beroepen en rollen zien, passend bij de verschillende begraafplaatsen. In Petten en Callantsoog vinden we enkele beroepen die meer naar de zee verwijzen, zoals visser en steenzetter en

personen die het slachtoffer van die zee zijn geworden als drenkeling. In Schagen vinden we veel middenstanders, zoals 6 bakkers, 3 kasteleins en een koffiehuisouder, 4 koopmannen, 5 timmermannen, 8 winkeliers en 1 barbier. Op de van oorsprong katholieke begraafplaatsen in Tuitjenhorn en Waarland vinden we een functie die elders niet voorkomt, die van priester. Veruit de grootste categorie betreft die van landman, landbouwer, boer of veehouder. Een totaal van 112, verdeeld over de dorpen geeft aan hoe belangrijk in de gemeente in het verleden de agrarische beroepen waren. Arbeiders zijn 28 keer vertegenwoordigd en winkeliers 24 keer. Er zijn per begraafplaats uiteraard verschillen maar wat in Sint Maartensbrug gevonden wordt, levert een compleet ander beeld op dan men van zo'n dorp zou verwachten. Uiteraard heeft dat te maken met het feit dat nagenoeg de hele polder zijn doden begroef op het kerkhof van Sint Maartensbrug.

Her en der vinden we ook functies op de stenen zelf, maar die geven niet altijd het volledige beeld. Dat zagen we al in Petten, waar wel de burgemeestersrol op de steen is vermeld maar niet het feit dat de kost werd verdiend met de boerderij. In Schagen treffen we zo ook de steen van Dirk Pieter Timmerman († 1941). Hij was naast zijn dagelijkse beroep als veehouder ook dijkgraaf. Een functie die kennelijk aanzien gaf, want het wordt vermeld op zijn grafzerk.



Afb. 31 Aanduiding van de rol als dijkgraaf in de polders rond Schagen (graf G-042 en 043).

Kijkend naar de verschillende categorieën waarin de rollen en beroepen verdeeld zijn, dan is het niet vreemd dat bijna 80% in de categorie landbouw, ondernemers e.d. zitten. De categorie met de minste aantallen is die van onderwijs en wetenschap. Slechts in vier gevallen scoorde hier een beroep en in al die gevallen betrof dat een onderwijzer. De rol van onderwijzer was een belangrijke, getuige het feit dat zij vaak de enigen waren die lezen en schrijven goed beheersten. Veel aangiften van geboorten werden door onderwijzers gedaan. Het feit dat we uit het verleden weinig personen terugvinden in deze categorie wil niet zeggen dat ze niet vaker voorkwamen, maar niet binnen deze inventarisatie.

De categorie die in verband wordt gebracht met de Tweede Wereldoorlog kent 8 grafmonumenten. Daaronder bevinden zich 4 graven van erkende Nederlandse oorlogsslachtoffers en 1 grafmonument voor een geallieerde piloot die in 1940 omkwam boven zee en bij Callantsoog aanspoelde. Van de 4 Nederlandse slachtoffers waren er twee betrokken bij de gevechtshandelingen in de meidagen van 1940. Een derde werd op de vlucht neergeschoten in Waarland en de vierde kwam om in Duitsland waar hij tewerk was gesteld. 3 anderen vielen op andere wijze ten slachtoffer aan de oorlog. Zo kwam tijdens de mobilisatie Nicolaas Jan Blaauboer om het leven bij een motorongeluk. De genaturaliseerde Duitser Herman Stöve vond de dood in Duitsland in 1943, maar de omstandigheden waaronder zijn onbekend. Tenslotte is er nog de jonge landbouwer Menno Glas die op onfortuinlijke wijze om het leven kwam door een sperballon die hem de dood in sleepte in 1941. Andere slachtoffers van de oorlog zijn vooralsnog niet gevonden, met dien verstande dat in Krabbendam het sterfgeval van Jacob Wagenaar nader onderzoek vraagt en dat in Schagen nog een oud verzetsstrijder is gevonden, waar inmiddels een staat naar vernoemd is.

In de categorie notabelen vinden we in totaal 38 verwijzingen naar een beroep als burgemeester (8 keer), raadslid (2) en wethouder (1). Verder in deze categorie treffen we een aantal dijkgraven (5), notarissen (4) en ambtenaren (2). Aan de religieuze functies is weinig af te lezen over de gemeente. Er is slechts 1 keer een dominee aangetroffen en 7 keer een priester. Die laatsten zijn met name te relateren aan de katholieke dorpen Tuitjenhorn en Waarland.

Er zijn ook nog 25 grafmonumenten van kinderen of waar kinderen op staan vermeldt, opgenomen. In de meeste gevallen is de steen niet gekozen vanwege de specifieke vormgeving of toegepaste symboliek op het grafmonument. In het geval van de op 4-jarige leeftijd overleden Marie Boekel was dat wel het geval. Dergelijke grafmonumenten voor kinderen zijn niet vaak gevonden. Ook het monumentje voor de twee kinderen Wagenaar in Krabbendam mag in dit geval genoemd worden.

Verder wordt in 7 gevallen via het grafmonument verwezen naar een bijzondere gebeurtenis. Er zijn geen graven gevonden die direct gelinkt konden worden aan de Spaanse griep (1918-1919), maar mogelijk dat die er wel zijn. In ieder scoort een tweetal grafmonumenten door het feit dat er drenkelingen zijn begraven van wie bekend is van welk schip ze kwamen en hoe ze om het leven zijn gekomen. In Dirkshorn is het grafmonument voor de arts Jansen ook onder deze categorie gebracht vanwege het feit dat hij zichzelf dodelijk verwondde met zijn eigen jachtgeweer tijdens de jacht in 1975. Een andere bijzondere gebeurtenis betreft de verwijzing naar de dubbele moord in 1894 op twee vrouwen in Schagen. Dit nieuws werd destijds breed bekend gemaakt. Ook de zelfmoord van het raadslid Jacob Kater in 1910 maakte destijds de tongen los en is onder deze categorie geschaard. Als laatste is er dan nog de landman die lid was van de Nationaal Socialistische Beweging (NSB) en die sympathie tot uiting heeft gebracht op zijn grafsteen door middel van een verwijzing met een runenteken. In Callantsoog is het graf voor Melle Komrij onder deze categorie opgenomen vanwege zijn activiteiten in de Tweede Wereldoorlog. Hij overleefde de oorlog en leefde tot 1970.



Afb. 32 Specifiek kindergraf (E-098) in Schagen.

De indeling naar categorieën zoals hiervoor beschreven is als volgt gescoord:

Categorie	Uitleg	Aantal
V1	Bijzondere gevallen (verbonden met bijzondere gebeurtenissen)	7
V2	Notabelen zoals burgemeesters, wethouders, raadsleden, politici, geestelijken	38
V3	Onderwijzers, schrijvers, dichters, kunstenaars, sportlieden	4
V4	Slachtoffers Tweede Wereldoorlog, erkend of niet erkend.	8
V5	Landbouwers, ondernemers, scheepvaart, visserij, ambachten.	212
		269

In een aantal gevallen is aan één grafmonument meer categorieën toegekend. Dat vond plaats bij 23 grafmonumenten. Aan 245 grafmonumenten of ensembles is vanwege de rol of betekenis van een of meerdere personen uiteindelijk een code uit een van de categorieën toegevoegd. De meeste grafmonumenten scoren echter geen punten vanwege de categorie, omdat naast het beroep of de rol verder niets over de begraven personen bekend is. Slechts aan 39 grafmonumenten zijn voor dit onderdeel een of meerdere punten toegekend.

Het belang dat aan de personen gehecht kan worden, is met een cijfer tot uitdrukking gebracht. De score is als volgt:

Belang	Punten	Uitleg	Aantal
Minst	1	Wel enige bekendheid, maar (uiteindelijk) geen invloed op de historie	21
Matig	2	Wel bekend, maar weinig invloed op de historie	12
Gemiddeld	3	Bekend en heeft enige invloed gehad op de historie	5
Belangrijk	4	Heeft de nodige invloed gehad op de historie	1
Zeer belangrijk	5	Heeft veel invloed gehad op de historie	0
			39

Het belang van de geïnventariseerde personen is volgens de gehanteerde indeling beperkt. De dorpen in de gemeente Schagen komen slechts in beperkte mate voor in boeken of websites die over bekende en beroemde graven in Nederland zijn geschreven. De 2 punten die aan de meeste slachtoffers van de oorlog zijn toegekend, maakt dat 8 personen in deze categorie scoren. Ze zijn vooral van belang vanwege het verhaal dat aan de hand van hun leven en dood verteld kan worden over de Tweede Wereldoorlog in de gemeente Schagen.

Er is geen enkel grafmonument dat het hoogste aantal punten gescoord heeft op dit onderdeel. Dat komt omdat er in de gemeente Schagen geen personen te vinden zijn van wie het landelijk belang zo groot is dat hij of zij aangemerkt kan worden als een belangrijke persoon in de geschiedenis van Nederland met de nodige invloed. In een geval is 4 punten toegekend; Johannes Buiskool vanwege de rol die hij in Suriname in het bestuur heeft gespeeld en vanwege zijn betekenis voor en na de oorlog in Schagen.

B. Materiaalgebruik en hantering

Zoals uit de karakteristieken van de begraafplaatsen en de beschrijvingen van de groslijsten al naar voren komt, is Belgisch hardsteen het meest gebruikte materiaal voor de grafmonumenten op de 9 begraafplaatsen. Om die reden is in de inventarisatie niet altijd aandacht besteed aan dit materiaal. Waar echter de toepassing van Belgisch hardsteen bijzonder of opvallend is of omdat het een bijzondere symboliek bevat, heeft dit grafmonument ook op dit aspect een punt gekregen. In de gemeente Schagen is hardsteen meestal het bepalende materiaal voor de karakteristiek van de begraafplaatsen.

Gekeken naar de hoofdmaterialen van alle grafmonumenten en het algemeen voorkomen van het materiaal dan komen we tot het volgende overzicht:

Materiaal	Aantal als hoofdmateriaal	Percentage	Aantal algemeen toegepast	Percentage
Baksteen	2	0,6%	5	1,3%
Beton	0	0,0%	1	0,3%
Gietijzer	0	0,0%	1	0,3%
Glas	0	0,0%	3	0,8%
Graniet	51	14,9%	54	13,5%
Hardsteen	259	76,5%	282	70,7%

Kalksteen	5	1,5%	5	1,3%
Keramiek	0	0,0%	2	0,5%
Kunststeen	1	0,3%	1	0,3%
Leisteen	0	0,0%	1	0,3%
Marbriet	1	0,3%	2	0,5%
Marmer	21	5,4%	36	9,0%
Metaal	0	0,0%	3	0,8%
Smeedijzer	0	0,0%	1	0,3%
Zandsteen	2	0,6%	2	0,5%
Totaal	342		399	

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat een aantal materialen vooral als steunmateriaal voorkomt, of als tweede materiaal bijvoorbeeld in een tekstplaat. Marmer is bij uitstek een typisch ondersteuningsmateriaal dat vaak als toevoeging of tekstplaat wordt gebruikt. Ook keramiek komt voor als ondersteunend materiaal, net als glas en metaal dat gebruikt is voor graftrommels. Meestal komt ook smeedijzer voor als aanvullend materiaal, met name in hekwerken, maar dat is dus in de gemeente Schagen nauwelijks het geval.

In een aantal gevallen is het de combinatie van materialen die maakt dat het grafmonument punten krijgt, zoals toepassingen waarbij meerdere materialen zijn gebruikt. Veel hardsteen is ook juist opgenomen door de combinatie met andere materialen. Ook is vaak een punt toegekend aan graniet, als afwijkend materiaal, zeker wanneer dat in de vorm van een vroege toepassing voorkomt.

Een aantal grafmonumenten heeft hier ook punten gekregen voor de wijze waarop de steen technisch bewerkt is. Vooral bij goed onderhouden grafmonumenten is zichtbaar hoe de steen bewerkt is en welke technieken daarbij gebruikt zijn. Steenhouwersmerken zijn niet aangetroffen op de stenen. Vermoedelijk zijn de meeste grafmonumenten geleverd door lokale leveranciers.

In totaal is aan 85 grafmonumenten of ensembles een punt toegekend omdat er sprake was van bijzondere materialen of bewerkingen (25% van het totaal aantal geselecteerde grafmonumenten). Bij die 85 grafmonumenten is sprake van een groot aantal meervoudige materiaaltoepassingen.

C. Vormgeving van het monument

In 139 gevallen is er sprake van een grafmonument met een typerende vormgeving, zo'n 41% van het totaal aantal geselecteerde monumenten. Het gaat meestal om grafmonumenten die zodanig vormgegeven zijn dat ze afwijken van de gangbare vormgeving of omdat ze een typologische vormgeving kennen waarvan voorheen meer voorbeelden op de begraafplaatsen voorkwamen. Meest specifieke type binnen de gemeente is wel de stèle met aedicula en symboliek. Dergelijke stèles zijn nagenoeg op alle begraafplaatsen aangetroffen. Ze zijn door hun vormgeving sterk beeldbepalend. Op de van oorsprong katholieke begraafplaatsen is bijvoorbeeld meer gelet op grafmonumenten met een kruis.

Waar sprake is van een boven de rest uitstekende vormgeving, dan is dat in de kolom 'aantekening' aangegeven. In vier gevallen is dat aangegeven. Het gaat in twee gevallen om een zogenaamde neogotische vormgeving.



Afb. 33 Grafmonument op graf A-116 en 117 in Schagen met een rijk uitgevoerde aedicula met toepasselijke symboliek.

Verder kan gesteld worden dat er sprake is van een grote variëteit omdat het ook gaat om grafmonumenten uit een behoorlijk lange periode. Van 1830 tot 1989 is er veel veranderd in de grafcultuur. Van eenvoudige zerken naar bijzondere samengestelde monumenten. Getracht is van al dit soort grafmonumenten voorbeelden mee te nemen. Ook enkele grafmonumenten met een bijzondere typografie of belettering zijn geselecteerd, terwijl ze in eerste instantie nauwelijks opvallen. Dat betreft een aantal zerken waarbij de belettering pas duidelijk wordt wanneer men er daadwerkelijk voor staat.

Ook onder de jongere grafmonumenten is een aantal grafmonumenten geselecteerd met een bijzondere vormgeving of juist met een heel tijdsbepalende vormgeving om zodoende een breed palet aan grafmonumenten te verkrijgen waarmee later het verhaal over de geschiedenis van de begraafplaatsen duidelijk verteld kan worden.

D. Bijzondere symboliek

Op de 9 begraafplaatsen is sprake van een grote hoeveelheid toegepaste symbolen. Bijna 440 keer werd een symbool of afbeelding aangetroffen in 39 verschillende varianten. Al die symbolen zijn aangetroffen op 257 grafmonumenten, dus op 75% van het totaal aantal geselecteerde grafmonumenten. Het gaat hier niet alleen om grafmonumenten die in veel gevallen meer dan één symbool tellen maar ook om een ruim gebruik van symboliek. Toch is er wel een aantal symbolen te noemen die meer zijn toegepast dan andere. Per begraafplaats zijn er ook verschillen zichtbaar, zeker tussen de van oorsprong katholieke begraafplaatsen en de rest. Werden op 7 gemeentelijke begraafplaatsen in 4 gevallen een kruis aangetroffen als symbool, dat was op de begraafplaatsen van Tuitjenhorn en Waarland maar liefst 36. In Petten zijn naar verhouding de minste symbolen gevonden, 11 voor 14 grafmonumenten. In Sint Maartensbrug waren dat er 201 op 137 grafmonumenten.

Over het geheel genomen is de aedicula, het decoratieschema, het meest voorkomend met ruim 15%. Bloemen in diverse vormen doen het met eveneens 15% ook goed, gevolgd door de palmtak (12%) en de treurboom (9,5%). Die treurboom komt vaak in combinatie voor met vlinders en rupsen, vandaar dat die ook goed scoren.

Funeraire symboliek met zeis, schedel, zandloper en ouroboros komen niet of nauwelijks voor. Slechts in een geval treffen we een schedel en een zeis. Ook bijzonder weinig toegepast is het fotoportret. Alleen in Schagen werd een grafmonument aangetroffen met 2 portretjes.

Veel van deze symbolen zijn van een dusdanige aard dat ze daarvoor, al dan niet in combinatie met een ander criterium, een punt hebben gekregen. Dat is in 160 gevallen gebeurd, waardoor dit bij 48% van de selectie een criterium is om het monument te bewaren. Wanneer we een aantal van de meest voorkomende symbolen weergeven dan zien we de volgende verdeling:

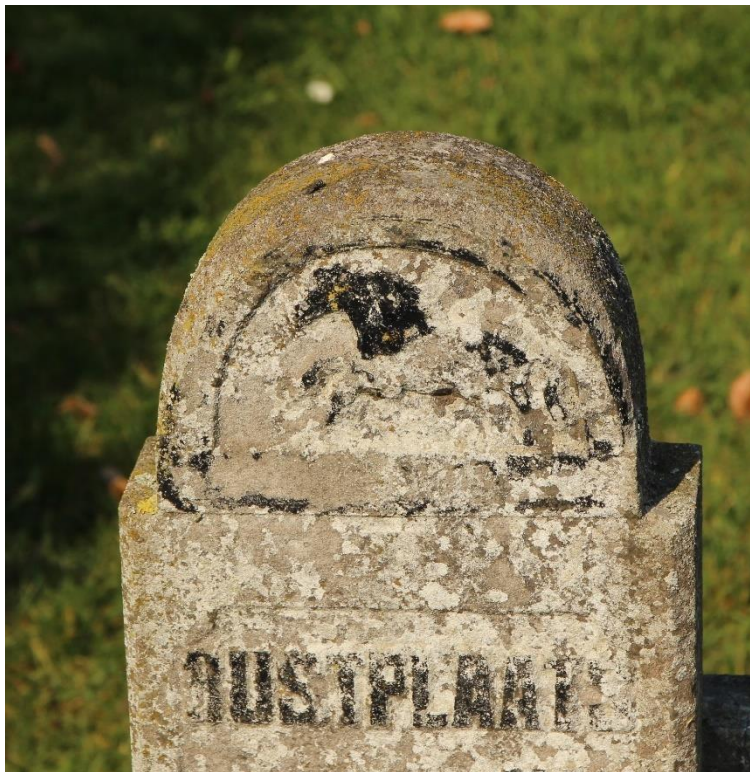
Symbool	Aantal
Aedicula	67
Bloem (of bloemmotief, geknakte bloem)	67
Eikenloof	7
Geometrische motieven	20
Krans	6
Kruis	40
Palmtak	52
Papaver	5
Rups	27
Ster	11
Treurboom	42
Vlinder	31
Zandloper	4
Zon	10
Zuil	9
Totaal	398

Naast deze meer voorkomende symbolen zijn er nog tientallen die slechts een of twee keer voorkomen. Daaronder bijvoorbeeld een weergave van een bijbel op het graf van Gerrit Bras (Schagen: F-062). Bras overleed in 1940 door een noodlottig ongeval, maar er is niet te vinden wie de man was of wat hij deed. Ook in Sint Maartensbrug vinden we nog een bijbel op een graf, verstopt aan de achterzijde van de stèle in de top. In veel gevallen worden bijbels aangetroffen op graven van predikanten, maar of deze beiden een kerkelijke functie vervulden is niet duidelijk.

Persoonlijke symboliek is ook te vinden op de begraafplaatsen. Zo bevat het graf van groenteboer Jacob Boonacker († 1941) en diens vrouw een springend paard. Naar de betekenis kan in dit geval vooralsnog geraden worden, want de betekenis is vooralsnog onbekend. Overigens bevindt zich nog een grafmonument met een paard op deze begraafplaats.

Naast het schip op de stèle voor Willem 't Hart is er op de begraafplaats in Sint Maartensbrug nog een scheepje te vinden. Aan de achterzijde van het graf van Elizabeth Kossen-Sijbrands en Klaas Kossen blijkt nog een oudere tekst te staan met in de top van de stèle een schip onder zeil. De familie moet het grafmonument hebben willen bewaren en heeft het daarom op een nieuw graf hergebruikt.

Kijkend naar het geheel dan kan wel gesteld worden dat veel grafmonumenten een symbool kennen. In totaal 161 grafmonumenten, 47% van het totaal, hebben voor symboliek een punt gekregen. Het is vaak juist de jongere grafcultuur die weinig symboliek kent. Reden genoeg om deze oudere voorbeelden te bewaren. In de toegevoegde woordenlijst worden de meeste symbolen verklaard.



Afb. 34 Op een onderdeel van het monument op graf 20 op het Kerkhof noordzijde in Sint Maartensbrug is dit springende paard afgebeeld.

E. Karakteristiek

Aan 222 grafmonumenten zijn punten toegekend vanwege het feit dat deze grafmonumenten bijdragen aan de collectieve waarde van de begraafplaatsen waar ze staan. Ze sluiten goed aan bij het karakter van de grafvelden waarbinnen ze staan vanwege hun gave vormgeving, opvallende vorm of grootte of juist doordat ze een treffend voorbeeld vormen van een bijzondere vormgeving met opvallende symboliek. Waar niet echt sprake is van een karakteristiek, hebben grafmonumenten op dit onderdeel niet gescoord.

Wanneer op de begraafplaatsen veel van de op dit punt scorende grafmonumenten weg gehaald zouden worden, eindigen de begraafplaatsen als een typologisch arme plek. De op dit punt geselecteerde grafmonumenten vormen dus waardevolle bouwstenen voor het aanzicht van de begraafplaatsen. Wanneer grafmonumenten niet hebben gescoord op dit criterium, betekent dit niet dat de grafmonumenten niet passend zouden zijn, maar ze zijn minder te gebruiken als representant van de typische karakteristiek op de begraafplaats of het grafvak.

F. Straat vernoemd

Het feit dat een persoon vernoemd is in een straatnaam in de gemeente Schagen geeft extra betekenis aan die persoon. In 8 gevallen is er een straat naar een begravene vernoemd. Hoewel dit aspect in veel gevallen niet de doorslag geeft om het grafmonument op de lijst toe te laten, is het wel een extra indicatie voor het belang van persoon en het grafmonument op haar of zijn graf.

4.3 Eindscore

Met het toepassen van de hierboven geschetste criteria worden uiteindelijk aan 342 grafmonumenten en 369 graven punten toegekend. In de eindlijst is te zien dat geen enkel grafmonument meer dan vijf punten heeft gekregen. De meeste grafmonumenten scoorden twee punten. De verdeling ziet er als volgt uit:

Aantal punten	Aantal graven/grafmonumenten	Percentage
1	112	32,7 %
2	163	47,7 %
3	48	14,0 %
4	8	2,3 %
5	5	1,5 %
6	3	0,9 %
7	2	0,6 %
8	1	0,3 %
	342	

In totaal scoort 67% van de geselecteerde grafmonumenten op meerdere criteria en de 112 die slechts één punt scoren doen dat op zeer uiteenlopende criteria. Ruim 47% scoort op karakter, 24% op vormgeving, vervolgens 18% op materiaal, bijna 10% op symboliek en minder dan 1% op persoon. Hoewel deze grafmonumenten slechts op één aspect scoren, vormen ze wel een goede toevoeging aan het geheel.

In totaal scoren alle grafmonumenten 679 punten, ofwel een gemiddelde van bijna twee punten per grafmonument. Het aantal grafmonumenten dat scoort op passend in het karakter geeft voor veel grafmonumenten wel de doorslag (65% van het totale aantal). Symboliek is goed voor 47% en vormgeving voor 41%. Daarnaast scoort 25% van de grafmonumenten op materiaal en 18% op persoon. De criteria zijn behoorlijk strikt gehanteerd. Er is vooral gekeken naar passend in het karakter, maar op dat punt zit mogelijk nog wat ruimte om de selectie wat in te dikken, mocht die wens bestaan. Daarbij dient dan wel rekening gehouden te worden met het feit dat dan op de verschillende grafvelden veel 'ankerpunten' zouden kunnen verdwijnen.

Kijken we naar een verdeling per begraafplaats dan komen we tot het volgende overzicht:

<i>Begraafplaats</i>	<i>Aantal grafmonumenten</i>	<i>Aantal graven</i>
<i>Callantsoog</i>	34	22
<i>Dirkshorn</i>	16	18
<i>Petten</i>	14	14
<i>Krabbendam</i>	5	5
<i>Schagen</i>	76	95
<i>Sint Maarten</i>	22	23
<i>Sint Maartensbrug</i>	137	148
<i>Tuitjenhorn</i>	25	31
<i>Waarland</i>	13	13
	342	369

Uiteindelijk zijn de meeste grafmonumenten geselecteerd op de gemeentelijke begraafplaats van Sint Maartensbrug, gevolgd door de begraafplaats in Schagen. Gezien de grootte van de begraafplaatsen lag dit ook in de verwachting. Verder lijkt de selectie redelijk naar verhouding van de grootte en ouderdom van de respectievelijke begraafplaatsen.

De wijze waarop in de toekomst met de geselecteerde en de overige grafmonumenten (en de begraafplaatsen) omgegaan kan worden, wordt in de volgende hoofdstukken behandeld.

5 ADVIES OMGANG MET GESELECTEERDE GRAFMONUMENTEN

Op de 9 geïnventariseerde begraafplaatsen in de gemeente Schagen zijn in totaal 342 grafmonumenten en ensembles van grafmonumenten geselecteerd. De onderhoudsstaat van deze monumenten is over het algemeen redelijk tot goed. Slechts een tweetal grafmonumenten (1%) verkeert in matige staat. Voor deze grafmonumenten is ingrijpen in de komende jaren noodzakelijk om ze ook daadwerkelijk te behouden. Er is geen indicatie gevonden dat er in het verleden al maatregelen zijn genomen om beschadigde of slechte onderdelen te verwijderen. Wel is het beeld op de begraafplaats zodanig dat daar goed gelet dient te worden op grafmonumenten die overwoekerd raken door klimop. Dit kan schade veroorzaken die niet gemakkelijk te herstellen is.

Conform artikel 20, lid 2 van de beheerverordening begraafplaatsen gemeente Schagen 2018 (en de versies daarvoor), dienen de grafbedekkingen onderhouden te worden door de rechthebbenden. Dat geldt dus ook voor de geselecteerde grafmonumenten. Er zijn in het verleden veel graven voor onbepaalde tijd uitgegeven en mogelijk is de gemeente in het verleden een onderhoudsverplichting aangegaan voor bepaalde grafmonumenten.

Op de staat van onderhoud van de grafmonumenten in het algemeen is op zich weinig aan te merken, maar er zijn her en der wel enkele knelpunten gesignaleerd. In zeven gevallen zijn kettingen tussen de palen van grafmonumenten los of ze missen in hun geheel. In sommige gevallen zijn ook de palen kapot. Voor het totaalbeeld van de begraafplaats oogt dit niet goed.

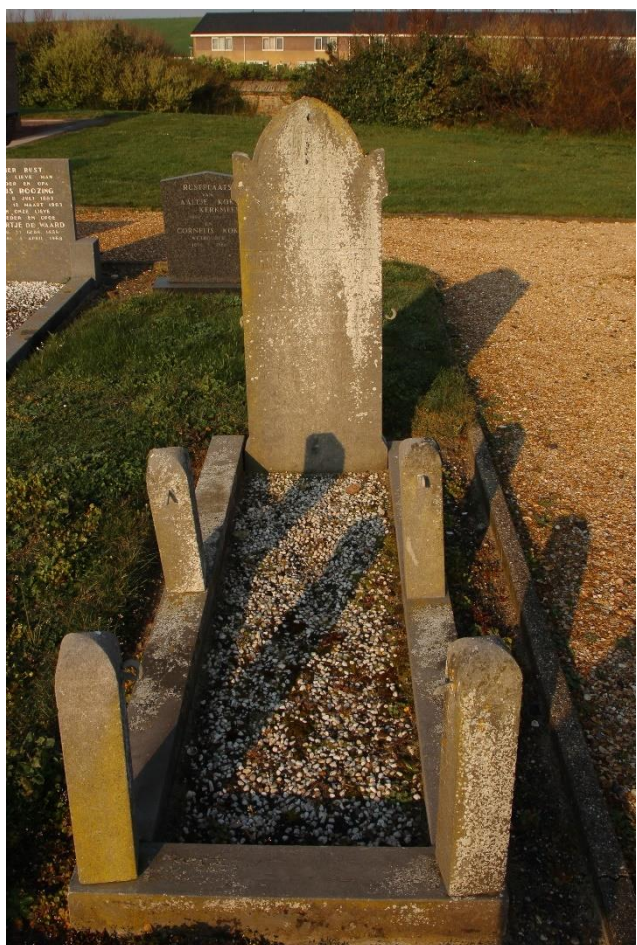
Het is niet bekend of rechthebbenden aangeschreven worden op grond van artikel 20.3 (kennelijke verwaarlozing). Feitelijk zou gekeken moeten worden naar de verordening die gold toen het grafrecht voor de betreffende graven werd uitgegeven.

Los van de grafmonumenten die concreet in een matige staat verkeren, is de vraag hoe nu in de toekomst om te gaan met de geselecteerde grafmonumenten? Daartoe wordt niet alleen naar de selectie gekeken, maar ook naar de begraafplaatsen in breder verband. In een apart hoofdstuk zal daartoe ook ingegaan worden op de omgang met de niet-geselecteerde grafmonumenten.

5.1 Juridisch

De grondslag voor de inventarisatie en selectie wordt voor de begraafplaatsen gevonden in de beheerverordening, artikel 25. Daarin is opgenomen dat het college een lijst bijhoudt van graven die van historische betekenis zijn of waarvan de grafbedekking een opvallende kwaliteit heeft. De uitvoering van dat artikel heeft nog niet eerder op deze schaal plaatsgevonden, reden dat de gemeente nu deze opdracht heeft verstrekt.

Er is in het verleden wel een lijst opgesteld van graven die behouden zouden moeten blijven. Een aantal grafmonumenten is aangemerkt als historisch en een aantal als gemeentelijke monument. De status van die lijst is verder onduidelijk, zeker ook omdat niet alle monumenten die er op staan ook even belangrijk blijken. Andere, meer interessante monumenten staan evenwel niet op de lijst. Er lijkt voornamelijk weinig



Afb. 35 Algemeen verval dat het aanzicht van de begraafplaats kan aantasten.

schade uit voortgevloeid te zijn, omdat er op de meeste begraafplaatsen in de gemeente Schagen nimmer op grote schaal geruimd is. Wel is in Schagen zelf sprake van een inbreiding die mogelijk van invloed is geweest op de aanwezige waarden. Her en der zijn mogelijk ook grafvelden voor onvermogenen geruimd en later weer in gebruik genomen voor de uitgifte van nieuwe graven. Er is voor zover bekend binnen de gemeente Schagen geen beleid geformuleerd inzake het behoud van bijzondere grafmonumenten en ensembles.

Er is inmiddels op een aantal begraafplaatsen gestart met het plaatsen van bordjes bij graven waarvan de status onduidelijk is of waarvan de rechten verlopen zijn, om daarmee de rechthebbenden te achterhalen. In hoeverre dat succesvol is, is nog niet bekend. Tijdens de inventarisatie is een aantal graven geselecteerd waar al zo'n bordje bij stond. Hier is dus voorzichtigheid geboden.

Met het vastleggen van een lijst op grond van onderhavige inventarisatie door Bureau Funeraire Adviezen wordt een aanzet gegeven tot een stuk beleid inzake instandhouding. De juridische status van de geselecteerde grafmonumenten is echter daarmee niet gewaarborgd. Over hoe om te gaan met de op de lijst geplaatste grafmonumenten en ensembles en de rol van eventuele rechthebbenden, is nog niets vastgelegd. Hoe dat het best verder ingevuld kan worden, zal hierna worden aangegeven.

5.1.1 Aanpak in (gemeentelijke) administratie

De uitwerking van de inventarisatie dient allereerst vastgelegd te worden in de grafadministratie. Daar waar reeds afstand gedaan is van een graf, is duidelijk dat de gemeente vrij over dit graf en het bijbehorende grafmonument kan beschikken. Ten aanzien van de geselecteerde graven dient dit in de administratie aangetekend te worden, zodat duidelijk is wie het grafmonument op termijn moet onderhouden.

Daar waar van de geselecteerde grafmonumenten een rechthebbende bekend is of waarvan de status onbekend is, kan een aanschrijving plaatsvinden, zeker als het grafmonument niet in al te beste staat meer verkeert (artikel 20.3 kan hiervoor benut worden). In dit schrijven moeten de rechthebbenden of diens nabestaanden gewezen worden op de plaatsing van hun grafmonument(-en) op de lijst. Daarbij dient ook gewezen te worden op de consequenties. Die kunnen als volgt worden samengevat:

- Gebruik van het graf en de rechten blijven onveranderd;
- Rechthebbende blijft conform verordening verantwoordelijk voor het onderhoud en dient waar nodig gebreken te herstellen;
- Wanneer rechthebbende afstand doet, zal het grafmonument niet (meteen) verwijderd worden. Wel bestaat de mogelijkheid dat het graf opnieuw wordt uitgegeven en het grafmonument elders wordt geplaatst of hergebruikt;
- Waar geen rechthebbende bekend is, zal de gemeente het onderhoud (terughoudend) op zich nemen;
- Overschrijvingen van grafrechten vinden plaats conform artikel 16 van de verordening waarbij de coulanceregels uit lid 4 toegepast wordt indien van toepassing.

Wanneer duidelijk is dat de gemeente zelf juridisch eigenaar is van een graf met of zonder grafmonument, dan zal zij deze ook moeten gaan onderhouden. Een deel van de geselecteerde grafmonumenten is verweerd door de tand des tijds en vraagt termijn enig onderhoud. Slechts een enkel grafmonument



Afb. 36 Grafmonument in Waarland met een bordje tot oproep van de rechthebbenden.

verdient een meer uitgebreide aanpak, vaak vanwege de constructie van het grafmonument of de omranding. Na een eventueel herstel is het periodiek reinigen en inspecteren op gebreken in de toekomst noodzakelijk.

Hieronder wordt verder het scenario geschetst rondom behoud en instandhouding van de geselecteerde grafmonumenten.

5.2 Scenario omgang met grafmonumenten

Behoud van de geselecteerde graven en grafmonumenten kan niet los gezien worden van het beheer- en behoud van de begraafplaatsen in het algemeen. Hiertoe zijn binnen de gemeente nog geen beleidskeuzes gemaakt, voor zover bekend tijdens de inventarisatie. Mogelijk is er wel een visie op de omgang met het groen die als basis kan dienen.

Het beheer van de geselecteerde grafmonumenten op de acht begraafplaatsen vereist een aparte aanpak. Gezien het feit dat alle begraafplaatsen volop in gebruik zijn en behoud zich met name kan richten op de oudere grafvelden, kunnen de volgende punten in acht worden genomen of worden overwogen:

- ✓ De delen van de begraafplaats waar zich meer historische graven bevinden, zoals in Schagen en Sint Maartensbrug kunnen mogelijk een speciale status krijgen waar de nadruk op behoud komt te liggen en waar alleen incidenteel begraven wordt;
- ✓ Andere delen, waar geen historische waarden in het gedrang komen, kunnen worden aangewezen als 'kansendeel' waar op termijn nieuwe mogelijkheden worden gecreëerd zoals asbestemmingen of een speel- en kindertuin;
- ✓ Het behoud van de geselecteerde grafmonumenten en de wijze waarop dat mag geschieden worden vastgelegd in een beleidsnotitie die mogelijk gevolgen heeft voor de verordening. Dit om te voorkomen dat toekomstig herstel of restauratie ondeskundig wordt aangepakt.

Het beheer op de begraafplaatsen zal er verder op gericht moeten zijn dat de aanwezige waarden zo veel mogelijk in stand worden gehouden. Het scenario voor deze begraafplaatsen gaat ervan uit dat er op andere delen voorsnog voldoende grafruimte is en dat pas na onderzoek naar de impact daarvan maatregelen worden genomen op de oude gedeelten. De uitgangspunten voor het cultuurhistorisch beeld kunnen zodanig vastgelegd worden dat het niet nodig is dat alle grafmonumenten (of in hun geheel) in stand worden gehouden. Daarbij moet uiteraard rekening worden gehouden met rechthebbenden die hun rechten en plichten rondom het onderhoud in acht nemen. Wanneer dat laatste niet meer het geval is, zullen de grafmonumenten die op de lijst staan zeker behouden moeten blijven. In overige gevallen kan de grafbedekking verwijderd worden of wordt het grafmonument gecontroleerd overgelaten aan 'de tand des tijds'. Een dergelijke aanpak dient ook beschreven te worden in een beheerplan voor de genoemde begraafplaatsen.

5.2.1 Regels en beleidsuitvoering

Om tegemoet te kunnen komen aan de wensen tot instandhouding dient de regelgeving daarop afgestemd te worden. Bij het uitgangspunt dat de geselecteerde grafmonumenten op het huidige graf blijven staan, hoeft daarvoor in de verordening geen nadere regelgeving opgenomen te worden. Wel zal mogelijk een aanpassing nodig zijn aan de verordening om beter uitvoering te kunnen geven aan het beleid van instandhouding. Zo zou in artikel 18, lid 1a (vergunning grafbedekking) een verschil gemaakt kunnen worden voor de hoogte van een grafmonument op de historische delen en op nieuwe gedeelten. Veel oudere grafmonumenten zijn immers hoger dan een meter en bepalen daarmee sterk het beeld. Mogelijk kan de gemeente met enkele aanpassingen of nadere regels, voorkomen dat het karakter van sommige grafvelden op termijn aangetast wordt. Dat geldt bijvoorbeeld wanneer rechthebbenden grafmonumenten zouden willen vervangen of vernieuwen bij het bijzetten van een familielid. De gestelde regels moeten ook door de gemeente zelf gewaarborgd worden, want wanneer er bijvoorbeeld te veel grafmonumenten verwijderd worden, dan valt een groot deel van de cultuurhistorische waarde van de begraafplaats weg.

De gemeente zal in haar toekomstige beheerplannen voor de begraafplaatsen wel een cultuurhistorische paragraaf moeten opnemen om te waarborgen dat de cultuurhistorische waarden voor lange tijd veilig gesteld worden. Alleen de geselecteerde grafmonumenten uit de huidige inventarisatie behouden, werkt dat behoud niet in de hand. In het volgende hoofdstuk zal daar nader op in gegaan worden.

5.2.2 Restauratie en onderhoud

Slechts een klein deel van de grafmonumenten vereist een aanpak die het gebruikelijke onderhoud te boven gaat. Dit betreft werkzaamheden die beter niet in eigen beheer uitgevoerd kunnen worden omdat ze vakmanschap vereisen. Op termijn zullen mogelijk meer grafmonumenten onder handen genomen moeten worden. Zo verdienen vooral de banden, palen en kettingen aandacht vanwege het feit dat veel ervan inmiddels missen.

Terwijl de rechthebbenden verplicht zijn het onderhoud van hun grafmonumenten zelf te doen of dat in het verleden uitbesteed hebben aan de gemeente, zal de gemeente aan teruggevallen en te behouden grafmonumenten ook onderhoud moeten plegen. Daarbij kan uitgegaan worden van enkele principes die mogelijk nu ook al vastgelegd zijn in een beheerplan:

Dat is voor groene component:

- Onderhoud aan graftuin of indien mogelijk verwijderen banden;
- Onderhoud aan het groen direct grenzend aan het graf (met name tegengaan overwoekering);
- Wieden van onkruid in het grind van de graven. Algehele verwijdering van het grind zou in principe niet moeten plaatsvinden omdat het grind bijdraagt aan het karakteristiek beeld van veel grafmonumenten.

Voor grijze componenten kan het volgende gedaan worden:

- Behandeling met algenbestrijdingsmiddel (met dien verstande dat de achterzijde, mits niet voorzien van tekst, bemest mag raken) in kleine gedeelten, dus niet alles tegelijk;
- Uitvoeren van kleine reparaties, zoals het vastzetten van banden en het recht- en vastzetten van verticale elementen (palen) en bevestigen van aluminium kettingen;
- Periodiek (circa 1 x per vier of vijf jaar) vervangen van grind, wanneer dit te veel vervuild is;
- Reinigen van de grafmonumenten met behulp van stoom onder lage druk bij ernstige vervuiling.

In sommige gevallen kunnen te vervallen of verzakte randen rondom graven verwijderd worden. Dat is bij sommige geselecteerde grafmonumenten in de lijst al aangegeven. Dat kan bijvoorbeeld wanneer het latere toevoegingen betreffen, die eigenlijk niet passen bij het grafmonument. Ze sluiten vaak qua materiaal niet aan, of zijn te modern.

In Callantsoog is gekozen voor het behoud van een aantal grafmonumenten door ze te verwijderen van de oorspronkelijke plek en ze elders te plaatsen in een museale opstelling. Daartoe zou eigenlijk alleen overgegaan moeten worden wanneer duidelijk is dat er geen andere mogelijkheden zijn. Het uit de context halen van grafmonumenten verstoort de karakteristiek, voor zover aanwezig. Indien men juist een grafveld geheel wil vernieuwen, zal verplaatsing een laatste optie moeten zijn.

Aanbevolen wordt om voor de geselecteerde grafmonumenten in een beheerplan de wijze van onderhoud op te nemen. In het beheerplan kan ook het groot onderhoud opgenomen worden aan paden, bomen, sloten, hagen enzovoort. Uitgangspunt bij het behoud van de in de lijst opgenomen monumenten die teruggevallen zijn aan de gemeente, is dat getracht moet worden de grafmonumenten constructief in orde te houden met behoud van het bestaande patina. Dat betekent dat opschuren of bewerken met een flex of haakse slijper niet toegestaan is.

5.2.3 Groen en padenstructuur

Zoals al uit de karakteristiek van de begraafplaatsen al naar voren kwam, speelt het groen in de zin van struiken of bomen op en rond de begraafplaatsen een geringe rol ten aanzien van de waarde van de begraafplaatsen. Het omringende groen in de vorm van bomen en struiken draagt wel sterk bij aan het

sfeerbeeld doordat er sprake is van een beschutte plek die naar binnen gericht is. De flora in de randen is goed voor fauna, insecten en minder kansrijke planten. Dat is op macroniveau. Op microniveau kan opdringend groen uit de omranding of door het niet handhaven van grafbeplanting, wel een bedreiging voor de grafmonumenten vormen. Gelukkig is slechts op een enkele plek geconstateerd dat het groen schade oplevert aan grafmonumenten doordat vooral struiken te dicht op de grafmonumenten zijn geplaatst of omdat ze niet in toom worden gehouden. In het beheerplan dient goed afgestemd te worden waar het groen prevaleert en waar het grafmonument. In de quick scan is daar ook aandacht aan besteed. Schade door inzet van gemechaniseerde kracht om het groen te onderhouden, dient voorkomen te worden. Daar waar snoei- of maaimachines in aanraking kunnen komen met onderdelen van grafmonumenten, treden mogelijk beschadigingen op. Hier moet extra op gelet worden. Bij het opstellen van een beheerplan moet goed op de in te zetten middelen worden gelet.

Het verwijderen van opschietend groen zoals zaailingen tussen de graven zelf of op grafmonumenten kan eigenlijk alleen afdoende gedaan worden met een onkruidbestrijdingsmiddel of door handwerk. Het handmatig verwijderen kost echter veel tijd en blijft vaak achterwege met alle gevolgen van dien. Ondanks dat er op sommige begraafplaatsen binnen de grafvakken veel struiken staan, is er van wortelgroei tussen de graven nauwelijks sprake.

6 ADVIES INZAKE OMGANG MET OVERIGE GRAFMONUMENTEN

Naast de enkele honderden grafmonumenten die nu op een lijst zijn geplaatst ter behoud, blijven er nog enkele duizenden andere grafmonumenten over die niet die status krijgen. Rechthebbenden of nabestaanden worden geacht het onderhoud van die grafmonumenten zelf te verzorgen, maar dat gebeurt niet altijd naar wens, of het gebeurt helemaal niet meer. Ondanks de handhavingsplicht die vanuit de verordening is opgelegd, zullen toch regelmatig grafmonumenten ten prooi vallen aan verval. Als verval geconstateerd wordt, dan dient een oproep aan de rechthebbende gedaan te worden om zich te melden. Hoe dit in de praktijk werkt, is niet duidelijk. Of zo'n grafmonument dan toch verwijderd wordt op termijn, is aan het beheer. Wanneer dit te vaak gebeurt, kan de context van de op de lijst geplaatste grafmonumenten in het geding komen. Uiteindelijk kan de uitstraling van de begraafplaatsen worden geschaad. Dat zal vooral het geval zijn waar veel grafmonumenten zijn geselecteerd vanwege hun bijdrage aan de karakteristiek.

Uiteraard kan dit bovenstaande scenario niet meer van toepassing zijn op de geselecteerde grafmonumenten, maar wat gebeurt er met de grafmonumenten die uit onderhoud vallen en alle andere die steeds minder onderhouden zullen worden?

6.1 Betekenis overige grafmonumenten

De vele duizenden grafmonumenten op de begraafplaatsen die niet geselecteerd zijn, spelen wel een belangrijke rol in het geheel. Ze kunnen stuk voor stuk gezien worden als de stenen in een gevel. Daarvoor zijn alle stenen nodig, maar ze stellen individueel weinig voor. De geselecteerde grafmonumenten op de respectievelijke begraafplaatsen vertegenwoordigen binnen het geheel een zekere waarde, die ook is vastgelegd door middel van een scoringsysteem. Maar in zekere zin zijn de 342 grafmonumenten voor de acht begraafplaatsen ook een soort van benchmark. Aan deze grafmonumenten kan de waarde van de andere grafmonumenten afgemeten worden. Valt een graf terug dan zou niet direct het grafmonument verwijderd moeten worden, zeker niet op de oudere grafvelden die redelijk authentiek ogen. Indien de gemeente bijvoorbeeld daadwerkelijk wil doorgaan met begraven op het historische gedeelte van de begraafplaats in Schagen dan zal met name het beleid aangepast moeten worden. Mogelijk dat juist een vak geheel aangepast kan worden in plaats van kleine ingrepen.

Verder moet in het genoemde beleid worden vastgelegd dat mogelijk de oude structuur en het karakter van een specifiek grafveld zo veel mogelijk bewaard moeten blijven. Dat betekent dat rechthebbenden van graven op die delen er op moeten worden gewezen dat de grafmonumenten na opzeggen van het graf voorlopig kunnen blijven staan. De aard en wijze waarop de graven nu worden uitgegeven, vereist vooralsnog geen aanpassingen.

6.2 Wijze van onderhoud en omgang

De wijze waarop de overige grafmonumenten onderhouden zouden kunnen worden, kan terughoudend gebeuren. Losse onderdelen kunnen inderdaad verwijderd worden, maar vermeden moet worden dat ter plekke een opstapeling van losse onderdelen ontstaat. Een dergelijke aanpak zou niet gunstig zijn voor de aanblik van de begraafplaatsen. Structureel slechte grafmonumenten kunnen verwijderd worden en de rest zou bijvoorbeeld onderhouden kunnen worden door een op te richten stichting "Vrienden van..." of men kiest ervoor intensiever samen te werken met een werkgroep van de historische vereniging. Door de richtlijnen voor hen vast te leggen en ervaringen te delen, kan ook hier een langdurig behoud gegarandeerd worden.

Daarnaast kan de gemeente Schagen de rol en functie van sommige delen van de acht begraafplaatsen meer richting gedenkpark brengen door daar in de uitvoering gevolg aan te geven. Dat kan door specifieke momenten aan te grijpen om deze op de begraafplaats te herdenken. Deze momenten kunnen bijvoorbeeld zijn:

- Viering van zoveel - jarig bestaan van de begraafplaatsen;
- Bevrijding van de dorpen dan wel de officiële dodenherdenking;

- Individuele verjaardagen van belangrijke personen (jaarlijks);
- Monumentendagen.

Ook kunnen excursies georganiseerd worden. Met name de gemeentelijke begraafplaatsen van Sint Maartensbrug en Schagen bieden een schat aan informatie over de geschiedenis van het begraven in de gemeente. Ook de begraafplaatsen van Callantsoog en Petten lenen zich daarvoor, gezien hun geschiedenis. De begraafplaatsen kunnen daarnaast benut worden voor educatieve doeleinden voor schoolklassen. Deze kunnen bijvoorbeeld via een lesplan kennis maken met de typische symboliek, materialen of vormgeving. Deze lesplannen passen in de algemene vorming van basisscholen en voortgezet onderwijs.

Adoptie van grafmonumenten door particulieren of stichtingen is ook een mogelijkheid die serieus bestudeerd zou kunnen worden. Dat geldt ook voor mogelijkheden waarbij het onderhoud op termijn in handen komt van een stichting "Vrienden van...".

6.3 Voorbescherming

Grafmonumenten of urnennissen van personen die na 1989 zijn overleden en waaraan wel een bepaald belang gehecht kan worden, vallen vooralsnog buiten de huidige selectie. Het kan evenwel van belang zijn deze grafmonumenten toch al een aantekening te geven in de grafadministratie. Op die wijze kan bij het opzeggen van de grafrechten toch een signaal van de administratie komen dat het graf of de nis niet geruimd mogen worden. Bij een volgende tranche, bijvoorbeeld over 15-20 jaar kunnen dergelijke graven of nissen dan wellicht wel meegenomen worden. In ieder geval geldt dit nu al voor de urnennis van Stennie Pratomo-Gret († 2010) en Djajeng Pratomo († 2018) in Callantsoog (nis 024).

7 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Een belangrijke conclusie die aan het eind van de inventarisatie van de negen begraafplaatsen in de gemeente Schagen getrokken kan worden, is dat de gemeente veel bijzondere grafmonumenten kent. Hoewel slechts een klein percentage van alle grafmonumenten geselecteerd is om te behouden, zijn er nog honderden grafmonumenten die zich kunnen meten met de op de lijst opgenomen exemplaren. Een aantal van de geselecteerde grafmonumenten zijn terecht aangewezen als gemeentelijk monument of als historisch grafmonument. Maar er zijn nog meer grafmonumenten te vinden die aan dezelfde voorwaarden voldoen, met name in Sint Maartensbrug en Schagen. Er bevindt zich hier een aantal typische grafmonumenten die zeker bescherming zouden moeten genieten. De waarde van de geselecteerde grafmonumenten als geheel is met name van regionaal belang. Aan vergelijkbare grafmonumenten kan een lokale waarde worden toegekend. Aanbevolen wordt om de lijst van geselecteerde grafmonumenten een juridische status te geven. Dat kan in dit geval door de lijst, na eventuele aanpassingen door middel van puntentoekenning, vast te laten stellen door het college en het behoud te verankeren in een lange termijn beheerplan.

Deze inventarisatie heeft voor Bureau Funeraire Adviezen enkele verrassingen opgeleverd. Er bleken op verschillende begraafplaatsen personen begraven te zijn die veel betekenis hadden, of die juist betrokken waren bij gebeurtenissen die tot nu relatief onbekend waren. Er is nog een oorlogsslachtoffer gevonden in Sint Maartensbrug en in Schagen blijkt een heuse president te liggen. Ook de vondst van symboliek in verband met de 'foute kant' van de Tweede Wereldoorlog was verrassend. Verder is her en der waargenomen dat er goede initiatieven bestaan voor hergebruik van oude grafmonumenten.

De begraafplaatsen zelf hebben door hun ontstaan en ligging ieder een sterk eigen karakter met talloze waardevolle grafmonumenten. De keuze om de geselecteerde grafmonumenten op te nemen op één lijst betekent dat alle grafmonumenten binnen de gemeente langs dezelfde lat gelegd konden worden. Bij de inventarisatie zijn uiteindelijk slechts weinig grafmonumenten afgevallen omdat ze niet scoorden op de criteria. De nadruk heeft in grote mate gelegen op de architectonische waarde van de grafmonumenten en in iets mindere mate op belangwekkende personen en hun betekenis. Ook vormgeving en het feit of een grafmonument passend was in het karakter zijn van grote betekenis geweest. Het kan evenwel zo zijn dat er nog grafmonumenten voorkomen van personen die toch van betekenis zijn geweest voor de gemeente of daarbuiten. Hier dient bij toekomstige acties rekening mee gehouden te worden. Een belangrijke aanbeveling is om de overige grafmonumenten die niet op de lijst zijn geplaatst, niet zondermeer af te schrijven als onbelangrijk. Zoals blijkt uit de karakteristiek van de begraafplaatsen spelen de overige grafmonumenten een belangrijke rol in de waarde van de begraafplaatsen, maar ook kunnen er zich onder de alhier begravenen nog personen bevinden die het behoud van hun graf waard maken.

Ondanks het selecteren van enkele honderden graven en grafmonumenten zal er een grote inzet nodig blijven om het rijke verleden van de begraafplaatsen overeind te houden. Er zal een goed beleid opgesteld moeten worden waarin de te behouden grafmonumenten een belangrijke rol spelen, maar waarbij ook gekeken wordt naar de verdere ontwikkeling van de begraafplaatsen in de gemeente Schagen. Het gaat hier tenslotte om een serie begraafplaatsen waar aan de hand van de grafmonumenten de geschiedenis van de afgelopen drie eeuwen over de dorpen in de gemeente verteld kan worden. Ook de van oorsprong katholieke begraafplaatsen van Tuitjenhorn en Waarland spelen in dit verhaal een belangrijke rol. De huidige selectie kan daarbinnen gezien worden als een soort richtingwijzer of inhoudsopgave.

Als afsluiter is het van belang dat de lijst een rol gaat spelen in het beheer van de begraafplaatsen. Dat betekent dat het vastleggen van de lijst in de administratie en in het beheer en onderhoud zeer belangrijk is. Het afstemmen van beleid en regelgeving op deze rol is dan ook ten sterkste aan te bevelen.

VERKLARENDE WOORDENLIJST

In dit rapport worden begrippen en termen gebruikt waarvan niet voor iedereen onmiddellijk duidelijk is wat daarvan de betekenis is. Zeker in de context van funerair erfgoed kan de betekenis van zo'n woord anders zijn dan in het dagelijks taalgebruik.

- Aedicula:** versieringsmotief ontleend aan de klassieke kunst, is een samenstel van twee zuilen of pilasters, hoofdstel en fronton met acroteria. Geliefd motief voor onder andere grafmonumenten, vooral stèles.
- Behoud:** duidt in het algemeen activiteiten aan die worden ondernomen om verdere verandering of verslechtering van voorwerpen, locaties of bouwwerken te voorkomen. Wanneer het over gebouwen of andere bouwwerken gaat, wordt meestal de term 'monumentenzorg' gebruikt, zeker als dat behoud is uit culturele, esthetische of historische overwegingen. Verder staan begrippen als 'restauratie' en 'rehabiliteren' in relatie tot behoud. In dat geval betreft het activiteiten die ondernomen worden om een reeds in slechte staat verkerend bouwwerk weer in goede staat te brengen.
- Begraafplaats:** terrein waar stoffelijke resten van overledenen begraven, bijgezet of verstrooid worden, niet gelegen rond een kerk. In die zin te onderscheiden van kerkhof.
- Bescherming:** in funeraire zin het veilig stellen van begraafplaatsen, grafmonumenten en alles wat daarmee samenhangt tegen letsel of schade. Effectieve bescherming is bijvoorbeeld het afdekken van kwetsbare elementen, terwijl passieve bescherming het voornemen op papier betreft om funeraire zaken te behouden. Vaak is er de intentie om iets te beschermen, terwijl er effectief niets gedaan wordt.
- Bloem:** de bloem staat voor de ziel. Bloemen openen hun hart naar het zonlicht, zoals ook een mens zijn ziel opent voor God. Neutraal gezien symboliseren bloemen levenskracht en levensvreugde, het einde van de winter en de zege over de dood. In de christelijke symboliek is de naar boven geopende bloemkelk een verwijzing naar het ontvangen van Gods gaven, van de vreugde over de natuur in het paradijs, maar ook van de vergankelijkheid van alle aardse schoonheid die pas in de tuin des hemels duurzaam kan zijn. Het oude gebruik om graven in tuinen aan te leggen of ze met bloemen te beplanten, houdt daarmee verband. Bloemen symboliseren zowel levensvreugde als vergankelijkheid. Zo leest men in de Bijbel: 'Want de mens - als gras zijn z'n dagen, hij bloeit als de bloem op het veld; gaat de wind erover - verdwenen, en de plek heeft geen weet meer van hem'. (Psalm 103, 15-16).
Geknakte bloemen staan voor een kort en abrupt afgebroken leven. Vaak worden geknakte bloemen aangetroffen op graven van jonggestorven kinderen en vrouwen.
- Eigen graf:** een graf waarvoor de houder van de begraafplaats het recht tot begraven in heeft verleend. Het graf blijft eigendom van de gemeente. Dit in tegenstelling tot grafmonument dat op het graf wordt geplaatst. Dat is juridisch gezien eigendom van degene die het monument heeft betaald. Sinds de wetwijziging van 2010 wordt een eigen graf een 'particulier graf' genoemd.
- Funeraire cultuur:** het woord cultuur verwijst in het algemeen naar het patroon van menselijke activiteiten en de symbolische structuren, die deze activiteiten een zekere betekenis geven. Het begrip cultuur wordt in verschillende betekenissen gebruikt. In brede zin wordt het gebruikt voor alles wat door de samenleving wordt voortgebracht. In die zin wordt 'cultuur' dan tegenover 'natuur' gesteld. In meer strikte zin wordt het gebruikt voor kunstuitingen of voor kunst en wetenschap, (inclusief literatuur, architectuur en



dergelijke). Met het woord 'funeraire' ervoor verwijst het naar de specifieke activiteiten, structuren en betekenissen rondom de dood. Het slaat dus op de uitingen daaromheen, zoals begrafenissen, rouw en alles wat daarmee samenhangt: begraafplaatsen, grafmonumenten en dergelijke. Het woord funerair komt oorspronkelijk van het Latijnse woord "funus" dat gebruikt werd voor de rituelen rondom het overlijden. In het Frans wordt het afgeleide woord 'funéraire' gebruikt voor alles wat te maken heeft met begrafenissen. In het Franse taalgebied kent men dan ook zogenaamde 'centre funéraire', wat wij zouden zien als een uitvaartcentrum. In de afgelopen tien jaar is het begrip 'funeraire cultuur' langzaam de aanduiding geworden voor alles wat te maken heeft met uitingen rondom de dood in de vorm van begraven, rouw (funeraire riten en rituelen) en daaruit voortvloeiend begraafplaatsen, kerkhoven en grafmonumenten (funerair erfgoed).

Geometrische motieven: veel van de lijnen en strepen op een grafmonument zijn louter decoratief, maar soms hebben ze ook een betekenis. Zo kunnen drie strepen op een grafmonument verwijzen naar het boek Prediker, hoofdstuk 4. Dit gedeelte wordt nogal eens in huwelijksdiensten gebruikt: twee mensen, die met elkaar een verbond aangaan en daarin een derde (God) betrekken- het zogenaamde drievoudige snoer, dat niet snel weer verbroken wordt. Ook meanderende motieven, die al in de Griekse cultuur gebruikt werden, hebben een symbolische betekenis: voorspoed.

Gietijzer: een harde, brosse legering van ijzer, koolstof, mangaan en silicium. Gietijzer wordt geproduceerd door ruw ijzer samen met cokes en kalk in een hoogoven te smelten. Hierna wordt het metaal in speciale vormen gegoten waarin het afkoelt en verhardt. Door gebruik te maken van seriemallen kunnen van één gegoten vorm meerdere stukken gemaakt worden. Gietijzer heeft de positieve eigenschap dat het zeer goed op druk te belasten is. De treksterkte daarentegen is niet erg groot. Voor voorwerpen die meer op trek belast moesten worden, werd dan ook vaak gebruik gemaakt van smeedijzer. Later ging men gietijzer zodanig bewerken dat het wel hogere treksterktes aankon. Dat doet men door legeringselementen zoals nikkel, molybdeen en silicium toe te voegen aan de smelt. Ook worden de mechanische eigenschappen beïnvloed door een warmtebehandeling. Gebroken gietijzer was vroeger lastig te herstellen maar wordt tegenwoordig gelast met speciale laselektrodes. De spanningen die na zo'n lasbehandeling kunnen ontstaan worden verwijderd door een warmtebehandeling. Gietijzer werd vanaf het midden van de achttiende eeuw regelmatig toegepast in grafmonumenten, hek- en bouwwerken. Vanwege de ruwheid van de vorm is het uiterlijk van een gietijzeren voorwerp goed te herkennen. Het materiaal was goedkoper dan natuursteen en toch sterk en duurzaam. Veel gietijzeren grafmonumenten zijn samengesteld uit gegoten delen die op de begraafplaats in elkaar gezet werden. Gietijzeren grafmonumenten, hekwerken of onderdelen kon men in de negentiende eeuw uit een catalogus bestellen. De populariteit van gietijzer liep aan het eind van die eeuw terug toen andere materialen, met name hardsteen, goedkoper werden. De toepassing in hekwerken en kruizen kwam in de loop van de eerste helft van de twintigste eeuw tot een einde.

Graf: ruimte waarin één of meerdere lijken worden begraven, de plaats waar iemand begraven ligt. Vandaag de dag wordt onderscheid gemaakt tussen algemene graven en particuliere graven. Die laatste kennen een rechthebbende die bepaalt wie er begraven wordt, bij de eerste wordt dat bepaald door de beheerder van de begraafplaats.

Grafkelder: gewoonlijk een gemetseld graf afgedekt met een zerk. Toegankelijk via de zerk of bij grotere kelders via een trap aan de voorzijde. Vandaag de dag ook wel van gewapend beton.

Graftrommel: een trommel met voornamelijk ovaal- of ronde vorm die aan de voorzijde wordt afgesloten door glas. Meestal zijn de trommels gemaakt van zink of blik, maar ook andere

metalen en materialen komen voor. In de trommels is in de meeste gevallen een krans met kunstbloemen en –bladen geplaatst.

De trommels worden geplaatst op of bij grafmonumenten of fungeren zelfstandig als grafaanduiding. Terwijl bloemenkransen al eeuwen werden gebruikt, verscheen de graftrommel pas in de tweede helft van de negentiende eeuw. Voor de Tweede Wereldoorlog bereikte het gebruik van de graftrommel zijn hoogtepunt. Daarna werden veel minder graftrommels geplaatst, terwijl juist toen ook veel trommels werden opgeruimd. In Nederland komen nog ongeveer 1.100 graftrommels voor, verspreid over het hele land. Door allerlei acties komt de graftrommel weer meer in het nieuws. Oude graftrommels worden steeds vaker gerestaureerd en er verschijnen zelfs weer geheel nieuwe graftrommels. Ook bekend onder de namen kransdoos, kranstrommel of grafdoos.

- Grafzerk:** liggende (natuur-)steen ter afdekking van een graf. De steen kan variëren in grootte en versiering. Doorgaans worden naam en geboorte- en sterfdatum vermeld. Oudere zerken bevatten meestal een grafschrift langs de rand.
- Graniet:** korrelig oergesteente, hoofdzakelijk samengesteld uit kaliveldspaat, kwarts en glimmer. Zeer duurzaam en goed te polijsten. Deze steen vindt al zeer lang zijn toepassing in grafmonumenten, maar in de 20^{ste} eeuw vaker toegepast en dan opvallend door hoge graad van polijstwerk.
- Hardsteen:** een harde kalksteensoort uit België die door koolstof een blauwgrijze kleur heeft; staat onder veel namen bekend, zoals arduin, blauwsteen, Belgisch graniet, stinksteen en stoepsteen. De benaming heeft vaak ook met de kwaliteit te maken.
- Kruis:** voordat het kruis een christelijk symbool werd, was het al een universeel teken van verzoening, de synthese tussen hemel en aarde en de vier windrichtingen. Als christelijk symbool wordt het in verschillende vormen aangetroffen. Het Latijnse kruis komt het meest voor. Vaak is het kruis ook de basisvorm van een rooms-katholieke begraafplaats. Bij het Griekse kruis zijn de vier armen gelijk van lengte. Afkomstig van de heidenen, waar de armen de vier elementen representeren: aarde, lucht, vuur en water. Het Calvariekruis is een Latijns kruis op drie blokken of treden. Het staat voor trouw, hoop en liefde. Soms wordt liefde vervangen door naastenliefde. Bij een gotisch kruis symboliseren de open uiteinden van de armen de volwassen christen. Bij een Keltisch kruis symboliseert de cirkel rond het centrum van het kruis eeuwigheid. Een Ionisch kruis symboliseert eeuwige verlossing en heerlijkheid. Evenals bij het Keltisch kruis lopen de uiteinden van de armen naar buiten.
- Kunststeen:** betreft alle steen die geen natuursteen is, dat wil zeggen die van oorsprong niet in de natuur voorkomt. Met 'steen' wordt hier bedoeld dat de steen het uiterlijk van natuurlijke steen heeft of dat het oppervlak ervan die imiteert. Voorbeelden van kunststeen zijn baksteen, gipsblokken, kunstzandsteen, maar ook grafmonumenten die van cement of beton zijn opgetrokken en door moeten gaan voor natuursteen.
- Marbriet:** ook wel marmorite genoemd is een ondoorschijnend, stevig en soms gemarmerd glas in verschillende kleuren. Op begraafplaatsen is het vaak gebruikt voor zwarte tekstplaten en in enkele gevallen als compleet grafmonument. Het materiaal werd eind negentiende eeuw populair en zou meer dan een halve eeuw een veel gebruikt materiaal zijn op begraafplaatsen.
- Marmer:** natuursteensoort, ontstaan door omzetting van kalkgesteenten onder hoge temperatuur en druk (metamorfose genaamd). Daardoor zijn fossielen in de kalk vernietigd. Door zijn dichtheid, maar relatieve zachtheid is marmer gemakkelijk te polijsten. Daardoor ontstaat een glad en glanzend oppervlak waarin levendige tekeningen in de steen (feitelijk verontreinigingen) goed zichtbaar worden. Een bekende soort is Carrara-marmer uit Italië. Ook uit België komen zogenaamde marmers, in feite kalksteen maar goed te polijsten waardoor ze in het spraakgebruik tot de marmers gerekend worden. Marmer werd ook veel gebruikt in beeldhouwwerken en tekstplaten

op begraafplaatsen en kerkhoven. Marmer is echter in ons klimaat weinig duurzaam. Door invloed van weer en wind versuikert het oppervlak wat een korrelige en meer open huid oplevert. Feitelijk spoelen zachtere delen uit en blijven hardere delen over. Het proces is nauwelijks te stoppen waardoor teksten en tekening uiteindelijk verdwijnen. Marmer is een kostbare steensoort.

- Monument:** verschillende betekenissen: 1. Gedenkteken, opgericht ter herinnering aan een historische persoon of gebeurtenis. Komt voor in verschillende vormen, maar veelal als zuil, naald, boog, stand- of borstbeeld, tombe, epitaaf en dergelijke. 2. Bouwwerk dat door zijn grootse, schone of kunstzinnige vormen opmerkelijk is of door de eraan verbonden historische aspecten van belang wordt geacht. Ook om zijn kunst- en bouwgeschiedenis, geschiedkunde of technologie kan het bouwwerk worden gewaardeerd. Een veelvoud van dergelijke bouwwerken kan ook als monument worden beschouwd. Ingevolge de Monumentenwet kunnen dergelijke gebouwen of objecten wettelijke bescherming genieten.
- Obelisk:** hoge, vrijstaande zuil die van boven smaller is dan beneden, en die aan de bovenzijde uitloopt in een piramidevorm. Ook wel gedenknaald of pronknaald genoemd. De Egyptenaren maakten de obeliskens oorspronkelijk als eerbetoon aan de zonnegod Ra. Op begraafplaatsen toegepaste obeliskens staan symbool voor macht en als baken voor belangrijke gebeurtenissen of personen. De piramide die de obelisk bekroond staat voor de perfecte bouw en voor volmaakte afbouw van het leven.
- Opstand:** een opbouw, vaak op het hoofteind van het graf, dat deel uitmaakt van de rest van het grafmonument of een ander bouwvolume waarop tekst of symboliek is opgenomen. Een opstand onderscheidt zich van een stèle door zijn volume en grootte.
- Palmtak:** als attribuut van de godin van de overwinning, Victoria, symboliseert de palmtak de overwinning op de dood. In de oudheid werd de palmtak geschonken aan atleten als teken van overwinning. De eerste Christenen namen het over als teken voor hen die gestorven waren, in het bijzonder de martelaren. In de christelijke kunst was de palmtak symbool van de overwinning op de dood door en in Christus. In de katholieke liturgie verwijst de palmtak naar de intocht van Jezus in Jeruzalem. Een duif met een palmtak verwijst naar vrede. De palmboom en de palmtak verwijzen in het algemeen naar vrede en overwinning.
- Regel:** een rij met grafmonumenten binnen een grafveld wordt over het algemeen een regel of rij genoemd. Een grafveld bestaat meestal uit meerdere regels.
- Roef:** in funeraire zin een voorziening die toegepast wordt onder een zerk. Deze voorziening zorgt ervoor dat de zerk aan de achterzijde hoger komt te liggen dan aan de voorzijde. Deze praktische oplossing zorgt er enerzijds voor dat het regenwater snel afgevoerd kan worden, anderzijds dat de leesbaarheid van de tekst vergroot wordt. Door de zerk een aantal centimeters over de roef te laten vallen kan opspattend regenwater de zerk niet vies maken. Een roef kan uitgevoerd worden in baksteen, beton of natuursteen. De afwerking kan verschillen. Baksteen wordt vaak gecementeerd terwijl beton in veel gevallen zwart geleverd wordt. De hoogte van een roef kan van enkele centimeters oplopen tot verschillende decimeters. De term roef wordt ook gebruikt als benaming voor het schuin oplopende deksel op een doods-kist. Een dergelijk deksel vertoont een gelijkenis met zerken op een roef, waardoor dit woord daar mogelijk zijn betekenis aan ontleent. In een andere zin werd de term roef gebruikt voor een klein, oplopend rekje dat als vervanging diende voor een verhoogde grafkist. Omdat dergelijke kisten veel ruimte innamen werden ze vaak verboden. Bij de begrafenis werd dan een los rekje als verhoging gebruikt. Dit noemde men dus ook een roef(je).
- Smeedijzer:** een betrekkelijk zuivere vorm van ijzer die gemakkelijk gesmeed kan worden en niet snel hard wordt, zodat het met de hand gevormd of gehamerd kan worden, dit in tegenstelling tot gietijzer. Veel toegepast voor hekwerken op graven, ook wel in combinatie met gietijzer.

Stèle:	van het Griekse woord voor rechtopstaand steenblok. Een rechtopstaande graf- of gedenksteen of gedenkzuil waarin een motief of inscriptie is uitgehouwen, gewoonlijk op een graf.
Treurboom:	symbool van rouw en verdriet. De hangende takken symboliseren de tranenstroom die in de aarde verdwijnt. Vaak gaat het om een wilg die voor de Germanen het symbool van de dood was.
Urn:	het woord urn komt van het Latijnse 'urna', dat afgeleid is van het werkwoord 'urere', dat verbranden betekent. Een vreemde afleiding want een urn is feitelijk een vaas of beker waarin crematieresten worden opgeslagen. Maar de vaas of beker krijgt de naam urn juist door die functie.
Vlinder:	symbool van de onsterfelijke ziel. Voor christenen is de dood de overgang naar een beter leven, de verplaatsing uit dit aardse tranendal naar het hemelrijk. De vlinder staat ook symbool voor de drie stadia die de menselijke ziel doorloopt: leven, dood en wederopstanding. Daarnaast staat de vlinder ook voor de kortstondigheid van het aardse leven.
Zakelijke stijl:	ook wel aangeduid als Nieuwe Zakelijkheid. Stroming in de architectuur die dateert uit de jaren twintig en dertig. De stijlrichting was een reactie op vooral de Jugendstil. De vormen zijn strak en functioneel. In de grafcultuur werd daar al langer mee geëxperimenteerd omdat het bewerken van nieuwe materialen als graniet daarmee beter tot zijn recht kwam. De zakelijke stijl liet ook gestileerde symbolen zien en nieuwe vormen die eerder niet voorkwamen.
Zandloper:	duidt op het kortstondige van het leven en op het gestadig naderen van het stervensuur. Als symbool van de dood komt de zandloper voor het eerst voor in de late middeleeuwen. De meeste zandlopers zijn voorzien van vleugels. Die symboliseren de tijd die vervliegt en de vergankelijkheid van de mens (Psalm 90). Meestal zijn het de vleugels van een duif, maar het komt ook voor dat de zandloper is voorzien van één duivenvleugel en één vleermuisvleugel. Dit staat symbool voor het vervliegen van het leven, bij dag en bij nacht, bij goed en bij kwaad. De omkeerbaarheid van de zandloper wordt in de christelijke traditie gezien als het nieuwe leven en de wederopstanding.
Zandsteen:	een sedimentair- of afzettingsgesteente dat voornamelijk bestaat uit aan één gekitte zandkorrels. Bij de sedimentatie van de zandkorrels uit het zandsteen werden ook silt, kalk, grind, glimmers, veldspaat en andere gesteentefragmenten afgezet. Deze hebben samen onder druk de typische zandsteen opgeleverd. Door verwerking wordt een van oorsprong geelbruine zandsteen grijs. Doordat tussen de afzettingen ook bepaalde oxides en andere mineralen voorkomen, kan de kleur van zandsteen verschillende varianten bruinrood tonen. Zandsteen bestaat voornamelijk uit kwarts. In Nederland vinden we veelal de uit het graafschap Bentheim afkomstige gelige zandsteen en de rode Weser zandsteen.
Zeis:	attribuut van de dood. In de middeleeuwen wordt de dood al afgebeeld als skelet, met in de rechterhand een zeis. Dit symboliseert de onverbiddelijkheid van de dood.
Zerk:	grote, platte natuurstenen plaat ter afdekking van een graf, al dan niet versierd. Zie ook grafzerk.
Zon:	ook wel aurora genaamd. De zon speelt in veel religies een grote rol in de vorm van de zonnegod. In de christelijke beeldenwereld is de altijd weer in het oosten opkomende zon een symbool van onsterfelijkheid en de opstanding. Op grafmonumenten komen we de zon enerzijds tegen als de stralenkrans achter het hoofd van Christus (voorgesteld als heerser van de tijd), anderzijds vaak als een halve cirkel die de opgaande zon voorstelt en dus verwijst naar de onsterfelijkheid van de mens en de wederopstanding.
Zuil:	ronde pijler, vrijstaand dragend bouwdeel, waarvan de doorsnede een cirkel vormt. In grafmonumenten losstaand toegepast, maar ook voorkomend als afgeknotte zuil voor de symbolische betekenis. Vergelijk afgebroken zuil die staat voor een plotseling of te

vroeg afgebroken leven. Het gaat dan vaak om het onverwachts wegvallen van een steunpilaar of levenszuil.

LITERATUUR, INTERNET EN BRONNEN

Literatuur:

- Bloys van Treslong Prins, mr. P.C. en mr. J. Belonje; *Genealogische en heraldische gedenkwaardigheden in en uit de kerken der provincie Noord-Holland*, Utrecht 1930.
- Bremer, J.T.; *Petten, dorp aan de dijk. Vijf eeuwen (1413-1929) geschiedenis in vogelvlucht*. Uitgave kring van 'Vrienden van de Hondsbossche', 1993/1994.
- Bureau Funeraire Adviezen, *Quick scan gemeentelijke begraafplaats aan de Hoep te Schagen*, juni 2010.
- Lambooi, H.Th.M., M.G. Pigge, R.J.M van de Pol en F. Timmer; *Heerlijk Schagen. De geschiedenis van een Westfries marktstad*, Schagen/Baarn, 1996.
- Stenvert, Ronald e.a.; *Monumenten in Nederland: Noord-Holland*, Zwolle 2006.
- Zutt, Arie; *Waarland van toen. Uitgegeven ter gelegenheid van het 20-jarig bestaan van de W4, de dorpskrant van Waarland*, Waarland 1979.

Internet:

- Informatie over symboliek, terminologie en begraafplaatsen: www.dodenakkers.nl
- Informatie over oorlogsgraven en slachtoffers van de oorlog: www.oorlogsgravenstichting.nl
- Genealogie Den Helder: <http://www.genealogiedenhelder.nl/>
- Genealogie online: <https://www.genealogieonline.nl>
- Noordhollandse huwelijken: <http://genea.pedete.nl>
- Online-begraafplaatsen: <https://www.online-begraafplaatsen.nl>

Bronnen:

- *Overzicht monumentale graven, oorlogs- en historische graven*, ongedateerd.